

รายงานการศึกษากลุ่ม

(Group Report)

เรื่อง แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความ
ไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

จัดทำโดย กลุ่มไก่อฟ้า

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 3
สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม
ประจำปี 2555

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Report)

เรื่อง แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้
ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

จัดทำโดย กลุ่มไก่อฟ้า

1. นายอภิชาติ	จารุศิริ
2. พันตำรวจโทเบญจพล	จันทวรรณ
3. นายเนรศ	กลิ่นสุคนธ์
4. ดร.สุภาวดี	มาศพงศ์
5. พันตำรวจเอก สมพงษ์	สวนคร้ามดี
6. นางสาววัลย์ลดา	เข้มซ้อย
7. นายธนา	เบญจจาริกุล
8. นายพิชเนศ	ติ้ะปวง
9. นายสัญญาชัย	จุลมนต์

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการบริหารงานยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 3
สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม
ประจำปี 2555

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาของผศ.ดร.พลอย สืบวิเศษ อาจารย์ที่
ปรึกษางานวิจัยกลุ่มไก่อฟ้า ยธส.3 และ คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผศ.ดร.เกษมศานต์ โชติสาครพันธ์ ดร.
ปุ่น วิชชุไตรภพ ผศ.ดร.จันทรานุช มหากาญจนะที่สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำปรึกษา ชี้แนะองค์ความรู้
และข้อมูลทางวิชาการด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง คณะผู้จัดทำขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่ได้สละเวลาในการให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์
ต่อการศึกษารวมทั้งท่านผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นางศิวากร คุร์ตันเวช
และเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่อำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือ
เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นองค์ความรู้
แก่กระบวนการยุติธรรมไทย

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ..... ก

สารบัญ..... ข

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... ๑

๑.๒ คำถามการศึกษา..... ๓

๑.๓ วัตถุประสงค์การศึกษา..... ๓

๑.๔ ขอบเขตการศึกษา..... ๔

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา..... ๔

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการศึกษา

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๕

๒.๑.๑ ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องยุติธรรมทางเลือก..... ๕

๒.๑.๒ ความเป็นมาของการระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศไทย..... ๖

๒.๑.๓ การระงับข้อพิพาททางเลือกในต่างประเทศ..... ๑๓

๒.๑.๔ ความหมายกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)..... ๒๔

๒.๑.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๒๕

๒.๒ กรอบแนวคิดในการศึกษา..... ๖๙

บทที่ ๓ วิธีการศึกษา

๓.๑ วิธีการศึกษา.....	๗๐
๓.๑.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๐
๓.๑.๒ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	๗๐
๓.๑.๓ วิธีและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๐
๓.๑.๔ วิธีการวิเคราะห์และประมวลผล.....	๗๑

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

๔.๑ การดำเนินงานใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาล จังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน.....	๗๒
๔.๒ ผลดีของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล.....	๘๒
๔.๓ ผลเสียของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล.....	๘๖
๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล	๙๐

บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ กระบวนการดำเนินงานใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน.....	๑๐๑
๕.๒ ผลดีของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล.....	๑๐๘
๕.๓ ผลเสียของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล.....	๑๑๑
๕.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใกล้เคียงในชั้นศาล	๑๑๒
๕.๕ ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใกล้เคียงคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้	๑๑๓
๕.๖ สรุปผลการศึกษาและสังเคราะห์ผลการศึกษา.....	๑๑๖
๕.๗ ข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัย.....	๑๑๘

บรรณานุกรม.....	๑๒๓
ประวัติผู้จัดทำรายงาน.....	๑๒๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้โลกไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารต่างๆ สะดวกรวดเร็ว ก่อให้เกิดอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมข้ามชาติ การรั่ววัฒนธรรมของประเทศต่างๆ เข้ามาก่อให้เกิดคดียุติธรรมในเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบทุนนิยมและกระแสประชาธิปไตยก่อให้เกิดการแข่งขันควบคู่ไปกับกระแสความขัดแย้ง สังคมไทยได้รับผลกระทบดังกล่าวอันมีผลต่อดีที่มาจากศาลเป็นปริมาณมากขึ้นทุกปี ทำให้คดีค้างพิจารณาจำนวนมากและมีการนัดพิจารณาคดีเป็นระยะเวลา นานกว่าคดีจะเสร็จเด็ดขาดใช้เวลาหลายปีซึ่งกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมของไทย ขณะเดียวกันเรือนจำที่รับผู้ต้องขังที่มีปริมาณจำกัดเกิดความแออัดส่งผลต่อความเป็นอยู่ของนักโทษที่ไม่ได้ตามมาตรฐานสหประชาชาติ นอกจากนี้รัฐยังต้องใช้จ่ายงบประมาณสูงสำหรับค่าใช้จ่ายของนักโทษในเรือนจำ

รัฐบาลหลายสมัยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงมีนโยบายนำแนวคิดเรื่องยุติธรรมทางเลือกมาใช้ กระบวนการยุติธรรม เช่น เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเรื่องการพัฒนาระบบการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในการบริหารจัดการงานยุติธรรม โดยมุ่งเน้นระบบยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัดโดยกำหนดไว้ในข้อ ๘.๒ กฎหมายและการยุติธรรมและข้อ ๘.๒.๓. ส่งเสริมและพัฒนาระบบงานยุติธรรมทุกด้าน การส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวก เช่น การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด การพัฒนาและจัดให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบาย ณ กระทรวงต่างประเทศ มุ่งเน้นเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และหลักธรรมาภิบาลข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ซึ่งกำหนดไว้ในข้อ ๘.๒ กฎหมายและการยุติธรรมโดย ข้อ ๘.๒.๒. พัฒนาระบบการยุติธรรมให้มีระบบอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่ม โดยส่งเสริมให้มีการนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และหลักการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้มีการจัดตั้งองค์กรประนอมข้อพิพาท มีกระบวนการระงับข้อพิพาทสำหรับคดีประมาท คดีลหุโทษและคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีเป็นอย่างน้อย มีระบบหรือกระบวนการให้สามารถพิจารณาคดีได้รวดเร็วและเป็นธรรมมากขึ้น (อัครศักดิ์ จิตธรรมา ,๒๕๕๑)

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔)(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,๒๕๕๑)ในยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาในการส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกไว้และในแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ(พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๕)กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกไว้เช่นกัน จากนโยบายของรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมทั้งแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติมีผลต่อระบบกระบวนการยุติธรรมที่ต้องหาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้เข้าใจเกี่ยวกับระบบยุติธรรมทางเลือกเพื่อบริการประชาชนให้ได้รับความยุติธรรมและเพื่อลดปริมาณคดีชั้นศาลโดยใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ระหว่างคู่กรณีอีกทั้งเป็นการลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

ด้วยเหตุของแนวนโยบายของรัฐดังกล่าวเพื่อลดปัญหาปริมาณคดีในศาลที่มีจำนวนมาก หลักแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้ถูกนำมาใช้ในระบบกระบวนการยุติธรรมโดยศาลยุติธรรมได้นำแนวทางการบริหารคดีโดยใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีแพ่งซึ่งสามารถลดปริมาณคดีได้จำนวนมาก ศาลยุติธรรมจึงได้นำแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา อย่างไรก็ตามในคดีแพ่งผู้พิพากษาสามารถตั้งผู้ประนีประนอมข้อพิพาทขึ้นช่วยผู้พิพากษาในการไกล่เกลี่ยโดยตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นในศาลและสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งผู้พิพากษามีอำนาจดำเนินการได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๐ แต่ในคดีอาญาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยอมดำเนินการได้ในคดีที่ยอมความได้ตามแนวนโยบายของรัฐและแนวทางการใช้ระบบยุติธรรมทางเลือกเพื่อการสมานฉันท์แต่อย่างไรก็ดีศาลยุติธรรมได้นำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้โดยมีศาลต้นแบบนำร่องคือ ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลจังหวัดดลิ่งชั้นศาลจังหวัดมีนบุรี ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๒ เป็นเวลา ๒ ปีเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรมอื่นๆทั่วราชอาณาจักร

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลจังหวัดดลิ่งชั้น ศาลจังหวัดมีนบุรี คณะผู้วิจัยพบข้อที่น่าสังเกตคือ ประการแรก ศาลฯได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้จะดำเนินการอย่างไรซึ่งหลักกฎหมายที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒ วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย “ และมาตรา ๑๘ ได้กำหนดโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิด มี ๕ ประการคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน และมาตรา ๓๙ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ๗ กรณี คือ โดยความตายของผู้กระทำความผิด ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อคดีเลิกกันตามมาตรา ๓๗ เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น เมื่อคดีขาดอายุความ เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ

มาตรา ๓๙ มิได้กำหนดให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับในการถอนคำร้องทุกข์ในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ หรือถอนฟ้องหรือยอมความกัน จึงน่าจะสนใจว่าศาลได้ดำเนินการอย่างไร จะลงโทษอย่างไรโดยใช้กฎหมายใด

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยว่าศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดมีนบุรี ได้ดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้อย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร มีผลดี ผลเสียหรือไม่อย่างไรโดยศึกษาจากศาลจังหวัดตลิ่งชันซึ่งเป็นหนึ่งในศาลนาร่องที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้เพื่อนำไปสู่การดำเนินการในศาลยุติธรรมอื่นๆ และการนำระบบยุติธรรมทางเลือกโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำระบบยุติธรรมทางเลือกโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

๑.๒ คำถามการศึกษา

๑.๒.๑ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสียในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน คืออะไร

๑.๒.๓ ศึกษาแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันที่เหมาะสม

๑.๓ วัตถุประสงค์การศึกษา

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการดำเนินงานในไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสียในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน

๑.๓.๓ เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันที่เหมาะสม

๑.๔ ขอบเขตการศึกษา

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษารั้ครั้งนี้ศึกษาครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสียในการดำเนินการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันและแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันที่เหมาะสม

๑.๔.๒. ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยการดำเนินการในระหว่างเดือนมกราคม ๒๕๕๕ ถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๕

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

๑.๕.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ผลสัมฤทธิ์ ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน

๑.๕.๒ ได้ทราบปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสียของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

๑.๕.๓ ได้เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันที่เหมาะสม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน คณะผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ขอเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องยุติธรรมทางเลือก

๒.๑.๒ ความเป็นมาของการระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศไทย

๒.๑.๓ การระงับข้อพิพาททางเลือกในต่างประเทศ

๒.๑.๓.๑ การระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศสหรัฐอเมริกา

๒.๑.๓.๒ การระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศออสเตรเลีย

๒.๑.๓.๓ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในประเทศญี่ปุ่น

๒.๑.๔ ความหมายกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)

๒.๑.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๕.๑ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : “ทางเลือกๆ ในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญา สำหรับสังคมไทย”

๒.๑.๕.๒ รายงานสรุป โครงการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา”

๒.๑.๑ ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องยุติธรรมทางเลือก

แนวความคิดเรื่องยุติธรรมทางเลือกหรือเชิงสมานฉันท์มีปรากฏมาตั้งแต่ยุคกฎหมายฮัมมูราบีซึ่งระบุการชดเชยค่าเสียหายสำหรับการกระทำความผิด เช่น หลักการโบราณเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหายที่ปรากฏในประมวลกฎหมายฮัมมูราบี เช่น “ถ้าผู้ใดก็ตามทำบาปและถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนสัญญาไม่จงรักภักดี...ตลอดจนปล้นทรัพย์ผู้อื่น...เขาจะต้องชดเชยค่าเสียหายเต็มจำนวนที่เสียหายและเพิ่มเติมอีกห้าเท่าให้แก่ใครก็ตามที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เสียหายนั้น” และ “ถ้าผู้ใดลักขโมยวัว...ถ้าวัวนั้นเป็นของพระเจ้าหรือพระราชวัง เขาจะต้องชดเชยคืนสามสิบเท่า...ถ้าวัวนั้นเป็นของคนชั่ว จะต้องชดเชยคืนสิบเท่า...ถ้าผู้ลักขโมยไม่มีวิธีการใดจะชดเชยคืนได้ เขาจะต้องถูกนำไปสู่ความตาย”

ในศตวรรษที่ ๑๒ นอร์แมนปกครองรัฐได้กำหนดการใช้โทษปรับแทนการชดใช้ค่าเสียหาย ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๖ รัฐเริ่มแยกตัวจากสังคมเกิดแนวความคิดว่าอาชญากรรมเป็นความผิดที่กระทำต่อรัฐ จึงเกิดมี “คุก” ครั้งแรกที่ฮอลแลนด์และอังกฤษ เพื่อใช้งานหนักผู้กระทำผิดและกักเก็บไว้ที่เรือเก่า เรียกว่า prison hulks เมื่อถึงศตวรรษที่ ๑๘ – ๑๙ เกิด school of thought ต่างๆเช่น Classical school/positive school/sociological school และในศตวรรษที่ ๒๐ (ค.ศ.๑๙๗๐) การเคลื่อนไหวของเหยื่ออาชญากรรมในเรื่องที่เห็นว่าอาชญากรรมเป็นความผิดต่อรัฐและบุคคล ควรนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือก/ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือยุติธรรมชุมชน มาใช้

หลังสงครามเย็น โลกสนใจกับเรื่องของ “การละเมิดสิทธิมนุษยชน” มากขึ้น และนักวิจัยสันติภาพ (ชาย) สนใจเรื่องสงครามและสันติภาพระดับชาติ (หญิง) สนใจเรื่องความรุนแรงที่มีผู้หญิง เด็ก และกลุ่มคนชายขอบของสังคม ในวงการอาชญาวิทยากล่าวถึง “ระบบปฏิปักษ์” (adversary system) ว่ากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีลักษณะเป็น Zero sum Game และระบบงานยุติธรรมที่ใช้อยู่ไม่ใช่วิธีการจำเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดผลผลิตที่ดีที่สุด (optimum) ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

แนวความคิดเกี่ยวกับหลักในการใช้กฎหมายอาญาแยกเป็นสองฝ่าย คือ แนวคิดฝ่ายชดใช้เยียวยา (restitution) เห็นว่าการลงโทษเพื่อชดใช้ค่าเสียหาย (to compensate) เพื่อแก้ไขฟื้นฟู (to reform) และเพื่อทำให้สังคมพึงพอใจ(to give public satisfaction to service community) ส่วนอีกฝ่ายคือแนวคิดฝ่ายการลงโทษ (punishment) เห็นว่าการลงโทษเพื่อยับยั้งการกระทำผิด (to deter)เพื่อการแก้แค้นทดแทน (to reattribute)และเพื่อป้องกันสังคม (to protect society)

๒.๑.๒ ความเป็นมาของการระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศไทย

รัฐบาลมีนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินในด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรมและการปฏิรูปกฎหมายคือ

- เร่งรัดการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมให้มีบทบาทและหน้าที่ครอบคลุมกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ
- ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้มาตรการระงับข้อพิพาทนอกเหนือจากการระงับข้อพิพาทโดยศาล เพื่อให้เป็นเครื่องมือของประชาชน ผู้บริโภค ผู้ด้อยโอกาส และผู้เสียเปรียบ ให้มีโอกาสเข้าถึงและได้ใช้ประโยชน์ในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของตนเองมากขึ้น
- ปรับปรุงระบบและวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้มีความหลากหลาย มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
- ส่งเสริมให้ชุมชน ประชาชน และเครือข่ายองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดนโยบายการบริหารงานยุติธรรม

ส่วนนโยบายด้านสังคม รัฐบาลประสงค์ให้ปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงระบบการสืบสวนสอบสวน การก่อกองคดีและพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดี การควบคุมและฟื้นฟูผู้กระทำผิด คุ่มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีการสร้างทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งให้ชุมชนมีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาท และป้องกันเฝ้าระวังอาชญากรรมเพื่อลดปริมาณคดี ความสูญเสียจากอาชญากรรม และความขัดแย้งของสังคม

รัฐบาลยังมีนโยบายในการบริหารจัดการที่ดีด้านกฎหมายและการยุติธรรมคือ ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันอาชญากรรมและสร้างความเป็นธรรมในสังคม การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม การใช้เครื่องมือและหลักวิชาการนิติวิทยาศาสตร์ การส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม เช่น การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด การพัฒนาและจัดให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (ซึ่งเป็นกระบวนการชะลอการลงโทษ เช่น ใช้วิธีการทำงานบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม เป็นต้น) ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก รวมทั้งการพัฒนาระบบและวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนการพัฒนากระบวนการพื้นฐานข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการยุติธรรม

รัฐบาลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น โดยการนำหลักการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในลักษณะ “หุ้นส่วน” ภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นป้องกันอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จนถึงการดูแลผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษและกลับสู่ชุมชน โดยให้มีสำนักงานยุติธรรม เป็นองค์กรกลางในการดำเนินการพัฒนากลไกกระบวนการยุติธรรม ยุติธรรมทางเลือก และสร้างแนวทางในการดำเนินงานร่วมกับภาคประชาชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปอย่างบูรณาการสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐบาลมีนโยบายพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่ม โดยส่งเสริมให้มีการนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และหลักการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้มีการจัดตั้งองค์กรประนอมข้อพิพาท มีกระบวนการชะลอการฟ้องสำหรับคดีประมาท คดีลหุโทษ และคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปีเป็นอย่างน้อย มีระบบหรือกระบวนการให้สามารถพิจารณาคดีได้รวดเร็วและเป็นธรรมมากขึ้น

รัฐบาลยังมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น ภายใต้การใช้อาสาสมัคร เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ขั้นป้องกันอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การตรวจสอบ การใช้อำนาจและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่งเสริมให้

ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษสามารถกลับสู่ชุมชนมาใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างปกติสุข ตลอดจนจัดให้มีบริการด้านทนายและการปรึกษาทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย

กระทรวงยุติธรรมได้นำนโยบายของรัฐบาลมาผลักดันแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกให้เกิดผลในการปฏิบัติโดยนำมาบรรจุไว้ในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๔๙ ใน ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การส่งเสริมการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) แผนงานส่งเสริมและพัฒนาการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และ
- ๒) แผนงานส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๑ ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม ที่ประกอบด้วยกลยุทธ์สำคัญๆ คือ

- ๑) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความยุติธรรม และ
- ๒) การระงับข้อพิพาทด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

และในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑ กำหนดในยุทธศาสตร์ที่ ๖ การส่งเสริมการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยมีสองแผนงานคือ

- ๑) แผนงานส่งเสริมและพัฒนาการระงับข้อพิพาทและลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม
- ๒) แผนงานส่งเสริมและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ

ส่วนในยุทธศาสตร์ที่ ๙ กำหนดการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างกลไกเพื่อขยายโอกาสให้ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยมีแผนงาน ดังนี้

- ๑) แผนงานพัฒนาบุคลากรในองค์กรภาคเอกชนและประชาชนเพื่อสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรม
- ๒) แผนงานสร้างและพัฒนากลไกและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ท้องถิ่น และเอกชนในการมีส่วนร่วม

ในการป้องกัน ปราบปรามอาชญากรรม การอำนวยความยุติธรรม และ การตรวจสอบให้เกิดความโปร่งใส และ

- ๓) แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกจิตสำนึกรักความยุติธรรม

ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมกำหนดแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๒-๒๕๕๕ ในยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบงานยุติธรรมทางเลือกและพัฒนาความร่วมมือในงานยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์

- ๑) ส่งเสริมการประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- ๒) พัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน และ
- ๓) บูรณาการความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในงานกระทรวงยุติธรรม

นอกจากนี้กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดซึ่งมีบทบาทต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเด็นการแลกเปลี่ยนทรศนะเกี่ยวกับที่มาและแนวความคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความจำเป็นและจุดมุ่งหมายการใช้ยุติธรรมทางเลือก การมีส่วนร่วม : หลักการสำคัญของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บทบาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด กับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งอยู่คู่สังคมมาเป็นเวลานาน โดยเมื่อก่อนนี้หัวหน้าชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าเมือง หัวหน้าเผ่า ซึ่งเป็นผู้อาวุโสมีอำนาจและบารมี เป็นที่เคารพเชื่อถือยำเกรงของคู่พิพาท จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนในต่างประเทศ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ กำหนดให้คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนจึงจะฟ้องคดีได้ หลังจากนั้นได้มีการพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่งมีการนิยมใช้กันทั่วไป ดังเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ซึ่งพัฒนาไปถึงขั้นที่มีสำนักงานของศาลมาดำเนินการให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ประชาชน

ประเทศไทยมีการใช้วิธีการไกล่เกลี่ยมาเป็นเวลานาน โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. ๒๔๗๗ ให้ศาลไกล่เกลี่ยได้ในระหว่างการพิจารณาของศาลและต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ ศาลได้นำการไกล่เกลี่ยมาใช้มากขึ้น โดยแยกผู้พิพาทที่ไกล่เกลี่ยไม่ให้เกิดสันคดี แยกสำนวนไกล่เกลี่ย และแยกห้องไกล่เกลี่ย หลังจากนั้นก็มีการไกล่เกลี่ยคดีมากขึ้นจนในปัจจุบันได้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้ผู้พิพากษาสามารถตั้งผู้ประนีประนอมข้อพิพาทมาช่วยเหลือผู้พิพากษาทำการไกล่เกลี่ย จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นในศาลและสำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงินและข้อพิพาทอื่น ๆ ในส่วนของการไกล่เกลี่ยนอกศาลนั้น พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้จัดการอบรมและแต่งตั้งอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) เพื่อทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ขณะนี้มีอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ๕๗ จังหวัด สำหรับกระทรวงมหาดไทยนั้นมีพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ให้อำนาจนายอำเภอและคณะกรรมการหมู่บ้านที่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานอัยการสูงสุดยังได้จัดอบรมให้ความรู้ด้วยการไกล่เกลี่ยแก่ผู้นำชุมชน และประชาชนอีกด้วย

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ท่านวิรัช ลิ้มวิชัย ประธานศาลฎีกา ในขณะนั้นมีนโยบายการบริหารงานศาลยุติธรรมที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนด้วยความเสมอภาค รวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม

โดยประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติงานที่สำคัญคือ การเร่งรัดการพิจารณาคดีที่ค้างค้างอยู่ในศาล เนื่องจากความยุติธรรมที่ล่าช้า นั่นคือ การปฏิเสธความยุติธรรม ดังนั้นจึงต้องเร่งรัดการพิจารณาคดีให้เสร็จ โดยเร็วและเป็นธรรม โดยให้มีการพัฒนาระบบการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมทางเลือก เพื่อสนับสนุนการระงับ ข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ด้วยหลักสมานฉันท์และสันติวิธี อันเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางเลือกอีกวิธีหนึ่ง ทำให้ประชาชนมีสิทธิเลือกได้ว่าจะให้ศาลชี้ขาดข้อพิพาทนั้นหรือวิธีทางเลือกอื่นที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการบริหารการจัดการคดีอย่างมีประสิทธิภาพให้ทุกศาลสามารถคิดและปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งให้นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ในการลดปริมาณงานได้ความรวดเร็ว ความถูกต้องและเป็นธรรม

ประธานศาลฎีกามีนโยบายระหว่างวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔ มีดังนี้คือ

๑) เพิ่มพูน ประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนและสังคม ด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง

๒) พัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในสหวิทยาการเพื่อการพิจารณาพิพากษาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของข้าราชการศาลยุติธรรม เพื่อสนับสนุนให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) สร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ในสังคมด้วยการเคารพสิทธิของปัจเจกชน สร้างความสันติสุขในพื้นที่ภาคใต้ด้วยการส่งเสริมการเคารพในวัฒนธรรม ศาสนา และกฎหมาย

๔) รักษามาตรฐานทางจริยธรรมและความเป็นกลางของผู้พิพากษาเพื่อเป็นที่พึ่งของสังคม

๕) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการพิจารณาพิพากษาคดีและสนับสนุนการบริหารงานยุติธรรม

๖) ส่งเสริมการทำงานด้วยจิตสำนึกของผู้ให้บริการ

นอกจากนี้ศาลยุติธรรมได้วางยุทธศาสตร์ทางด้านพิจารณาคดีทางเลือกการระงับข้อพิพาทโดยได้วางไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๑ เรื่องศึกษาความเข้มแข็งและมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วยการเสมอภาคเพื่อประโยชน์ของประชาชน

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๑.๒.๑ ได้กล่าวถึงระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีการนำไปใช้ในทุกระดับศาลโดยได้กำหนดตัวชี้วัดผลผลิตว่าให้ศาลชั้นต้นดำเนินการไกล่เกลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ และให้นำระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้ในแต่ละปีโดยใช้ในงบประมาณภายในวงเงินที่กำหนดศาลฎีกาและศาลอุทธรณ์ให้ไม่ต่ำกว่า ๕ ศาล นำระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้ภายในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ โดยใช้ในงบประมาณภายในวงเงินที่กำหนดและในแผนยุทธศาสตร์ข้อ ๑.๒.๒ กำหนดเกี่ยวกับบุคคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทมีศักยภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยได้กำหนดไว้ว่าแผนพัฒนาศักยภาพบุคคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาททางเลือกได้รับการจัดทำแล้วเสร็จภายในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓ รวมจัดทำเกณฑ์

มาตรฐานบรรจุไว้แผนโดยใช้งบประมาณภายในวงเงินที่กำหนดบุคคลกรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาททางเลือกได้แก่เจ้าที่ไกลเกลี่ยร้อยละ ๗๐ ผู้ประนีประนอมที่ขึ้นทะเบียนแล้ว ร้อยละ ๓๐ และผู้ประนีประนอมใหม่อบรมเพื่อขึ้นทะเบียน ร้อยละ ๗๐ ได้รับการพัฒนาตามแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่สำนักระงับข้อพิพาทกำหนดในแต่ละปีโดยใช้งบประมาณภายในวงเงินที่กำหนดผู้เข้ารับการอบรมสัมมนาความรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาททางเลือกให้ผ่านเกณฑ์การฝึกอบรมสัมมนาแต่ละหลักสูตรร้อยละ ๙๐ ในแต่ละปี โดยใช้งบประมาณภายในวงเงินที่กำหนด

จากนโยบายของประธานศาลฎีกาและยุทธศาสตร์ของสำนักงานศาลยุติธรรมที่กำหนดให้การดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกมิติ รวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกที่จะสร้างพลังในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่สังคมจำนวน ๕ ยุทธศาสตร์ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การรักษาความเข้มแข็งและมุ่งสู่ความเป็นเลิศในการอำนวยความสะดวก และการเพิ่มศักยภาพระบบสนับสนุนการอำนวยความสะดวกตลอดการให้บริการประชาชนและสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้กำหนดพันธกิจให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ดังกล่าวในการอำนวยความสะดวกด้วยการนำระบบไกลเกลี่ยและระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการอื่น และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นพันธกิจสำคัญด้วย เพื่อให้นโยบายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม ศาลจังหวัดดลิ่งชั้นจึงจัดตั้งศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลยุติธรรม โดยใช้ชื่อว่า “ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี” ขึ้นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนระงับข้อพิพาทโดยให้ความรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอันจักทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินคดีต่าง ๆ ของศาลยุติธรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการของศาลยุติธรรม และทางเลือกในการระงับข้อพิพาทของศาลด้วยหลักสมานฉันท์และสันติวิธี ตลอดจนผลคดี ผลเสียในการต่อสู้คดีในศาลและมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลผู้เกี่ยวข้องในคดี และความสมานฉันท์ในสังคม โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกในการกระทำของตน ทั้งได้แก้ไขให้ความเสียหายกลับคืนดีดังเดิม ทั้งในส่วนผู้เสียหายและสังคมก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและสังคมส่วนรวม ที่เกิดจากการกระทำของตนและหาทางเยียวยาแก่ผู้เสียหายและชดใช้แก่สังคม อีกทั้งยังทำให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้ ในคดีอาญาเกือบทุกประเภทคดี นอกเหนือจากเดิมที่มีการไกลเกลี่ยข้อพิพาทเฉพาะคดีแพ่งและคดีอาญาที่ยอมความได้เท่านั้น ทำให้ข้อพิพาทระงับลงได้ด้วยหลักสมานฉันท์ โดยมีเป้าหมายลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาสืบพยาน อันจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคดีในศาลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและไม่เกิดปัญหาการคั่งค้างคดีในศาล ซึ่งมีผลให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปโดยความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม ตามนโยบายของประธานศาลฎีกาและสำนักงานศาลยุติธรรม

การไกลเกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการที่คู่พิพาทยินยอมแล้วไม่สามารถบังคับให้ไกลเกลี่ยได้ต้องยุติการไกลเกลี่ย ซึ่งข้อพิพาทที่สามารถไกลเกลี่ยได้ ได้แก่ข้อพิพาททางแพ่งทุกประเภท เช่น กู้ยืม ค่าประกันซื้อขาย อสังหาริมทรัพย์ ครอบครัว มรดกข้อพิพาททางอาญาอันยอมความได้ เช่น บุกรุก ยักยอก ทำให้เสีย

ทรัพย์สิน ทรัพย์สินประมาท ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องกับอาญา สามารถไกล่เกลี่ยได้เฉพาะในส่วนแพ่ง เช่น กรณีขับรถชนคนโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บสาหัส สามารถตกลงประนีประนอมยอมความได้ในส่วนของค่าเสียหาย ส่วนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ฐานขับรถโดยประมาทนั้น เจ้าพนักงานตำรวจสามารถดำเนินคดีต่อไปได้ ข้อพิพาทอื่น ๆ ได้แก่ ข้อพิพาทแรงงาน ข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือประชาชนจำนวนมาก เช่น การเรียกร้องค่าจ้าง การประท้วงการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้า โรงงานกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

การสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมทั่วประเทศ ในรอบปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีอาชญากรรมที่ไม่มีรายงาน (ตัวเลขมือ หรือ dark figure) จำนวน ๖๕.๒ % มีรายงาน ๓๔.๘ % สถิติการเกิดอาชญากรรมทั่วประเทศในรอบปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จากสถานที่เกิดเหตุ ผู้กระบวนกรยุติธรรมมีสถิติคือ สถานที่เกิดเหตุเกิดอาชญากรรม ๔๑๐,๔๓๘ ราย (๑๐๐ %) การรายงานเหตุมีการรายงาน ตำรวจ (๓๔.๘ %) สถานีตำรวจมีการจับกุม/ตั้งข้อหา (๑๕.๘ %) ศาลยุติธรรมมีการยื่นฟ้อง (๑๓.๕ %)

สถิติผู้ต้องขังทั้งหมดกับผู้ต้องขังคดี พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๒

ปี (พ.ศ.)	ผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ	ผู้ต้องขังตาม พ.ร.บ.ยาเสพติด	สัดส่วน ร้อยละ
๒๕๕๑	๑๘๕,๐๘๒	๑๐๑,๙๑๐	๕๕.๐๖
๒๕๕๒	๑๙๙,๖๐๗	๑๑๑,๔๗๙	๕๕.๘๕

หมายเหตุ: ปี พ.ศ. 2552 ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2552

ที่มา : กรมราชทัณฑ์

จากสถิติการเกิดอาชญากรรมดังกล่าวมีความจำเป็นในการใช้ยุติธรรมทางเลือก (ข้อสรุปจาก UN) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางสมานฉันท์ เพื่อการทบทวนความเป็นอาชญากรรม ช่วยบรรเทาความแอียดของเรือนจำ เป็นการลดภาระรัฐ เพิ่มบทบาทชุมชนและมุ่งคุ้มครองสิทธิผู้กระทำผิดจุดมุ่งหมายของการใช้ยุติธรรมทางเลือกเพื่อลดผลร้ายของการดำเนินคดี ตอบสนองความจำเป็นด้านการบริหารงานยุติธรรม ลดความสิ้นเปลืองในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมและแสวงหาความยุติธรรมสร้างสรรค์ความสมานฉันท์ในสังคม

๒.๑.๓ การระงับข้อพิพาททางเลือกในต่างประเทศ

๒.๑.๓.๑ การระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบการระงับข้อพิพาททางเลือกนั้นได้มีการนำไปใช้ในประเทศต่างๆทั่วโลกซึ่งในแต่ละประเทศนั้นมีการนำระบบการระงับข้อพิพาททางเลือกไปใช้ในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ใช้ในเรื่องของระบบของการไกล่เกลี่ย ในเรื่องของการต่อรองโทษและอื่นๆอีกหลายวิธี อย่างเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำการระงับข้อพิพาททางเลือกนอกจากวิธีการสืบพยานและการพิพากษาคดีในศาลแล้วในประเทศต่างๆ ก็พยายามคิดค้นวิธีการที่จะระงับข้อพิพาทที่เข้าสู่ศาลในแต่ละประเทศซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเราถือว่าเป็นประเทศที่มีระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ดีที่สุดประเทศหนึ่งและมีการพัฒนาการระงับข้อพิพาททางเลือกไว้ซึ่งในแต่ละประเทศได้ไปศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและได้นำวิธีการและระบบต่างๆของประเทศสหรัฐอเมริกาไปใช้ในประเทศของตน ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการตั้งระบบการยุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่นที่ใช้ในศาลสหรัฐอเมริกานอกจากการสืบพยานในศาล (Alternative Dispute Resolution or ADR in U.S.Federal Courts)หลายทศวรรษที่ผ่านมาข้อพิพาทที่มีการฟ้องในศาลประเทศสหรัฐอเมริกามีความซับซ้อนมากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีก็เพิ่มสูงขึ้นเกิดปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการพิจารณาคดี วิธีการพิจารณาคดีล่าช้า จำนวนผู้พิพากษาและงบประมาณไม่เพียงพอสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความจำเป็นในการนำวิธีการบริหารจัดการคดี (Case Management) ไปใช้นอกจากนั้นการพิจารณาคดีโดยศาลอาจไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวในการแก้ปัญหาหรือระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทางออกที่สำคัญอีกทางหนึ่ง คือ การใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการยุติข้อพิพาทที่ช่วยรักษาความลับของคู่ความคู่ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้ช่วยหาแนวทางที่ยุติธรรม ให้คู่ความตกลงกันโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้โดยการตัดสินใจของคู่ความเอง

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล (Judicial Mediation) ของประเทศสหรัฐอเมริกาศาลเป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยโดยให้นักกฎหมายที่สมัครใจมาลงชื่อ ปัจจุบันสำคัญที่ทำให้กระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทลุล่วงไปได้ คือการบริหารจัดการคดีที่ดี (Case Management) การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ต่างจากการดำเนินคดีทางศาลซึ่งคู่ความมักเกิดการกระทบกระทั่งกัน เกิดความขุ่นเคืองใจกันในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในขณะที่การไกล่เกลี่ยมีรูปแบบที่ช่วยให้คู่ความไม่เป็นปรปักษ์กัน ในการเจรจาต่อรองสองฝ่ายคู่ความอาจไม่ยอมลดละผ่อนปรนให้กันเพราะยังมีสิทธิอยู่ การมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางจะช่วยทำให้ตกลงกันได้ การไกล่เกลี่ยนั้นประหยัดเวลาและไม่เปลืองค่าใช้จ่ายและยังเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับคดีที่ซับซ้อน เช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา คดีล้มละลาย คดีธุรกิจระหว่างประเทศ

ศาลสหรัฐอเมริกายุติข้อพิพาทโดยวิธีทางอื่นนอกจากการพิพากษาคดีไปใช้ (Alternative Dispute Resolution หรือ ADR) ซึ่งรวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยได้รับการสนับสนุนจากนายความที่ปรึกษาทนาย อัยการ และผู้พิพากษา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล

นั้นสามารถแก้ปัญหาที่มีได้หากผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมยอมรับกระบวนการนี้ นักกฎหมาย นักวิชาการ ผู้พิพากษา รวมทั้งผู้ร่างกฎหมายจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ได้รับการยอมรับ

หากนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้รวมกับการบริหารจัดการคดีจะช่วยลดภาระงานลงและไม่กระทบต่อการให้ความเป็นธรรม ในระยะ ๒๕ ปีที่ผ่านมาคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลสหรัฐ เป็นจำนวนมากโดยมีคดีเพิ่มขึ้นจากเดิมถึง ๓ เท่า ข้อพิพาทในทางแพ่งมีลักษณะที่ซับซ้อนและใช้เวลา ยืดเยื้อยาวนานมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูงขึ้นและมีความล่าช้าในการ พิจารณาคดี ในระดับศาลสหรัฐอเมริกาได้มีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (The Federal Rules of Civil Procedure 1983) ให้ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี โดยใช้ หลักการบริหารจัดการคดี (Case Management) กล่าวคือ มีการกำหนดสิ่งที่จะดำเนินการในการพิจารณา คดีทั้งหมดรวมทั้งกำหนดเวลาในการดำเนินการไว้ในวันนัดประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial conference)

ต่อมารัฐสภา (Congress)ของประเทศสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายปฏิรูปการพิจารณาคดี แพ่งในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (Civil Justice Reform Act 1990) กำหนดให้ศาลชั้นต้น (District Court) ต้องนำวิธี บริหารจัดการคดีไปใช้เพื่อลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีลง และกำหนดให้แต่ละศาลออกแบบ วิธีการบริหารจัดการคดีของตนเอง

ในปี ค.ศ.๑๙๙๘ รัฐสภาออกกฎหมายว่าด้วยการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นนอกจากการ พิจารณาพิพากษาคดีของศาล (Alternative Dispute Resolution Act 1998) กำหนดให้ศาลสหรัฐต้องนำ การยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นไปใช้และนำวิธีการบริหารจัดการคดีผสมผสานกับการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นทำ ให้คดีแพ่งเสร็จสิ้นไปเวลาที่น้อยลง คดีแพ่งที่ขึ้นสู่ศาลสหรัฐในอัตราร้อยละ ๙๕ จากคดีแพ่งทั้งหมดเสร็จสิ้น ก่อนจะมีการสืบพยาน คดีส่วนใหญ่ยุติได้โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ปัจจุบันระยะเวลาเฉลี่ยของคดีแพ่งที่มา สู่ศาลจนกระทั่งสิ้นสุดหรือมีการถอนฟ้องลดลงเหลือเพียง ๗ เดือนเท่านั้น

อนึ่งกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่น (ADR) มีหลายรูปแบบมิได้จำกัดเฉพาะการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทเท่านั้นแต่รวมถึงการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การประเมินคดีเบื้องต้น (Early Neutral Evaluation) การพิจารณาคดีโดยย่อ (Summary Prial) และสัปดาห์การหาข้อตกลง (Settlement Week)

การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นกระบวนการที่คู่ความเลือกผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ พินพาทมาเป็นอนุญาโตตุลาการ ทำหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลของคดี อนุญาโตตุลาการจำนวนหนึ่งหรือ ๓ คนจะรับฟังพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายโดยจะพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อทำ ความเห็น ความเห็นของอนุญาโตตุลาการเป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นสำหรับคู่ความในการตัดสินใจว่าจะต่อสู้คดี ต่อไปหรือไม่ ความเห็นดังกล่าวไม่มีผลผูกพันคู่ความ กระบวนการอนุญาโตตุลาการมีใช้ในศาลชั้นต้นใน

ระบบศาลสหรัฐ ๒๔ ศาล จากทั้งหมด ๙๔ ศาล การพิจารณานอญญาโตตุลาการมิได้เป็นกระบวนการยุติธรรม
ข้อพิพาทที่นิยมที่สุดเนื่องจากในกระบวนการอนุญาโตตุลาการมีฝ่ายแพ้ฝ่ายชนะและมีขั้นตอนซับซ้อน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นกระบวนการที่นิยมมากในประเทศสหรัฐอเมริกา
เนื่องจากเป็นวิธีการยุติข้อพิพาทที่เกิดจากความตกลงของคู่ความเองโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางคอย
ช่วยเหลือและเสนอแนวทางในการยุติข้อพิพาทโดยสันติวิธี ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ที่สมัครใจลงชื่อเพื่อให้ศาล
คัดเลือกเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ศาลจะตรวจสอบคุณสมบัติและคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ย

การประเมินผลเบื้องต้น (Early Neutral Evaluation) คือการจัดให้นักกฎหมายที่เป็น
กลางเข้ามาฟังคำแถลงของคู่ความและให้ความเห็นทางกฎหมายเกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อนของประเด็นใน
คดี ผลประโยชน์ของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร การประเมินผลคดีเบื้องต้นโดยผู้เป็นกลางไม่ใช่การบังคับ
ให้คู่ความยอมรับแต่เป็นการให้ข้อคิดเห็นกับคู่ความทั้งสองฝ่ายเพื่อที่จะตัดสินใจว่าดำเนินคดีต่อไปหรือไม่

การพิจารณาคดีโดยย่อ (Summary Trial) ศาลสหรัฐอาจใช้กระบวนการดำเนินคดีโดยย่อ
โดยให้คู่ความเสนอสำนวนคดีของตนมาแบบย่อโดยไม่มีการนำเสนอหลักฐานจากนั้นผู้พิพากษาหรือ
คณะลูกขุนจะทำความเห็นคู่ความจะยอมรับความเห็นนั้นหรือไม่ก็ได้

สัปดาห์การหาข้อตกลง (Settlement Week) วิธีนี้ศาลจะพักการดำเนินกระบวนการพิจารณา
ไว้ชั่วคราวและเปิดโอกาสให้คู่ความเจรจายุติข้อพิพาทในช่วงเวลาดังกล่าวโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเข้ามาดำเนินการ
เพื่อช่วยให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ ศาลอาจใช้กระบวนการนี้ในกรณีคดีค้างค้ำเป็นเวลานาน

กระบวนการ ADR ต่างๆเหล่านี้เป็นกระบวนการที่แต่ละศาลจะต้องพิจารณาเองว่าจะใช้วิธี
ใด ระบบ ADR ของศาลสหรัฐมีพัฒนาการเป็นเวลา ๒๕ ปี ปรัชญาของศาลในการใช้ ADR เริ่มต้นจาก
ความคิดที่ว่าศาลควรมีวิธียุติข้อพิพาทหลายวิธีให้ประชาชนเลือก คดีทุกคดีไม่จำเป็นต้องใช้วิธียุติข้อพิพาท
อย่างเดียวกันและคู่ความสามารถยุติข้อพิพาทได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบพยานในศาลเท่านั้น

ข้อดีของ ADR คือ คู่ความสามารถเลือกกระบวนการที่ใช้ในการยุติข้อพิพาทที่ตนเองพอใจ
ได้ แต่ในการพิจารณาสืบพยานในศาลกระบวนการยุติข้อพิพาทต้องเป็นไปตามที่กฎหมายและศาลกำหนด
นอกจากนั้น ADR ช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี (Litigation Costs) ข้อดีอีกประการ
หนึ่งคือกระบวนการ ADR ช่วยรักษาความสัมพันธ์ภาพของคู่ความได้ทำให้คู่ความยังคงสามารถทำธุรกิจหรือ
ประกอบกรรรมไปต่อไปอีกได้เพราะ ADR ช่วยประสานความบาดหมางให้กับคืนดีมีการเก็บรักษาความลับ
ระหว่างคู่ความ แม้ว่าบางคดีอาจจะหาข้อตกลงร่วมกันไม่ได้แต่ยังมีข้อดีคือ ทำให้ประเด็นต่างๆในคดีมีความ
กระจ่างชัดมากขึ้น

การบริหารจัดการคดี (Case Management) ช่วยลดทอนเวลาและค่าใช้จ่ายในการ
พิจารณาคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะบริหารจัดการคดีโดยวางกำหนดการใน
การดำเนินคดีตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดไว้ล่วงหน้าจำกัดประเด็นข้อโต้แย้งให้เหลือน้อยที่สุดพยายาม
หาทางให้คู่ความตกลงยุติข้อพิพาทในการประชุมหรือใช้กระบวนการยุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่นที่เรียกว่า ADR

โดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจที่จะกำหนดมาตรการลงโทษ (Function or Punishment) หากคู่ความไม่ปฏิบัติตามที่กำหนดที่วางไว้การดำเนินคดีจะเป็นไปตามกำหนดการจนกระทั่งเสร็จคดี ข้อมูลเกี่ยวกับคดี (Information Management system) จะช่วยให้ผู้พิพากษาและทนายความตรวจสอบได้ว่าคดีอยู่ในขั้นตอนใด

Federal Judicial Center ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๖๗ มีหน้าที่จัดหลักสูตรให้การศึกษาแก่ผู้พิพากษา ในหลักสูตรมีการอบรมในเรื่องของการบริหารจัดการคดีดังกล่าวด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีการเก็บข้อมูลคดีในแต่ละคดี ดำเนินการเก็บข้อมูล เช่น วันที่ยื่นฟ้อง ชื่อคู่ความ วันที่คดีสิ้นสุด มีการใกล้เคียงนอกศาลหรือในศาลหรือไม่ผลของคำพิพากษาข้อมูลของคดีที่รวบรวมไว้จะมีการเปิดเผยต่อสาธารณะชน ข้อมูลของคดีมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เห็นภาพรวมของการดำเนินคดีในศาลทั้งหมดโดยจะสามารถทราบได้ว่าคดีในแต่ละศาลมีลักษณะอย่างไรมีคดีมากน้อยเพียงใดซึ่งจะช่วยในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการสนับสนุนการทำงานของศาลได้เป็นอย่างดี คอมพิวเตอร์มีบทบาทอย่างมากในการรวบรวมข้อมูลและสถิติต่างๆ ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะบอกได้ว่าคดีได้ดำเนินการไปถึงขั้นตอนไหนทุกๆ ๑ ถึง ๓ เดือน ศาลจะทำรายงานสรุปว่าศาลรับฟ้องกี่คดี มีคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาที่คดีพิพากษาเสร็จไปแล้วกี่คดี คดีที่ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาอยู่ในขั้นตอนใดเป็นจำนวนเท่าไรข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้สามารถบริหารจัดการคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการนำวิธียุติข้อพิพาทโดยทางอื่นนอกจากการพิจารณาพิพากษาไปใช้เกี่ยวกับหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือที่เรียกว่าหนี้ NPL ประเด็นสำคัญของคดีเหล่านั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการหาทางออกทางการเงินว่าคู่ความที่ติดหนี้แล้วไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้สามารถหาทางออกโดยการตกลงประนีประนอมยอมความในเรื่องการปรับโครงสร้างหนี้ (Debt restructuring) ได้อย่างไร

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีได้มีกฎหมายที่ตายตัวว่ากรณีใดควรใช้ ADR และกรณีใดควรใช้วิธีการสืบพยานในศาล ในศาลบางแห่งเมื่อรับฟ้องแล้วจะเชิญชวนให้คู่ความหาทางไกล่เกลี่ยก่อน กรณีที่คู่ความมีสถานภาพที่แตกต่างกันมากในการต่อสู้คดีในศาลอาจมีการได้เปรียบเสียเปรียบกัน ADR จึงเป็นสิ่งจำเป็นดังนั้นในการพิจารณาว่าจะให้มีการ ADR หรือไม่จึงควรพิจารณาจากลักษณะของคดีมีข้อสังเกตว่าในการศึกษาวิจัยพบว่าผู้ใช้ ADR จะมีระดับความพึงพอใจต่อผลของคดีสูงมาก

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องมาเป็นเวลานานก่อนมีการนำวิธีบริหารจัดการคดีและ ADR ไปใช้ผู้พิพากษาแต่ละท่านจะมีความยืดหยุ่นในการพิจารณา เช่น การพิจารณาคดีต่อเนื่องสำหรับผู้พิพากษาท่านหนึ่งอาจจะใช้เวลาพิจารณาคดีต่อเนื่อง ๔ วันต่อหนึ่งอาทิตย์ บางท่านอาจใช้เวลาตั้งแต่ ๙ โมงเช้า จนกระทั่ง ๕ โมงเย็น บางท่านอาจเริ่มต้นตั้งแต่ ๘ โมงเช้า จนกระทั่งถึงบ่ายโมง อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาจะพยายามพิจารณาคดีต่อเนื่องไปโดยมีกำหนดการที่ชัดเจนปัญหาเกิดขึ้นในระบบลูกขุนที่ใช้อยู่เนื่องจากลูกขุนต้องสละเวลาอย่างน้อย ๑ วันต่ออาทิตย์ ในช่วงเวลา ๘ เดือนเข้ามาเป็นคณะลูกขุนสิ่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบายในการบริหารจัดการคดีการพิจารณาคดีต่อเนื่องทำให้ทุก

ฝ่ายสามารถวางแผนได้ว่ามีช่วงใดบ้างที่ต้องมาศาลนอกจากนี้ในเชิงจิตวิทยาจะทำให้ทุกฝ่ายอยากจะหาทางประนีประนอมเพื่อลดความเสี่ยงหากคดียืดเยื้อเกิดค่าใช้จ่ายแล้วจะต้องรอให้ศาลชี้ขาดโจทก์อาจจะไม่ได้อะไรเลยสิ่งนี้ทำให้คู่ความพยายามหาทางไกล่เกลี่ยประนีประนอมในที่สุด

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนของคดีอาญานั้นได้มีการฟ้องร้องในศาลสหพันธรัฐในช่วงปี ๑๙๗๐ ถึง ๑๙๙๐ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากไม่เฉพาะในส่วนของคดีแพ่งเท่านั้นอย่างไรก็ตามคดีอาญาในศาลสหพันธรัฐก็จะมีมีการพิจารณาตัวอย่างรวดเร็วโดยผลของรัฐบาลบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ปี ค.ศ. ๑๙๗๔ (The Speedy Trial Act of 1974, 18 United States Code, Article 3161 et. seq) ซึ่งกำหนดว่าต้องมีการพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นภายใน ๗๐ วันนับแต่วันฟ้องสถานการณ์ดังกล่าวสร้างความกดดันในการพิพากษาคดีแพ่งให้กับผู้พิพากษาสหพันธรัฐในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ นั้น การบริหารงานคดีมีถ้อยคำและทางปฏิบัติที่ไม่เป็นที่รู้จักกันในศาลสหพันธรัฐและมลรัฐในขณะนั้นโดยทั่วไปทนายจะเป็นผู้ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งกล่าวคือจะเป็นผู้กำหนดว่าเมื่อใดที่จะทำการค้นหาพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial discovery) และควรกระทำอย่างไรเมื่อใดจะเลิกพิจารณาคดีและที่สำคัญที่สุดคือจะพิจารณาคดีกันอย่างไร ทนายความจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรส่งบันทึกคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร (Written interrogatories) ให้กับทนายความของฝ่ายตรงข้ามหรือไม่แล้วส่งเมื่อใดเมื่อใดที่ควรจะทำบันทึกคำพยานไว้ล่วงหน้าก่อนพิจารณา (Pre-trial depositions) และเมื่อใดคดีจึงจะพร้อมสำหรับการพิจารณาคดีเมื่อได้ดำเนินการในขั้นตอนต่างๆก่อนการพิจารณาคดีเสร็จเรียบร้อยแล้วทนายความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้เริ่มการพิจารณาคดีและในขั้นตอนนั้นเท่านั้นที่ผู้พิพากษาจะเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีด้วยการบรรจุคดีนั้นเข้าในสารบบความ

เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนไปทางปฏิบัติของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาก็เริ่มเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันศาลส่วนใหญ่ทั้งสหพันธรัฐและมลรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ในเมืองผู้พิพากษาเกือบทุกคนใช้เทคนิคในการบริหารคดีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่านั้นเป็นที่เข้าใจว่าการบริหารงานคดีหมายถึงการที่ผู้พิพากษามีบทบาทในเชิงรุกในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเพื่อช่วยให้คดีสามารถดำเนินต่อไปได้ตามระบบผู้พิพากษาที่ยอมรับปฏิบัติตามหลักบริหารคดีแพ่งโดยสมบูรณ์จะเข้ามาควบคุมคดีทันทีภายหลังจากที่มีการยื่นฟ้องกำหนดกระบวนการและกิจกรรมต่างๆที่จะต้องกระทำก่อนฟ้องตัดสินใจว่าควรเริ่มคดีเมื่อใดและกำหนดวันพิจารณาคดีที่แน่นอน

ในความเป็นจริงได้มีการรับรองทางปฏิบัติในการบริหารการคดีในกฏสหพันธรัฐว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีแพ่ง (The Federal Rules of Civil Procedure) ตั้งแต่กฏดังกล่าวได้มีการรับรองเป็นครั้งแรกจากศาลสหพันธรัฐในปี ค.ศ. ๑๙๓๘ ได้มีการนำเทคนิคเรื่องการบริหารจัดการคดีไปใช้แต่ก็มีการนำไปใช้น้อยมากผู้พิพากษาสหพันธรัฐและศาลมลรัฐเริ่มยอมรับหลักการและปฏิบัติตามวิธีการปฏิบัติในการบริหารจัดการเป็นครั้งแรกในช่วงปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ และมีการปฏิบัติอย่างกว้างขวางในปี ๑๙๘๐ และต้นศตวรรษ ๑๙๙๐ ได้มีการทำรายงานเกี่ยวกับการบริหารงานคดีและการบริหารงานศาลของศูนย์ตุลาการแห่ง

สหพันธรัฐเมื่อปี ค.ศ.๑๙๗๗ กล่าวโดยย่อผลดีของทางปฏิบัติไว้ว่า “ผลการศึกษาวิจัยต่างๆได้เปิดเผยให้เห็นว่าเมื่อผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีได้เข้ามาแทรกแซงตั้งแต่ในขั้นตอนของการพิจารณาคดีและกำหนดระยะเวลาที่คู่ความต้องปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการก่อนพิจารณาคดีจะยุติด้วยการตกลงกันหรือการพิจารณาคดีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าแต่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาน้อยกว่าเมื่อคู่ความเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาเอง” (ข้อสังเกตเกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายสหพันธรัฐว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งข้อ ๑๖ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๓ ของคณะกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายของสภาตุลาการแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้อ้างถึง เอสแพนเดอร์ริส ,การบริหารงานคดีและการบริหารงานศาลในศาลเขตประเทศสหรัฐอเมริกา (๑๙๗๗,ศูนย์ตุลาการสหพันธรัฐ)

เทคนิคในการบริหารงานคดีที่โดดเด่นประการหนึ่งของศาลสหพันธรัฐปรากฏในศาลเขตตะวันตกในมลรัฐเวอร์จิเนีย (The United States District court for the Eastern District of Virginia) เป็นที่รู้จักว่าผู้พิพากษาของศาลดังกล่าวมีสิ่งที่เรียกว่า”สารบบความจรวด”(Rocket Docket) ซึ่งช่วยเร่งกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งให้ทั้งหมดเร็วขึ้นในช่วงต้นของคดีผู้พิพากษาจะดำเนินการประชุมเป็นระยะสั้นๆ เพื่อกำหนดระยะเวลาแน่นอนสำหรับการค้นหาพยานหลักฐานให้เสร็จสมบูรณ์และจะมีการกำหนดวันพิจารณาคดีที่แน่นอนตั้งแต่การประชุมวันนั้น เมื่อมีการกำหนดวันที่คดีเริ่มการพิจารณาแล้วก็ถือเสมือนว่าเป็นการ”จารึกไว้ในศิลา” (Written in stone) กล่าวคือไม่ว่ากรณีใดๆก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงกำหนดวันดังกล่าวได้ การใช้กระบวนการเหล่านี้ส่งผลให้คดีส่วนใหญ่จะมีการตกลงระงับข้อพิพาทก่อนถึงวันนัดพิจารณาในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงกันคดีก็จะเริ่มพิจารณาภายใน ๖ ถึง ๘ เดือน นับจากโจทก์ยื่นฟ้อง

ผู้พิพากษาวิลเลียม ดับเบิลยู ชวาร์ชเชอร์ อดีตผู้อำนวยการของศูนย์ตุลาการสหพันธรัฐได้เหตุผลของทางวิชาการที่สนับสนุนการยอมรับทางปฏิบัติในเรื่องการบริหารงานคดีไว้ในบทนำของหนังสือ”องค์ประกอบของการบริหารงานคดี”ซึ่งตีพิมพ์โดยศูนย์ตุลาการสหพันธรัฐเอาไว้ดังนี้

“...สหพันธรัฐว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง ข้อ ๑ ได้กำหนดถึงเป้าหมายของตุลาการว่าคือ การให้หลักประกันว่าการพิจารณาคดีทุกคดีที่มีการฟ้องร้องจะเป็นไปโดยความเป็นธรรม รวดเร็ว และประหยัด หากผู้พิพากษาประสงค์จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวในสถานการณ์ที่มีข้อจำกัดขึ้น

ในปี ค.ศ.๑๙๗๐ ถึง ปี ค.ศ.๑๙๙๐ จำนวนคดีแพ่งที่มีการฟ้องร้องในสหพันธรัฐเพิ่มขึ้นจาก ๘๗,๒๓๑ คดีเป็น ๒๑๗,๘๗๖ คดี ในขณะที่จำนวนผู้พิพากษาที่เพิ่มขึ้นเพียงจาก ๔๐๑ เป็น ๕๗๕ คนเท่านั้น ต่อจากนั้นเป็นบางคดีต่อผู้พิพากษาสหพันธรัฐ ๑ คน ในปี ค.ศ.๑๙๗๐ คิดเป็น ๑ ต่อ ๒๑๗ คดี ในขณะที่ในปี ค.ศ.๑๙๙๐ คิดเป็น ๑ ต่อ ๓๗๕ คดี

ความซับซ้อนของคดีมีมากขึ้น มีทนายความหลายคนและสำนักงานกฎหมายหลายแห่งเข้ามาเกี่ยวข้องมีข้อเรียกร้องหลายข้อรวมทั้งมีประเด็นทางกฎหมายที่ซับซ้อนและต้องนำพยานทางหลักฐานทางเทคนิคเข้ามาสืบคดีความเหล่านี้จำเป็นต้องมีการประสานงานและการควบคุมในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ตัวอย่าง เช่น คดีฟ้องร้องสายการบินและโรงแรมเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายจากเหตุเครื่องบินตก

หรือโรงแรมถล่ม คดีละเมิดที่เกี่ยวกับสารพิษ เช่น การฟ้องคดีเกี่ยวกับการแพร่กระจายของโยหินในชั้นบรรยากาศ

การใช้กระบวนการค้นหาพยานหลักฐานก่อนพิจารณาคดี (บางคนกล่าวว่าเป็นการใช้โดยมิชอบ) ที่เพิ่มมากขึ้น ก่อนทศวรรษที่ ๑๙๗๐ การค้นหาพยานหลักฐานก่อนพิจารณาคดีในคดีส่วนใหญ่จะหมายถึงการส่งบันทึกคำพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงไม่กี่ฉบับและการบันทึกคำพยานไว้ล่วงหน้า ๑ หรือ ๒ ปาก แต่ในปัจจุบันแม้ในคดีแพ่งสามัญต่างๆไปก็เรียกว่าเป็นคดี “Garden variety” กระบวนการก่อนพิจารณาคดีของคู่ความทั้งสองฝ่ายจะหมายถึงการส่งบันทึกคำพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษรหลายฉบับ การบันทึกคำพยานล่วงหน้าที่ย้ายขอบเขตไปมากกว่าเดิมทั้งในแง่ของจำนวนและระยะเวลาในการบันทึกคำพยาน การร้องขอให้มีการส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุและคำร้องก่อนพิจารณาคดีอีกหลายประการ กระบวนการทั้งหลายเหล่านี้จะสิ้นเปลืองระยะเวลาของทนายความมาก และนำไปสู่ประเด็นในการบริหารและในทางกฎหมายซึ่งพวกผู้พิพากษาวินิจฉัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บทบาทในเชิงรุกของผู้พิพากษาในการควบคุมการประสานงานกระบวนการพิจารณาคดีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้การพิจารณาคดีในศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถยุติคดีได้อย่างรวดเร็ว

เรื่องข้อจำกัดทางด้านสถานที่ทางผู้พิพากษาไม่อาจใช้เทคนิคของการบริหารงานคดีทั้งหมดที่กำหนดไว้ในกฎหมายพันธรัฐว่าด้วยการพิจารณาความแพ่งและแนวทางการบริการสมัยใหม่ได้ส่วนใหญ่ว่าแล้วผู้พิพากษาศาลสหพันธรัฐจะใช้สมมติฐานความเป็นตัวผู้ควบคุมสารบบคดีใช้เทคนิคในการระงับข้อพิพาทโดยทางอื่นและใช้เสมียนสารและใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการจัดการปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้นได้มีการกำหนดพื้นฐานของหลักการบริหารคดีแพ่งในศาลสหพันธรัฐโดยกำหนดไว้ในวิธีพิจารณาคดีความแพ่งข้อ ๑๖ ที่เรียกว่า “การประชุมก่อนพิจารณา, การกำหนดเวลาและการบริหารจัดการ” (Pre-Trial Conferences, Scheduling and management)ของสหพันธรัฐข้อ ๑๖ ได้กำหนดเรื่องการออกคำสั่งกำหนดเวลา(Scheduling order) การทำกิจกรรมต่างๆก่อนพิจารณาคดีเริ่มตั้งแต่การประชุมเพื่อกำหนดเวลา การดำเนินการดำเนินการต่างๆในขั้นตอนของการประชุมก่อนพิจารณาระหว่างทนายความทั้งสองฝ่ายและผู้พิพากษากระบวนการพิจารณาบางอย่างที่มีลักษณะบังคับ ตัวอย่างเช่น การออกคำสั่งกำหนดเวลาในเบื้องต้นแต่บางอย่างก็เป็นดุลพินิจของศาล เช่น การประชุมก่อนการพิจารณาในชั้นสุดท้าย

คำสั่งและการประชุมก่อนการพิจารณาและการออกแบบเพื่อให้ครอบคลุมและแก้ปัญหาในประเด็นต่อไปนี้เป็นเขตอำนาจ การแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง ประเด็นข้อกฎหมายข้อเท็จจริงที่สำคัญของคดี ค่าทนายความ การตกลง ข้อพิพาท ระยะเวลาและข้อจำกัดในการค้นหาพยานหลักฐานทุกอย่างซึ่งรวมทั้งบันทึกคำพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกคำพยานล่วงหน้าและคำร้องให้ส่งพยานเอกสารการไต่สวนคำร้องต่างๆซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐาน เช่น พยานนั้นๆจะรับฟังในการพิจารณาคดีได้หรือไม่ หรือในเรื่องค่าเสียหายและการนำคดีสู่สารบบนัดความ ประเด็นต่างๆดังกล่าว กำหนดเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. การประชุมเพื่อกำหนดระยะเวลาในครั้งแรกและคำสั่งกำหนดเวลาซึ่งเป็นผลมาจากการประชุม

๒. การประชุมก่อนการพิจารณาเบื้องต้น

๓. การประชุมเพื่อค้นหาพยานหลักฐาน

๔. การประชุมเพื่อตกลงระงับข้อพิพาท

๕. การประชุมก่อนการพิจารณาครั้งสุดท้าย

เทคนิคในการบริหารงานคดีที่โดดเด่นประการหนึ่งของศาลสหพันธรัฐพราวกฎในศาลเขตตะวันตกในมลรัฐเวอร์จิเนีย (The United States District court for the Eastern District of Virginia) เป็นที่รู้จักว่าผู้พิพากษาของศาลดังกล่าวมีสิ่งที่เรียกว่า "สารบบความจรวด" (Rocket Docket) ซึ่งช่วยเร่งกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งให้ทั้งหมดเร็วขึ้นในช่วงต้นของคดีผู้พิพากษาจะดำเนินการประชุมเป็นระยะสั้นๆ เพื่อกำหนดระยะเวลาแน่นอนสำหรับการค้นหาพยานหลักฐานให้เสร็จสมบูรณ์และจะมีการกำหนดวันพิจารณาคดีที่แน่นอนตั้งแต่การประชุมวันนั้น เมื่อมีการกำหนดวันที่คดีเริ่มการพิจารณาแล้วก็ถือเสมือนว่าเป็นการ "จารึกไว้ในศิลา" (Written in stone) กล่าวคือไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงกำหนดวันดังกล่าวได้ การใช้กระบวนการเหล่านี้ส่งผลให้คดีส่วนใหญ่จะมีการตกลงระงับข้อพิพาทก่อนถึงวันนัดพิจารณาในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงกันคดีก็จะเริ่มพิจารณาภายใน ๖ ถึง ๘ เดือน นับจากโจทก์ยื่นฟ้อง

นอกจากการบริหารงานคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีแล้วหลักการดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้ในขั้นของการพิจารณาคดีได้ด้วยแม้ผู้พิพากษาจะไม่สามารถควบคุมคดีในการพิจารณาได้อย่างเต็มที่เพราะจะต้องให้ความเชื่อมั่นและยอมรับนายทั้งสองฝ่ายที่จะทำการต่อสู้คดีกันภายใต้ระบบปรปักษ์ (Adversary System) แต่ผู้พิพากษาก็สามารถช่วยทำให้เกิดการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและเป็นธรรมได้ในขั้นตอนของการแนะนำลูกขุนให้ความเข้าใจเกี่ยวกับคดี (Voir dire) ซึ่งในขั้นตอนนี้ลูกขุนจะสามารถจดบันทึกและถามคำถามได้นอกจากนั้นผู้พิพากษาต้องพยายามลดจำนวนของการประชุมระหว่างทนายความที่บัลลังก์ของผู้พิพากษา (Bench conference sidebar) และการขัดจังหวะการพิจารณาในลักษณะอื่นๆ (Other Trial interruption) เรียกร้องให้มีการใช้เครื่องช่วยการมองเห็น เช่น โปรเจคเตอร์ซึ่งมีแผ่นใสหรือสไลด์เพื่อให้ลูกขุนสามารถเข้าใจพยานหลักฐานทั้งสองฝ่ายที่นำมาสืบได้ดีขึ้น

นอกจากนี้ การบริหารงานคดียังมีเครื่องมือที่จะช่วยผู้พิพากษาสหพันธรัฐอีกสองประการคือการให้ผู้พิพากษาประจำศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนก่อนการพิจารณาและขั้นตอนและการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญพิเศษสำหรับการฟ้องร้องคดีบางประเภท

ผู้พิพากษาประจำศาลในสหรัฐอเมริกาเป็นระบบที่รัฐสภาสร้างขึ้นโดยกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐอเมริกา (United States Code) ลักษณะ (Shaper) ๔๓ หมวด (Title) ๒๘ ผู้พิพากษาประจำศาลจะมีอยู่ในศาลระดับศาลเขตโดยทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พิพากษาศาลเขตในการปฏิบัติงานซึ่งภารกิจที่มีการรับรองว่าเป็นของผู้พิพากษาประจำศาลได้แก่

๑. ดำเนินการไต่สวนคำร้องซึ่งมีผลให้คดียุติ (Case-dispositive motions) เช่นคำร้องขอให้ส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งให้

๒. ควบคุมและดูแลกระบวนการค้นหาพยานหลักฐานก่อนพิจารณา

๓. ดำเนินการประชุมก่อนพิจารณาหลายรูปแบบ

๔. ควบคุมและดำเนินกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยวิธี (Alternative dispute resolution)

๕. ทำหน้าที่ในฐานะผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master)

ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา เทคนิคในการบริหารงานคดีมีส่วนช่วยผู้พิพากษาในสหรัฐอเมริกาอย่างมากในการจัดการกับปริมาณคดีจำนวนมากที่ค้างการพิจารณารวมถึงคดีความที่มีความสลับซับซ้อนช่วยในการควบคุมกระบวนการค้นหาพยานหลักฐานก่อนพิจารณาคดีและลดค่าใช้จ่ายและความล่าช้าในการพิจารณาคดีของศาลในเอกสารการแนะนำการบริหารงานคดีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้พิพากษาชาร์ซเซอร์ได้สรุปข้อดีของทางปฏิบัติในการบริหารงานคดีเอาไว้ดังนี้คือ “เมื่อต้องเผชิญกับคดีความที่ขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนมาก ผู้พิพากษาสหพันธรัฐอาจจะกังวลว่าตนคงไม่สามารถที่จะรับมือได้เว้นแต่จะต้องทำงานให้มากขึ้น ในความเป็นจริงภาระอันหนักหน่วงของศาลบีบบังคับให้ศาลต้องจัดเวลาของตนเองและรักษาเวลาให้สมเหตุสมผลเพื่อป้องกันความเหนื่อยยากที่จะเกิดขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้นำไปสู่การเน้นย้ำถึงการบริหารงานคดีให้ประสิทธิภาพมากขึ้นควบคู่ไปกับการอำนวยความสะดวกธรรมชาติของเวลาเพียงเล็กน้อยในการบริหารงานคดีตั้งแต่เริ่มคดีจะช่วยประหยัดเวลาให้กับผู้พิพากษาอย่างมากภายในภายหลังผู้พิพากษาที่คิดว่าตนยุ่งมากเกินกว่าที่จะบริหารงานคดีก็จะประสบกับภาวะยุ่งยากจริงๆหากไม่บริหารงานคดีแท้จริงแล้วผู้พิพากษาที่ยุ่งยากที่สุดและมีคดีความในความรับผิดชอบมากที่สุดย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องใช้การบริหารงานคดี”

๒.๑.๓.๒ การระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศออสเตรเลีย

ในประเทศออสเตรเลีย ได้มีการดำเนินการกับกระบวนการพิจารณาทางเลือกโดยมีการเปิดตัวศูนย์ระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลีย (Australian International Disputes Centre AIDC) ที่ซิดนีย์

ศูนย์ AIDC ก่อตั้งขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลียและรัฐบาลรัฐนิวซอลเวลร์รวมถึงสำนักงานอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลียซึ่งเป็นสำนักงานอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศแห่งเดียวของออสเตรเลียโดยศูนย์อำนวยความสะดวกที่ทันสมัยแห่งนี้จะให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการทั้งในและต่างประเทศ ในการแก้ปัญหาข้อพิพาททางการค้าอันกระบวนศาลโดยไม่ต้องอาศัยการฟ้องร้องดำเนินคดีที่ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก

ผลสำรวจของไพร์ซ วอเตอร์ เฮาส์ คูเปอร์ ส (PricewaterhouseCoopers) “อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศทัศนคติและการปฏิบัติขององค์กรระบุว่า ๗๓% ขององค์กรเลือก

อนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศแทนที่จะใช้การฟ้องร้องบังคับในคดีนอกจากนั้นยังเห็นว่าอนุญาโตตุลาการเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการรักษาความสัมพันธ์ทางธุรกิจ

ศาสตราจารย์ดักโจนส์ (Professor Doug Jones) ประธาน ACICA และหัวหน้าอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศและโครงการใหญ่ (International Arbitration and Major Projects Group) ของบริษัท Clayton Utz กล่าวว่า “อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศปรากฏขึ้นในฐานะทางเลือกใหม่สำหรับผู้ประกอบธุรกิจทั่วโลกนักลงทุนต้องการหลีกเลี่ยงการฟ้องร้องดำเนินการดำเนินคดีในระหว่างศาลต่างประเทศเนื่องจากไม่คุ้นเคยและมีความไม่แน่นอนนอกจากนั้นบางครั้งก็ยังทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากโดยคดีเซฟรอน คอร์ต (Chdveron Cort) ถือเป็นตัวอย่างล่าสุด”

ศูนย์ AIBC ได้รับการยอมรับจากผู้ประกอบธุรกิจในออสเตรเลียโดยนายฮีเธอร์ ริดเอาท์ (Mrs Heather Ridout) หัวหน้าผู้บริหารของกลุ่มอุตสาหกรรมออสเตรเลีย (Australian Industry Group) ระบุว่าข้อพิพาททางการค้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้นในโลกธุรกิจการลดและแก้ไขข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพถือเป็นกุญแจสำคัญการที่ศูนย์ AIDC เน้นในเรื่องการจัดหาสถานที่อำนวยความสะดวกระดับเวทคลาสเพื่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะได้รับการยอมรับและตอบรับรวมทั้งการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากผู้ประกอบธุรกิจทั้งในประเทศและในภูมิภาค

ศูนย์ระงับระหว่างประเทศของออสเตรเลียนี้เป็นศูนย์การแก้ปัญหาข้อพิพาทชั้นนำของออสเตรเลียซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลียและรัฐบาลรัฐนิวเซาท์เวลส์ ศูนย์ AIDC เป็นที่รวมของหน่วยงานที่เชี่ยวชาญที่ด้านระงับข้อพิพาทชั้นนำได้แก่ สำนักงานอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศแห่งออสเตรเลีย (Australian Centre For International Commercial Arbitration ACICA) สถาบันอนุญาโตตุลาการแห่งออสเตรเลีย (Chartered Institute of Arbitrators Australia Limited CI Arb) คณะกรรมการอนุญาโตตุลาการด้านการเดินเรือและการขนส่งแห่งออสเตรเลีย (Australian Maritime and Transport Arbitration Commission AMTAC) และศูนย์ข้อพิพาทการค้าแห่งออสเตรเลีย (The Australian Commercial Disputes Centre ACDC) ทั้งนี้ AIDC ถือเป็นแหล่งรวมบริการแก้ปัญหาข้อพิพาทครบวงจรในด้านการดูแลของคณะผู้ระงับข้อพิพาทที่ผ่านการรับรองแล้วจะเห็นได้ว่าประเทศออสเตรเลียได้มีการยกระดับการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยยกระดับเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกที่เริ่มต้นจากภายในประเทศจนสู่การระงับข้อพิพาททางเลือกระหว่างประเทศการยอมรับจากนานาประเทศเนื่องจากการทำการอย่างมีประสิทธิภาพและระงับข้อพิพาทได้อย่างแท้จริง

๒.๑.๓.๓ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาระบบตุลาการในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยการปฏิรูประบบตุลาการในประเทศญี่ปุ่นนั้นมีรูปธรรมที่หน้าสนใจหน้าจับตามองโดยประเทศญี่ปุ่นเห็นพ้องต้องกันว่า Judicial Reform จะต้องประกอบด้วยการปฏิรูปในสองด้าน คือ การ

ปฏิรูประบบและด้านการปฏิรูปคน ซึ่งทั้งสองด้านมีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่โดยประเทศญี่ปุ่นยกย่องให้คนเป็นหลักและอยู่เหนือระบบ ญี่ปุ่นมิได้สนใจถึงเรื่องการปฏิรูปการในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของ Judicial Reform ทั้งนี้อาจเป็นเพราะญี่ปุ่นปฏิรูปกฎหมายวิธีบัญญัติทุกเมื่อเชิ้อวันอยู่แล้ว ในเรื่องการปฏิรูประบบนั้น ญี่ปุ่นแบ่งเป็น ๕ ด้าน คือ

๑. ปฏิรูประบบตุลาการโดยทั่วไปให้เข้าถึงได้และง่ายที่จะพึ่งพาเนื่องจากระบบตุลาการญี่ปุ่นยังห่างไกลประชาชนและยากจะเข้าใจเป็นเพราะชาวบ้านไม่มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานด้านตุลาการ และทนายความการปฏิรูประบบตุลาการจะต้องจัดให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับระบบตุลาการรัฐธรรมนูญ ญี่ปุ่นได้บัญญัติไว้ว่าบุคคลต้องไม่ถูกปฏิเสธการเข้าถึงความยุติธรรม เพื่อเป็นการประกันสิทธินี้จะต้องมีระบบการให้ความช่วยเหลือ(Legal Aid) เพราะนั่นคือมาตรการที่สำคัญที่จะทำให้ระบบตุลาการเข้าถึงได้และง่ายที่จะพึ่งพาซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งได้แก่ระบบระงับข้อพิพาททางเลือก(ADR)ส่วนทนายความซึ่งเป็นนักกฎหมายผู้ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางกฎหมายของประชาชนได้ภายใต้สภาพสังคมเศรษฐกิจปัจจุบันเพราะการกระจุกตัวของทนายความเหล่านี้จำเป็นที่ญี่ปุ่นต้องปฏิรูป

๒. ปฏิรูปหลักแบ่งแยกอำนาจกับหลักการตรวจสอบการกระทำทางปกครองของรัฐบาล ศาลมีบทบาทสำคัญภายใต้ ๑ ใน ๓ อำนาจประชาธิปไตยเพราะอำนาจตุลาการสะทอนที่ช่วยประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งจำต้องทบทวนกันใหม่ในเรื่องหลักแบ่งแยกศาลอำนาจ (Separation of Powers)เพื่อรักษาโครงสร้างการปกครองที่ทั้งประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและทั้งมีการ Checks และ Balances ที่สำคัญจำต้องทบทวนวิธีพิจารณาคดีปกครองและอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำทางการปกครองให้มีความเข้มแข็งขึ้นในศตวรรษที่ ๒๑

๓. ปฏิรูปความยุติธรรมทางแพ่งในแง่คดีแพ่งนั้นจะต้องมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่งให้ชาวบ้านเข้าถึงศาลยุติธรรมได้ง่ายและรวดเร็วขึ้นรับประกันสิทธิของประชาชนจะไม่มีผลวันเสียแต่ว่าเขาจะเข้าถึงศาลได้โดยง่ายและมีการพิจารณาคดีที่เหมาะสมทันท่วงทีด้วยเหตุนี้จึงให้มีการปฏิรูปการเพิ่มขึ้นของจำนวนตุลาการและทนายความและการทำงานของบุคคลเหล่านี้ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

๔. ปฏิรูประบบความยุติธรรมทางอาญาบทบาทความสำคัญของทางยุติธรรมทางอาญาได้แก่การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและทำให้ประชาชนมีความปลอดภัยในขณะที่เศรษฐกิจสังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแนวโน้มอาชญากรรมได้เพิ่มขึ้นและมีความซับซ้อนมีลักษณะเป็นองค์กรและเป็นสากลกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่สามารถมีบทบาทได้เพราะวิธีสืบสวนและวิธีพิจารณาในศาลไม่สามารถจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้เต็มที่ เช่น จะต้องปฏิรูประบบการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยและสิทธิของจำเลยในการปรึกษาทนายความเบื้องต้น

๕. ส่วนร่วมของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น (Participation of Local People) จะเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับสังคมของญี่ปุ่นในศตวรรษที่ ๒๑ เพราะการพึ่งพารัฐบาลจะน้อยลงดังนั้นจะต้องปฏิรูปเพื่อนำระบบตุลาการสามัญชน (Lay Judge) เข้ามาใช้ในฐานะเป็นระบบใหม่ของผู้พิพากษาสมทบในญี่ปุ่น

จะเห็นได้ว่าการปฏิรูปของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการกำหนดระบบระดับข้อพิพาททางเลือกไว้ ซึ่งเรียกว่า ADR โดยญี่ปุ่นได้กำหนดอยู่ในแผนการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาจนเป็นที่ยอมรับและประสบความสำเร็จอีกประเทศหนึ่ง

๒.๑.๔ ความหมายกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice) หมายถึง แนวคิดและวิธีดำเนินการใดๆ ต่อคู่กรณีในคดีแพ่งหรือผู้กระทำความผิดในคดีอาญา ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมโดยลดการใช้กระบวนการยุติธรรมหลัก ในคดีแพ่ง ได้แก่ การระงับข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และการไกล่เกลี่ยคดีในขั้นตอนใดๆ ของกระบวนการยุติธรรม (รวมทั้งคดีปกครอง) ในคดีอาญา ได้แก่ การระงับข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมในขั้นตอนใดๆ ของกระบวนการสืบสวน สอบสวน จับกุม ฟ้องร้อง ดำเนินคดี และการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดในคดีอาญาออกจากสถานควบคุม มาตรการและวิธีดำเนินการทางเลือกดังกล่าวจะต้องมีกฎหมายรองรับหรือ มีหน่วยงานของรัฐรองรับการดำเนินงาน

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีวัตถุประสงค์ เพื่อ มุ่งลดผลร้ายของการดำเนินคดี ช่วยบรรเทาปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ ส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผู้กระทำความผิด และแสวงหาความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์ด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ ที่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และ/หรือบุคคลอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีการใช้ชื่อต่างกันดังนี้

๑. การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non-custodial Treatment of Offender)
๒. การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้ระบบที่เป็นทางการ (Non-institutional Treatment of Offender)
๓. การหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนเรือนจำ (Diversion from Custodial)
๔. การใช้ทางเลือกอื่นแทนการกักขัง (Alternatives to Incarceration)
๕. การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก (Alternatives to Prison)
๖. กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Dispute Resolutions)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกได้เปลี่ยนวิธีคิดการเลือกปฏิบัติต่ออาชญากรรมไม่มีผู้เสียหายต่างจากอาชญากรรมอื่นๆ (discrimination of victimless crimes) ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรม

คือ ขั้นตอนก่อนการจับกุมขั้นตอนก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา พิพากษาคดี ขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดี โดยกำหนดโทษสถานเบา ขั้นตอนภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดีในกรณีที่ต้องโทษจำคุก และขั้นตอนภายหลังโทษจำคุก

การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก สำหรับอาชญากรรมไม่มีผู้เสียหายแตกต่างจาก อาชญากรรมอื่นๆ(discrimination of victimless crimes)ในขั้นตอนก่อนการจับกุมโดย

๑. การใช้ศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท (mediation/arbitration centers)
๒. ศาลหมู่บ้าน/ศาลาประนอมข้อพิพาท/กระบวนการยุติธรรมชุมชน
๓. ศูนย์บำบัดรักษาการติดยาเสพติดและการติดสุรา (drug and alcohol centers)
๔. การให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของประชาชน (citizens right education)

การไกล่เกลี่ยคดีอาญา(Victim Offender Mediation) เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและจำเลยได้พบปะพูดคุยกันในบรรยากาศการประชุมที่มีความปลอดภัย ซึ่งผู้เสียหายจะได้พูดถึงผลกระทบหรือผลร้ายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดของ จำเลยและการเจรจาพูดคุยนำไปสู่การรู้สำนึกและการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบอันเกิดจากการกระทำ ของจำเลย ตามปกติแล้วในต่างประเทศการไกล่เกลี่ยคดีอาญาถูกนำมาใช้ในคดีอาญาความผิดเล็กน้อย คดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเยาวชน และคดีความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน สำหรับประเทศไทยการไกล่เกลี่ย คดีอาญาถูกนำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการยุติคดี ดังนั้นจึงกำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิดอันยอมความ ได้และความผิดคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องซึ่งเมื่อผู้เสียหายและจำเลยตกลงกันได้ ย่อมทำให้คดีอาญา ยุติลงได้ด้วยการถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องซึ่งการไกล่เกลี่ยคดีอาญาเช่นนี้ได้ดำเนินการควบคู่ไปกับการ ไกล่เกลี่ยคดีแพ่งในศาลทั่วไป

๒.๑.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๕.๑ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : “ทางเลือกฯ ในการยุติข้อขัดแย้งทาง อาญาสำหรับสังคมไทย”

“ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ฯ” เป็นทั้งปรัชญา แนวคิด และ กลวิธีในการสร้างความ สมัครสมานสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด-ชุมชนขึ้นใหม่โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการมอง อาชญากรรมในมิติที่ว่า “อาชญากรรมเป็นเรื่องของการขัดแย้งระหว่างบุคคล” (interpersonal conflict) ซึ่งเป็นการมองในมิติเชิงซ้อนที่แตกต่างจากกระบวนการทัศน์เดิมที่มองว่า “อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืน ระเบียบกฎหมายที่กำหนดไว้ภายใต้อำนาจอันชอบธรรม” เพียงมิติเดียวทำให้ขาดความสมบูรณ์ คม ชัดให้ ปัญหาอาชญากรรมในลักษณะองค์รวม และด้วยวิธีคิดใหม่ที่ว่า “อาชญากรรมคือความผิดระหว่างปัจเจก บุคคล” นี้ ทำให้ทั้งสองฝ่ายซึ่งได้แก่ “เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำ ตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกัน

ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เกิดขึ้นตามมาคือทำให้เหยื่ออาชญากรรมไม่ถูกกีดกันออกจากกระบวนการวิธีการอำนวยความสะดวกอย่างสิ้นเชิงแบบกระบวนการทัศนคติเดิม แต่เปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้มีสิทธิมีเสียงแสดงท่าทีความรู้สึกต่อ “อาชญากรรม” ที่เกิดขึ้น รวมทั้งอาจพัฒนาสู่การแสดงความรู้สึกให้ภัยแก่ผู้กระทำผิดอันเป็นการนำพาสังคมสู่ดุลยภาพที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ส่วน “ผู้กระทำผิด” ก็ได้มีเวทีและโอกาสแสดงความรู้สึกขอต่อการกระทำของตนแสดงความสำนึกผิดอันเป็นการเยียวยาประสานรอยร้าวทางอารมณ์ความรู้สึกระหว่างสมาชิกสังคมที่บาดหมางโกรธเคืองกันเข้าด้วยกันอีกครั้ง โดยมี “ผู้แทนชุมชน” เข้าร่วมเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยและบูรณาการ และเรียนรู้ที่จะป้องกันตนเองและสังคมจากอาชญากรรม

ในอดีตกาล สังคมมีการใช้วิธีการระงับข้อพิพาททางอาญาที่เป็นฐานแนวคิดดั้งเดิมของ “Restorative Justice” หรือ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เป็นรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสำหรับผู้คนในสังคมทั่วโลกในยุคสมัยนั้น และไม่เหมือนกับกฎหมายสมัยนี้ กฎหมายของสังคมสมัยโบราณบรรจุไว้ด้วย “การประเมินค่าความเสียหาย” ที่ผู้กระทำผิดต้องชดใช้แก่เหยื่ออาชญากรรมไม่ใช่ด้วย “อัตราโทษ” ที่ลงแก่ผู้กระทำผิด (Childres, 1964; Fry, 1951 ; Laster, 1970; Schafer, 1970a; Tallack, 1990; Weitekamp, 2000 p.99). อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สู่กระบวนการทัศนคติแห่งการลงโทษเกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ ในอาณาจักรแฟรงคิส (Frankish Empire) เมื่อมีการใช้โทษปรับแทนการชดใช้ค่าเสียหาย และมีการประเมินการกระทำผิดเพื่อชำระความต่อผู้กระทำผิดเป็น “ค่าปรับ” โดยศาลซึ่งนำผู้กระทำผิดไปสู่การมีความสัมพันธ์และแสดงความรับผิดชอบต่อ “รัฐ” มากกว่า “อาชญากรรม” (Gillin, 1935, p. 198) การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดเอกลักษณ์ในการลงโทษผู้กระทำผิด จนกระทั่งปลายยุคมีดในยุโรปที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันพร้อมๆ กับพวกนอร์แมน (The Norman) ได้ชัยชนะเข้าทำการปกครอง (Van 1986, p. 66; Weitekamp, 1989; John Braithwaite, 1998, p. 323) โดยมีการเปลี่ยนแปลง “อาชญากรรม” ไปสู่เรื่องของ “ความจงรักภักดีและเป็นความผิดร้ายแรงที่กระทำต่อกษัตริย์ แทนที่จะเป็นการกระทำผิดต่อบุคคลอื่นซึ่งเป็นสาระสำคัญของวิธีการสมบูรณาญาสิทธิราชที่กษัตริย์มีอำนาจเหนือประชาชนของตน และในตอนปลายแห่งคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ก็ได้ถูกทำให้ลึกลงอย่างสิ้นเชิง (Schafer, 1970, p.8) ที่เหยื่ออาชญากรรมถูกลดบทบาทลงแต่แนวคิดของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” คงอยู่ข้ามพันกาลเวลาหลายศตวรรษในพื้นที่ต่างๆ ของสังคมโลก ดังที่ปรากฏว่าในปลายศตวรรษที่ ๒๐ ยังคงมีการใช้รูปแบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชน ในฐานะกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใน ตะวันออกเฉียงใต้ จากการศึกษาวิจัยของ Ogbonnaya Oko Elechi 1999) ซึ่งมีลักษณะของการใช้ “เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลาง” (victim-centerde) กำหนดความเสียหายและการชดใช้ โดยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด-ครอบครัวของทั้งสองและชุมชน ด้วยการนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองฝ่ายซึ่งขัดแย้งกันมาพบกันเป็นการตอบแทนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (social solidarity) ในการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำโดยเริ่มต้น

จากการที่ผู้กระทำผิดตระหนักถึงความผิดที่ตนกระทำลงไปและแสดงความรู้สึกละอายแก่ใจ และแสดงความรับผิดชอบผ่านการชดใช้เยียวยาและการขอลูแก่โทษ

Howard Zehr (1990,p. 158 – 159) อธิบายว่า การทดลองใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในการประชุมเยียวยาระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิดคดีแรกเกิดขึ้นที่เมืองคิชเชิน (Kitchener) มลรัฐออนแทรีโอ ประเทศแคนาดา เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๑๙๗๔ เด็กหนุ่ม ๒ คนจากเมืองเอลมิรา (Elmira) มลรัฐออนแทรีโอ ประเทศแคนาดา รับสารภาพว่าได้ขีดเขียนทรัพย์สินจำนวน ๒๒ แห่ง ทำให้เสียหายโดยมี Mark Yantzi พนักงานคุมประพฤติทำหน้าที่สืบเสาะและพินิจ และ Dave Worth ผู้ประสานงานคณะกรรมการกลางอาสาสมัครงานสังคมสงเคราะห์แห่ง Mennonite (MCC) เมือง Kitchener มลรัฐออนแทรีโอ เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการร้องขอต่อศาลเพื่อดำเนินกระบวนการสมานฉันท์เหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิดในคดีนี้ ซึ่งทำให้เกิดการดำเนินการกระบวนการเชิงสมานฉันท์ขึ้นเป็นครั้งแรกในบริบทของกระบวนการยุติธรรมแบบตะวันตกที่ใช้ร่วมสมัยกันทั่วโลกในปัจจุบัน ส่วนในสหรัฐอเมริกาเริ่มต้นโครงการนี้ครั้งแรกที่เมืองเอ็ลค์เฮิร์ท (Elkhart) มลรัฐอินดีแอนา ในปี ค.ศ. ๑๙๗๘

จากข้อเท็จจริงดังกล่าว อธิบายได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่รู้สึกว่ามีควมจำกัดในการใช้มาตรการต่างๆ ที่กำหนดไว้ตามปกติจึงเริ่มทดลองใช้วิธีการใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาอาชญากรรม โดยอาศัยการเรียนรู้และพัฒนาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิธีการเดิมที่มีต่อผู้กระทำผิด ความพึงพอใจของเหยื่ออาชญากรรมและการยอมรับของสาธารณชนที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (Marshall, 1999, p. 7)

Marshall (1999, p.5) อธิบายต่อไปว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ใช่เป็นเพียงทฤษฎีการวิชาการเกี่ยวกับอาชญากรรมหรือความยุติธรรม แต่เป็นตัวแทนการทำงานที่ประสบความสำเร็จที่เพิ่มพูนขึ้นจากประสบการณ์การแก้ปัญหาอาชญากรรมแม้ว่าประสบการณ์ที่สังเคราะห์ขึ้นจะยังมีความหลากหลายอยู่มาก (คือรวมการสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม การไกล่เกลี่ย-การประชุมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา-การกำหนดนโยบายและรวมชุมชนและหน่วยงานรับผิดชอบโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนเข้าร่วมกันทำงาน) แต่แนวคิดธรรมนี้พัฒนาขึ้นจากการตระหนักถึงความต้องการเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน แม้ว่าความต้องการจะเกิดขึ้นจากหลายทิศทาง แต่พบว่าศูนย์รวมของทั้งหมดตั้งอยู่บนหลักการสำคัญเดียวกันคือ การมีส่วนร่วมของบุคคล-การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและของชุมชน-การแก้ปัญหาและความยืดหยุ่นผ่อนปรน เมื่อวิธีการปฏิบัติดังกล่าวได้รับการขัดเกลาจนตกผลึกจึงกลายมาเป็น “แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Concept of Restorative Justice)

แนวช่วงของพัฒนาการนี้ พบว่ามีแรงบันดาลใจจากตัวอย่างการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชน (Community Justice) ใช้อยู่ในระบอบวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมตะวันตก เช่น ในอเมริกาเหนือ มีการล้อมวงพิจารณาคดีแบบชนพื้นเมืองอเมริกัน (Native American Sentencing Circle) และ นิวซีแลนด์ มีการอำนวยความยุติธรรมแบบเมารี (Maori Justice) การประชุมกลุ่มชุมชน” (Family or

community Group Conferencing) และเป็นวิธีการที่เพิ่มประสิทธิภาพยิ่งในการผลักดันแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ขับเคลื่อนจากการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิด โดยคนกลางเพียงลำพัง โดยการจัดหาเน้นใหม่ในชุมชนคือพัฒนาสู่การแสวงหาสาระสำคัญของความเป็นชุมชนเพื่อสร้าง “โครงการไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด” ขึ้น (Victim Offender Reconciliation Project VORPs) เพื่อใช้แทนที่ความพยายามในการถกทอ “ชุมชนศาสนนิยม” ในอเมริกาเหนือ เพื่อลดการพึ่งพิงกระบวนการยุติธรรมแบบเป็นทางการ (reliance on formal justice)

ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คำว่า “Restorative Justice” (กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) สหประชาชาติ กำหนดความหมายว่า หมายถึง “การอำนวยความสะดวกที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้าง ‘ความสมานฉันท์ในสังคม’ เป็นเป้าหมายสุดท้าย

ในทัศนะของ Susan Sharpe (1998) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นความคิดที่มีรากฐานแตกต่างจากการอำนวยความสะดวกเชิงแก้แค้นทดแทน โดยมุ่งให้คนสำคัญกับสิ่งซึ่งจำเป็นต้องได้รับการเยียวยา (สำหรับเหยื่ออาชญากรรม) สิ่งซึ่งควรแก้ไขปรับปรุง (สำหรับผู้กระทำผิด) และสิ่งซึ่งควรเรียนรู้เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม (สำหรับชุมชนแนวคิดนี้ทำให้ “เหยื่ออาชญากรรม” เป็นศูนย์กลางของกระบวนการให้คำนิยามเกี่ยวกับอันตรายและการชดใช้เยียวยา กล่าวคือเหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้กำหนดว่าอันตรายที่ตนได้รับคืออะไรและการชดใช้เยียวยาที่เหมาะสมสำหรับตนจะมีขนาดเท่าใด ขณะที่ “ชุมชน” สามารถเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้กระทำผิดให้การสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม และประกันโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟูตนเองของผู้กระทำผิด

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้สะท้อนความเชื่อที่ว่า “ความยุติธรรม” เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้และบรรลุถึงได้มากที่สุดหากสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ว่า

๑. มีการเห็นพ้องต้องกันเกิดขึ้นระหว่าง “เหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด-ชุมชน” ในเวทีที่จัดให้ทุกฝ่ายได้แสดงการมีส่วนร่วมกันต่อ “อาชญากรรม” ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

๒. สิ่งที่แตกต่างกัน สะเทือนใจได้รับการเยียวยา

๓. ได้บรรลุถึงการแสดงความรับผิดชอบและสำนึกผิดต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

๔. โยงยึดผูกพันสิ่งที่ตกแยกให้กลับคืนสมานฉันท์กันอีกครั้งและสร้างความเข้มแข็งให้

ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในครั้งต่อไป

John Braithwaite (1998, p. 323 – 344) อธิบายว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดั้งเดิมทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันกับบูรณาการผู้กระทำผิดและสังคม เข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือ การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งหมายถึงการที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับการชดใช้ทดแทนมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหายรวมทั้งความเสียหายส่วนบุคคลอื่นๆ

กลับคืน (ดูตารางที่ ๑) ซึ่งโดยรวมแล้วหมายถึง การเยียวยาสมานฉันท์ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยให้กลับคืนมาอีกครั้งได้แก่ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรมที่ถูกโจรกรรมบ้านเรือนทรัพย์สินจะต้องทุกข์ทรมานเมื่อความเป็นส่วนตัวถูกล่วงละเมิดและรู้สึกไม่ปลอดภัย และเมื่อครั้งหนึ่งของผู้คนถูกทิ้งให้รู้สึกวุ่นวายขาดอิสรภาพพื้นฐานไป

การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม

การบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญหายไป การบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกมีพลังอำนาจกลับคืนมา การบรรเทาความเสียหายด้วยวิธีการแบบประชาธิปไตยที่รอบคอบ (deliberative democracy) การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้บรรลุถึงความยุติธรรมแล้วหรือการบรรเทาความเสียหายด้วยแรงส่งเสริมสนับสนุนจากสังคม

Braithwaite อธิบายต่อไปว่า วิธีการที่ระบบกฎหมายตะวันตกรับมือกับอาชญากรรมนั้นประกอบด้วยวิธีการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสูญเสียอำนาจ ครั้งแรกอำนาจให้กับผู้กระทำผิดและต่อมาก็เสียอำนาจให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมโดยพวกเหยื่ออาชญากรรมต้องพยายามอดกลั้นความรู้สึกต่ำต้อยเหล่านี้ไว้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการยังให้เกิดความยุติธรรมที่รอบคอบ เป็นวิธีการที่ผู้คนใช้ความสุ่มนุ่มนวลที่เหนือกว่าจัดการกับผลที่เกิดตามมาจากอาชญากรรมและป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มีลักษณะที่เป็นทั้งปรัชญาแนวคิดและกระบวนการปฏิบัติต่อความผิดกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และอาชญากรรม ด้วยการคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมและผู้ได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง โดยกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์จะสร้างความขัดแย้งหรือความเสียหาย เยียวยาความเสียหายทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน รวมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบ หรือข้อตกลงเชิงป้องกันที่เป็นไปได้อันนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม ใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้หลายระดับรวมทั้งระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นขั้นที่มีระดับความขัดแย้งสูงสุดในสังคม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับทฤษฎีอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peace making Criminology)

Pepinsky & Quinney (1991) และ John R.Fuller (1998, p. 41) เป็นนักอาชญาวิทยาที่สนใจแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้สร้างอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking Criminology) ขึ้น อาชญาวิทยาแนวสันติวิธี เป็นแนวคิด “ทางเลือก” แทนการมองปัญหาอาชญากรรมแบบ “คู่สงครามและความขัดแย้ง” โดยเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การแก้ไขฟื้นฟูและการร่วมมือ

กันของสถาบันต่างๆ จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความหมายและความสันติสุขของชุมชน ซึ่งต้องกระทำร่วมกันในหลายระดับ คือ

- ๑) ระดับนานาชาติ/ระดับโลก (international/global level) ซึ่งมีญาณทัศน์เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายระหว่างสรรพชีวิตทั้งหลาย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและร่วมต่อต้าน สงคราม
- ๒) ระดับสถาบัน/สังคม (institutional/societal level) แนวทางสันติวิธีสนใจระบบของรัฐ
บาล (ทั้งประชาธิปไตยและเผด็จการ) ระบบเศรษฐกิจ (ทั้งทุนนิยมและคอมมิวนิสต์) และระบบศาสนา (คริสต์ อิสลาม ฯลฯ) โดยสนใจว่าสถาบันทั้งหลายของเราจะสามารถพัฒนาและสร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองและบรรทัดฐานซึ่งเป็นโครงสร้างปฏิสัมพันธ์ท่ามกลางบรรดาพลเมืองทั้งหลายได้อย่างไร
- ๓) ระดับระหว่างบุคคล (interpersonal level) แนวทางสันติวิธีสนใจว่าในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้น แต่ละคนปฏิบัติต่อกัน อำนาจแก่กัน และยกย่องให้เกียรติกันอย่างไร
- ๔) ระดับภายในตัวตน (intrapersonal level) สนใจว่าเราปฏิบัติต่อตนเองอย่างไร แนวทางสันติวิธีได้ส่งเสริมให้เราอ่อนโยนต่อตนเอง ให้อภัยต่อการกระทำผิดของตนเอง และเรียนรู้ที่จะสร้างความสันติสุขแก่จิตใจของเราอย่างไร

แม้ว่าอาชญาวิทยาแนวสันติวิธีจะดูเหมือนเข้าใจได้ยาก และดูนุ่มนวลอ่อนโยนเกินไปสำหรับอาชญากรรมก็ตาม แต่ Fuller แย้งว่าวิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและจิตใจอาชญากรรมแต่ละคน และเปลี่ยนแปลงสถาบันที่ผลิตซ้ำผู้ที่มีลักษณะเช่นนี้ไปพรอ้อมกัน เพราะปัญหาส่วนใหญ่ของสังคมเกิดจากสถาบันทางสังคมของเรา รวมทั้งระบบงานยุติธรรมในฐานะสถาบันหนึ่งที่เน้นชายเป็นใหญ่ เขี้ยียดผิดและมีอคติทางชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่ปรากฏว่าอาชญากรรมประเภท street crime ถูกลงโทษมากกว่า white-collar crime เนื่องจากอาชญากรรมประเภทหลังสามารถจ้างทนายความส่วนตัวที่ช่วยได้รับโทษน้อยที่สุด ซึ่งคนยากจนไม่สามารถกระทำได้ ขณะที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามอาชญากรรมและลงโทษด้วยการจำคุกและประหารชีวิตอาชญากรเหล่านี้ตลอดมาแต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาอาชญากรรมได้ ดังนั้น อาชญาวิทยาแนวสันติวิธีจึงตั้งคำถามต่อผู้คนในสังคมว่า “เหตุใดเราจึงฆ่าคนให้ตายเพื่อสอนคนอื่น ๆ ว่าการฆ่าคนตายนั้นเป็นความผิด (Fuller, 1998, p. 202)

หลักการสำคัญ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Martin Wright, 1999 pp. 188 – 189; Michael Tonry, 1998, p. 5 – 7; John Braithwaite, 1998, p. 323 – 344 กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ๒๕๔๕, น. ๘ – ๑๑) คือ

- ๑) อาชญากรรม” ไม่เป็นเพียงแต่ การฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานสังคมซึ่งต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาชญากรรมทำให้เกิดความเสียหาย (harm) ต่อผู้เสียหายเพราะการกระทำ ความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อมๆ กัน

๒) “กระบวนการยุติธรรม” ไม่ควรมุ่งเน้นเพียงแต่จับตัวผู้กระทำความผิดมา “ลงโทษโดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (deterrent) แล้วตัดโอกาสเขาไม่ให้กระทำความผิดอีก (incapacitation) แต่ควรจะเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (restoration) อีกด้วย อันเป็นที่มาของแนวคิดเรื่อง Restorative Justice คือ ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิดสังคม

๓) “รัฐ” จึงไม่ควรผูกขาดการดำเนินการ ที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ “เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิดและชุมชน” ได้มีโอกาสหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน

๔) “บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม” ตามแนวคิดแบบดั้งเดิมเมื่อมีการกระทำความผิดเกิด

ขึ้นจะมีคำถามพื้นฐาน ๓ ประการ คือ ๑. การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ๒. ใครเป็นผู้กระทำ และ ๓. จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร

ส่วนแนวคิดแบบ Restorative Justice คำถามพื้นฐานจะเปลี่ยนไปเป็น ๑. “ความเสียหาย” หรือ “ผลกระทบ” ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คืออะไร ๒. จะแก้ไขเยียวยาให้ทุกคนคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และ ๓. ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีอย่างไร

ขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทางปฏิบัตินั้น Ron Colaassen (๒๐๐๐) ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติวิธีและความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยเพสโน แปะซิฟิก แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ได้เสนอขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเรียกว่า “กระบวนการสร้างความสมานฉันท์” (A Peacemaking Process) ไว้ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การเชิญชวน Invitation/Safety) การเชิญหรือแนะนำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายให้ตกลงให้ตกลงใจที่จะเข้าร่วมการประชุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเข้าร่วมในกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ที่ผู้ประสานงานจัดขึ้นโดยชี้ให้เห็นความสำคัญของการที่ทั้งสองฝ่ายจะได้ใช้เวทีนี้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งทำความเข้าใจถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นและแสดงความรับผิดชอบเยียวยาชดใช้ความเสียหายดังกล่าว

๒) รับทราบกฎเกณฑ์พื้นฐาน (Ground rules) ผู้เข้าร่วมประชุมพึงตระหนักว่ามีกฎเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญๆ บางประการ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมในการดำเนินกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ การดำเนินการที่เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด การแสดงสิทธิในการตอบปฏิเสธได้ตลอดเวลาเมื่อรู้สึกว่าการดำเนินการที่ดำเนินนั้นไม่ยุติธรรมสำหรับตน การไม่พูดสอดแทรกในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งกำลังพูด และเต็มใจที่จะดำเนินการวิธีไปสู่ข้อสรุป

๓) บรรยายความรู้สึก การสรุป และการตระหนัก (Describe, Summarize, and Recognize) ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่ผลัดกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง โดยผู้ฟังจะเป็นผู้สรุปความหมายหลังจากที่จบการฟัง ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงตระหนัก ซึ่งมีรูปแบบของการสนทนา ดังนี้

☞ คนแรก : บรรยายเกี่ยวกับปัญหา ความขัดแย้ง หรือความไม่ยุติธรรมที่ประสงค์

คนที่สอง : สรุปความ

☞ คนที่สอง : บรรยายเกี่ยวกับปัญหา ความขัดแย้ง หรือความไม่ยุติธรรมที่ประสงค์

คนแรก : สรุปความ

☞ จากนั้นพิจารณาว่าจากประสบการณ์ดังกล่าวต่างตระหนักถึงคุณค่าความหมาย ความรู้สึก ความเสียหายที่อีกฝ่ายประสบหรือไม่อย่างไร ถ้ายังไม่เป็นประจักษ์ให้ย้อนกลับมาดำเนินกระบวนการในขั้นตอนนี้ซ้ำอีกครั้ง

๔) แสวงหาความลงตัวในข้อตกลง (Search for Agreement)

☞ บูรณาการหลักความยุติธรรม (Restore Equity) เป็นขั้นตอนที่ทำการสอบว่าจะสามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายได้อย่างไรในขณะนี้ ในวิธีหรือเป็นไปได้

☞ แสดงเจตนาให้ความมั่นใจในอนาคต (Clarify Future Intentions) เป็นขั้นตอนที่สอบถามว่าจะสามารถป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีกในอนาคตอย่างไร

๕) สรุปข้อตกลงและแสดงความยินดี (Summarize Agreement and Congratulation) เป็นขั้นตอนที่เขียนสรุปข้อตกลง (ถ้าบรรลุถึงข้อตกลง) กำหนดนัดประชุมเพื่อติดตามผลงานเริ่มที่ขั้นตอนแรกอีกครั้ง

๖) ติดตามผล (follow - Up) เป็นขั้นตอนที่ติดตามตรวจสอบว่ามีการรักษาด้วยการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้หรือไม่ ถ้าได้รับรายงานว่ามีปัญหาเกิดขึ้นกลับไปเริ่มกระบวนการใหม่อีกครั้งมีข้อสังเกตว่าขั้นตอนการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวเป็นการนำความรู้เชิง “สหวิทยาการ” (Interdisciplinary) มาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งความไม่ยุติธรรมอันเกิดจากอาชญากรรม โดยมีการนำทฤษฎีทางจิตวิทยาการให้คำปรึกษา (Counseling Psychology) ของ Roger ซึ่งเป็นทฤษฎีในระดับปฏิบัติใช้ปฏิบัติอยู่ในโรงเรียนและในวงการจิตบำบัดมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นจริง ด้วยการจัดให้มีการเผชิญหน้ากันในกลุ่มภายใต้การประสานงานและกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยมีขอบเขตความเหมาะสมตามกฎหมายเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณา ขณะเดียวกัน ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต่างก็มี “ทางเลือก” ที่จะกลับไปใช้การดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะนำวิธีการเชิงสมานฉันท์มาใช้ในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมก็ตาม

กระบวนการวิธีสมานฉันท์ (Restorative Justice Process)

กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (Restorative Process) หมายถึง กระบวนการใดๆ ก็ตามที่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดและ/หรือปัจเจกบุคคล/สมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้แสดงความกระตือรือร้น ที่จะรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลางโดยกระบวนการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รวมถึง การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (mediation) การประชุมปรึกษาหารือ (conferencing) และ การพิพากษาแบบล้อมวง (sentencing circles) ด้วย (Economic and Social Council, United Nations, 20 April 2000)

สำหรับการทำงานของกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์นี้ พบว่า Ron Claassen (2000) ได้เสนอ “ทางเลือก ๔ วิธี ในการจัดการความขัดแย้ง” (Four Options for Handling Conflict) โดยรวมถึงกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ทางเลือกที่ ๑ เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียวเป็นผู้มี “อำนาจ” และใช้ “อำนาจ” นั้น ตัวอย่างในกรณีนี้ ได้การแก้ปัญหาความขัดแย้งบางกรณีระหว่างตำรวจกับอาชญากร โดยตำรวจแสดงอำนาจหยุดยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของอาชญากร

ทางเลือกที่ ๒ เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยบุคคลที่สามหรือฝ่ายที่สาม ที่วางตัวเป็นเป็นผู้มี “อำนาจ” และใช้ “อำนาจ” ในการตัดสินชี้ขาดความถูกต้องของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ตัวอย่างในกรณีนี้ การตัดสินคดีของศาลยุติธรรม หรืออนุญาโตตุลาการ

ทางเลือกที่ ๓ เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยบุคคลที่สามหรือฝ่ายที่สาม ประสานการจัดการให้เกิดเวทีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายซึ่งขัดแย้งกันได้มีโอกาสพบปะกันเพื่อเจรจาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกันเอง โดยทั้งสองฝ่ายเป็น “อำนาจ” และใช้ “อำนาจ” ในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทระหว่างกัน ตัวอย่างในการแก้ไข ได้แก่ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทางเลือกที่ ๔ เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองฝ่ายโดยทั้งสองฝ่ายเป็นผู้มี “อำนาจ” และใช้ “อำนาจ” ในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทระหว่างกันและกัน โดยไม่มีบุคคลที่สามมาเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างในกรณีนี้ ได้แก่ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเล็กๆ น้อยๆ ระหว่างสามีภรรยา หรือเพื่อนฝูง

Claassen (2547) อธิบายว่าทางเลือกแบบที่ ๓ และแบบที่ ๔ เป็นทางเลือกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเรียกทางเลือกที่ ๓ นี้ว่า “กระบวนการวิธีสมานฉันท์” (Restorative Justice Process) Claassen อธิบายต่อไปว่า กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์นี้สามารถใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ในทุกที่และทุกขั้นตอนที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทั้งในโรงเรียน สถานที่ทำงาน ในขั้นตอนก่อนที่คดีความจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อยู่ระหว่างการดำเนินการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี รวมทั้งขั้นตอนภายหลังการพิจารณาคดี ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการใช้วิธีการดังกล่าว

อย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในคดีเด็กและเยาวชนกระทำผิด ซึ่งมีพนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือครู ทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงาน” (facilitator) แล้วแต่กรณี

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในทางปฏิบัติประเทศต่างๆ ทั่วโลก มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่างๆ กัน ขึ้นกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ จำแนกได้เป็น ๔ รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบแรก การไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด (Victim-offender Mediation หรือ VOM) วิธีการไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิดประกอบด้วย “การเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิด ซึ่งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและอาสาสมัครอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และมีข้อสังเกตสำคัญที่ว่าทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันในโลกของความเป็นจริงและพื้นฐานของความสมเหตุสมผลของสองฝ่ายโดยความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไปจะต้องไม่เป็นผลการไกล่เกลี่ยเป้าหมายของการไกล่เกลี่ยรวมถึง (Bazemore and Umbreit, 1999, p. 33) การสนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดเวทีที่ปลอดภัยและควบคุมได้ ให้พวกเขาพบปะพูดคุยกับผู้กระทำผิดบนพื้นฐานของความสมัครใจ การยอมให้ผู้กระทำผิดได้เรียกผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรม และเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเขาที่กระทำไป จัดหาโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ร่วมพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมนั้น เป็นวิธีการใช้กันอย่างแพร่หลายในทวีปยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน สหราชอาณาจักร ทวีปอเมริกาเหนือ และออสเตรเลีย

รูปแบบที่สอง การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences หรือ FGC) การประชุมกลุ่มครอบครัวอาจใช้โรงเรียน โบสถ์ หรือกลุ่มสมาชิกอื่นๆ กระบวนการนี้มีการเข้าถึงความจริงเอาใจของชุมชนต่ออาชญากรรมและความเต็มใจ ชุมชนที่ยอมรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง

การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Conference programmers เริ่มขึ้นในประเทศนิวซีแลนด์และได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในอเมริกาและแคนาดา ตัวอย่างเช่น ที่มินนิโซตา เพนซิลเวเนีย และมอนแทน รัฐอื่นๆ ก็ให้ความสนใจมากขึ้น ในประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย การประชุมเป็นนโยบายรัฐที่มีกฎหมายรองรับ เช่น โครงการ แวก้า แวก้า (Wagga Wagga project) ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยใช้ประชุมเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับคดีเด็กและเยาวชน แต่บางครั้งก็ใช้มีคำสั่งศาลแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัว ประกอบด้วยเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดสมาชิกครอบครัวผู้มีความสำคัญหรือเพื่อนของทั้งสองฝ่าย เช่นเดียวกับการไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการในขณะนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นเจ้าของงาน

รูปแบบที่สาม การพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles) การพิจารณาแบบล้อมวงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็น “วงกลมแห่งสันติวิธี” ใช้กันแพร่หลายในกลุ่มชาวพื้นเมืองของทวีปอเมริกาเหนือโบราณ โดยเฉพาะชาวอะบอริจินแคน... และประชากรทางตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกา โดยผู้เข้าร่วมในการพิจารณาแบบล้อมวงได้แก่สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ที่เคยเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ และอื่นๆ มาแล้วเป็นเวลาหลายปี ในแคนาดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยุกอน (Yukon) และ มินนิโซตา (Minnesota) รวมทั้งที่เคยรับผิดชอบงานการพิจารณาคดีและการควบคุมสอดส่องมาแล้ว (Stuart, 2001 ; Bazemore, 1997)

การล้อมวงมีลักษณะพิเศษคือ ใช้ชนนเป็นสัญลักษณ์ส่งผ่านไปรอบๆ วง ผู้ที่ถือชนนคือผู้ที่ได้รับโอกาสเป็นผู้พูดในขณะนั้นโดยไม่มีการขัดจังหวะ กระบวนการนี้อาจมีการล้อมวงเพียงวงเดียวหรือหลายวงซึ่งแต่ละคนมีโอกาสนำเสนอเรื่องราวของตนแตกต่างกันไป

รูปแบบที่สี่ คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) คณะกรรมการบูรณาการชุมชนเป็นวิธีการเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่ทวนกลับคืนมาใหม่เป็นต้นแบบใหม่ที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กเยาวชนกระทำผิดอย่างกว้างขวาง รู้จักกันในนามของคณะกรรมการเยาวชน คณะกรรมการเพื่อนบ้าน หรือคณะกรรมการยุติธรรมทางเลือกชุมชน (youth panels, neighborhood boards or community diversion boards) (Bazemore and Umbreit, 1999, p. 4) คณะกรรมการนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิดเหยื่ออาชญากรรมผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งก็มีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วยใช้กับผู้กระทำผิดที่ไม่ร้ายแรง และดำเนินการเช่นเดียวกับรูปแบบอื่นๆ คือมีการพูดคุยกันด้วยความเคารพก่อนที่คณะจะพิจารณาโทษ คณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา

อย่างไรก็ตาม Roche (2003, p. 68) พบว่า บางแห่งมีการใช้ โปรแกรมที่มี “รูปแบบผสมผสาน” (Multi-form programs) คือ มีการใช้รูปแบบทุกรูปแบบดังกล่าวข้างต้น คือทั้ง Mediation (ทั้งทางตรง <direct> และทางอ้อม <indirect>), conference หรือ circle โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และตัวแปรอื่นๆ ที่เข้ามาแทรกซ้อนในขณะนั้น

ประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (๒๕๔๕, น. ๑๕ – ๑๖) ระบุว่า อันที่จริงแล้วไม่ได้มีกฎเกณฑ์กติกาว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ได้กับความผิดเล็กน้อยเท่านั้น ดังเช่น ในรวันดา Bishop Rismond TuTu ให้สัมภาษณ์ว่า ได้นำเรื่อง Restorative Justice ไปใช้เพื่อสร้างสมานฉันท์ในระหว่างเผ่าพันธุ์ในรวันดา ในแคนาดาได้มีการใช้ในกรณีการประพาศมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในเท็กซัสได้ใช้ในคดีฆาตกรรมเพื่อให้เหยื่อที่มีชีวิตหลงเหลืออยู่หรือผู้เป็นญาติได้มีโอกาสพบกับผู้กระทำความผิด เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดี

ขึ้น อย่างไรก็ตาม ในสังคมโลกส่วนใหญ่ นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความผิดประเภทที่เด่นชัด ได้แก่ ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำ (Juvenile Delinquents)

ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีเด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิดโดยระบบกฎหมายกำหนดไว้ในหลายๆ ประเทศในยุโรป เช่นในอังกฤษ เยอรมนี ออสเตรเลีย ฯลฯ รวมทั้งแคนาดา และสหรัฐอเมริกา ก็ใช้วิธีนี้เป็นหลักเพิ่มมากขึ้นส่วนรูปแบบที่ใช้จะมีลักษณะเช่นเดียวกันคือใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences หรือ FGCs)

ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence)

กรณีความรุนแรงในครอบครัวนี้เป็น “ปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรม” ที่ต้องใช้ช่องทางพิเศษของกระบวนการยุติธรรม หรือใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้มีความสำคัญกับ “เหยื่อหรือผู้เสียหาย” ในฐานะประธานของปัญหามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหายและแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิดเยียวยาชดใช้และปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นซึ่ง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ “ เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับเรื่องนี้ได้

ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้ คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้เป็นความผิดอันยอมความกันได้ ซึ่งโดยปกติจะมีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลมิได้กระทบกระเทือนสาธารณชน กฎหมายจึงยินยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้และเมื่อยอมความกันแล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้ คดีอาญาประเภทความผิดที่ยอมความกันได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้แก่ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา ๒๗๖ วรรค ๑) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา ๓๐๙ วรรค ๑) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น (มาตรา ๓๑๐ วรรค ๑ และ มาตรา ๓๑๑ วรรค ๑) ความผิดฐานหมิ่นประมาท (มาตรา ๓๒๖ – ๓๒๘) ความผิดฐานฉ้อโกง (มาตรา ๓๔๑ – ๓๔๒ม ๓๔๔ – ๓๔๖ และ มาตรา ๓๔๙ – ๓๕๐) ความผิดฐานยกยอกทรัพย์สิน (มาตรา ๓๕๒ – ๓๕๕) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน (มาตรา ๓๕๘ – ๓๕๙) ความผิดฐานบุกรุก (มาตรา ๓๖๒ – ๓๖๔) ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีความผิดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เมื่อเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดเป็นญาติกันตามมาตรา ๗๑ ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา ๓๓๔ – ๓๓๕) ความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ (มาตรา ๓๓๖ วรรค ๑) ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน (มาตรา ๓๔๓) ความผิดฐานรับของโจร (มาตรา ๓๕๗) ความผิดฐานทำให้ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์เสียหาย (มาตรา ๓๖๐)

ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา การกระทำผิดบางอย่างผู้กระทำมีความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา เนื่องจากการกระทำนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญา ในขณะเดียวกัน ยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายด้วย ลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้น ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาและยังต้องชดใช้ค่าเสียหาย

หรือค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายอีกด้วย เพราะฉะนั้นข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อ คู่พิพาทตกลงประนีประนอมกันทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งด้วย

ความผิดเล็กๆ น้อยๆ อื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น คดีอาญาประเภทนี้เป็น ความผิดประเภทที่แม้จะมีโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้นแต่กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นคดีความผิดอันยอมความ กันได้ เพราะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ทำให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปตามลำดับขั้นตอน แต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแต่ละลำดับ ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล ใช้ดุลพินิจเพื่อเปรียบเทียบคดี ประเภทนี้ ออกนอกกระบวนการตามอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษ จำคุกกระยะสั้นอันก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้กระทำผิดและสังคมมากกว่า รวมทั้งลดความแออัดในเรือนจำได้ ทางหนึ่ง ความผิดคดีอาญาเล็กๆ น้อยๆ ประเภทนี้ได้แก่ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี

ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นมาตรการที่สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนทั้งก่อน พิพากษาคดี ระหว่างการพิจารณา และภายหลังจากการพิพากษาคดี ดังนี้

ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์โดยชุมชน สำหรับคดีความอาญาบางประเภทที่ไม่ร้ายแรงก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานสอบสวน เช่น ประเทศฝรั่งเศสจะใช้รูปแบบ เรียกว่า คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) เป็นจำนวนมาก

ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและก่อนพิพากษาคดีมีการใช้วิธีการเชิง สมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ กรณีความเห็นสมควรสั่งฟ้อง (อาจใช้หลักการ ดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ การชะลอการฟ้อง ฯลฯ) และชั้นพิพากษาคดีของศาลก่อนที่จะมีคำพิพากษา อย่างหนึ่งอย่างใด โดยในประเทศตะวันตกส่วนใหญ่ใช้ “พนักงานคุมประพฤติ” หรือ “นักสังคมสงเคราะห์” ดำเนินกระบวนการวิธีการสมานฉันท์ชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกาบางมลรัฐ และใช้ รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-Offenders Mediation หรือ VOM) อย่างกว้างขวาง สำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งยุโรปและอเมริกา

ขั้นตอนหลังการพิพากษาคดี ในยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลีย มีการใช้ วิธีการสมานฉันท์ในชั้นราชทัณฑ์อย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยใช้เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำผิดไประยะหนึ่งและ เมื่อผู้กระทำผิดได้รับการพักการลงโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุกกลับคืนสู่ ชุมชน โดยใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-Offenders Mediation หรือ VOM) เช่นกัน

ผลการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมโลก

จากผลการวิจัยพบว่าจากการประเมินความพึงพอใจในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ จากการศึกษาโปรแกรมการสมานฉันท์เหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิดที่มินนิโซตา โดย Umbreit and Fercello (1999; Cannon, 2002, 54 – 61) แสดงให้เห็นว่าเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดซึ่งมีส่วนร่วมในกระบวนการมีความพึงพอใจต่อกระบวนการ (๑๐๐% ของเหยื่ออาชญากรรม และ ๘๘.๔% ของผู้กระทำผิด) มากกว่าเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ย (๘๘% ของเหยื่ออาชญากรรม และ ๖๑.๕% ของผู้กระทำผิด) โดยระบุว่าเขามีความพึงพอใจกระบวนการเชิงสมานฉันท์มากที่สุดตรงที่ ”การที่เหยื่ออาชญากรรมรู้สึกว่าการนี้” เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้กระทำผิดควรเข้าร่วมและได้มาเข้าร่วมการประชุมและเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างจากประสบการณ์ครั้งนั้น “หรือไม่ว่า” เป็นโอกาสดีที่เหยื่ออาชญากรรมได้พูดบางอย่างออกมาเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น (1999, p. 9)

งานวิจัยเกี่ยวกับการประชุมกลุ่มครอบครัวส่วนใหญ่ทำกันประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ งานวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในระดับสูง ดังเช่น Hayes et al., (1998; Cannon, 2002, 54 – 61) ได้ทำการประเมินผลทันทีที่เสร็จการประชุม พบว่า ๘๘.๒% ของผู้กระทำผิด ๙๗.๘% ของเหยื่ออาชญากรรม และ ๑๐๐% ของพ่อแม่/ผู้ปกครองรายงานว่ารู้สึกพึงพอใจกับการตกลงที่เกิดจากการประชุม

การนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทย

แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเกิดขึ้นในเวทีโลกในยุคร่วมสมัยเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว คือ ค.ศ. ๑๙๗๔ (พ.ศ. ๒๕๑๗) และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลกในเวลาต่อมา แต่สำหรับสังคมไทยแล้ว “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” กลายเป็นแนวคิดใหม่ที่คนในสังคมไทยยังไม่เคยรู้จักมาก่อน จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๘ วังวิชาการของไทยเริ่มรู้จักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นครั้งแรกจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการยุติธรรมที่รับแนวคิดนี้ผ่านมาจากเวทีการประชุมสหประชาชาติและนำมาเผยแพร่ในเวทีทางวิชาการต่างๆ ประปราย แต่เนื่องจากสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมยังอยู่ในสภาพที่ไม่เอื้ออำนวย ประกอบกับประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจและความไม่มั่นคงทางการเมือง ทั้งอยู่ระหว่างการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ แนวคิดดังกล่าวจึงไม่เป็นที่สนใจมากนัก หลังจากนั้นต่อมา ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ ได้จัดให้มีเวทีการสัมมนาทางวิชาการในนามของกระทรวงยุติธรรม ร่วมกับโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นการเปิดตัว ”กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” อย่างเป็นทางการครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๐ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเข้าร่วมการสัมมนาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรม” ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล จากนั้น แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเป็นสมานฉันท์ใช้

เวลาเพียง ๒ ปี ในการขยายผลทำให้เป็นที่รู้จักในวงการกฎหมายและงานยุติธรรมรวมทั้งสังคมไทยทั่วไป ต่อมาในปีเดียวกัน ได้มีการจัดการเสวนาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับคดีความรุนแรง ในครอบครัว : ความเป็นไปได้ของโครงการ ” โรงซ่อมสามี ในสังคมไทย ” เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ณ โรงแรมเจ้าพระยา ปาร์ค กรุงเทพมหานคร โดยโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งได้รับความสะดวกจาก สื่อมวลชนในการเสนอข่าวการเสวนาครั้งนี้ เช่น

“...เราอยากเห็นผู้หญิงที่ถูกทำร้ายหรือใช้ความรุนแรงมีสิทธิเลือกให้สามีเข้าสู่ระบบ ปรับปรุงพฤติกรรมโดยไม่ต้องส่งฟ้องศาลหากการกระทำนั้นไม่รุนแรงถึงช้ำต้องโทษคดีอาญา

... กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดที่ดีที่จะสร้างความสงบสุขได้โดยเป็น เรื่องครอบครัวถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและโลกปัจจุบันเราทิวความรุนแรงขึ้นทุกวัน บทลงโทษทางกฎหมาย ที่ต้องแก้แค้นทดแทนแก่ผู้กระทำผิดไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุด การเยียวยาบ่าบัตให้สามารถกลับคืนสู่ครอบครัว โดยผลลัพธ์คือความสงบสุขและทุกฝ่ายพึงพอใจเป็นที่เหมาะสม...”

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กระทรวงยุติธรรมจัดการประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงาน ยุติธรรม ครั้งที่ ๑ เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด (The 1st National Symposium of Justice Administration) เมื่อวันที่ ๑๗ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ณ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมร่วมการประชุมครั้งนี้ประมาณ ๑,๕๐๐ คน นับเป็นครั้งแรกที่กระทรวงยุติธรรมจัดการสัมมนาทางวิชาการเชิงรุกในฐานะผู้รับนโยบายอาญาของรัฐ มาบริหารจัดการในภาพรวมซึ่งหนึ่งในหัวข้อการประชุมกลุ่มย่อยครั้งนั้น คือ “การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” จัดทำ concept paper โดยจุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ และ นำเสนอในนามของสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม และในปีเดียวกันนี้ กรมพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชนร่วมกับสำนักกิจการยุติธรรมได้จัดให้มีโครงการบรรยายพิเศษ เกี่ยวกับ “กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนโดยผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ” เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๖ ณ โรงแรม มิราเคิล แกรนด์ กรุงเทพมหานคร

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ มีการจัดเวทีการสัมมนาทางวิชาการในเรื่องกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์อีก ๓ ครั้ง คือ โครงการบรรยายพิเศษโดยวิทยากรต่างประเทศเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ ครั้งที่ ๑ เรื่อง “Restorative Justice : Practices in restorative Conference” (กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการประชุมกลุ่มเพื่อความสมานฉันท์ระหว่าง ผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด) วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๗ โครงการบรรยายพิเศษโดยวิทยากรต่างประเทศเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ครั้งที่ ๒ เรื่อง “Restorative Justice Practices in Canada and Selected Countries in Asia” (แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในระบบงาน ยุติธรรมของประเทศแคนาดาและบางประเทศในเอเชีย) วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๔๗ และ “โครงการนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติ” วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๔๗ ซึ่งทั้ง ๓ ครั้งจัดที่ โรงแรมเดอะแกรนด์ กรุงเทพมหานคร โดยโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดร่วมกับกรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ และสำนักงานกิจการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้รับความสนใจอีกครั้ง เมื่อพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ประกาศว่า วันที่ ๑๘ - ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ประเทศไทยรับเป็นเจ้าภาพในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา ครั้งที่ ๑๑ ชื่อหัวข้อหลักในการประชุม คือ “การผนึกกำลังและการโต้ตอบ : การดำเนินกลยุทธ์ร่วมกันในการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice)” ซึ่งหัวข้ออภิปรายสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการหัวข้อหนึ่ง คือเรื่อง “ความยุติธรรม สมานฉันท์ : การมีส่วนร่วมของชุมชน การเบี่ยงเบนและมาตรการทางเลือกอื่นๆ” (Restorative Justice: Community Involvement, Diversion, and Other Alternative Measures) ผลทำให้กิจกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมไทยในช่วงเวลาต่อมาปรากฏว่ามีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

กล่าวได้ว่า ภายหลังจากที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมในเรื่องแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับสังคมไทยและความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดโดยพูดคุยกันในเวทีทางความคิดเชิงวิชาการมาระยะหนึ่งเป็นเวลาประมาณหนึ่ง (มกราคม ๒๕๔๕ ถึง พฤษภาคม ๒๕๔๖) พร้อมทั้งมีการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บรรจุไว้ในแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรม ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๙) และแผนดังกล่าวได้รับการเห็นชอบตามมติคณะรัฐ ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ นั้น หน่วยปฏิบัติที่มีความพร้อมก็ได้เริ่มต้นดำเนินการนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ “โครงการนำร่อง” และ “โครงการทดลอง” ตามความพร้อมของแต่ละหน่วยงาน และตามแต่กฎหมายจะเปิดช่องทางให้สามารถดำเนินการได้เพียงใด ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่มีการนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการคุมประพฤติผู้กระทำผิด

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการคุมความประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้ที่ได้รับการพักโทษจำคุก ได้กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานของกรมคุมประพฤติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ และกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของกลุ่มภารกิจให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดย นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติได้มีคำสั่งกรมคุมประพฤติที่ ๒๔๗/๒๕๒๗ ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๗ แต่งตั้งคณะทำงานโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติเพื่อดำเนินการกำหนดขอบเขต แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติ ติดตามประเมินผล ดำเนินการอื่นใดเพื่อการศึกษาและ

พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และดำเนินภารกิจอื่นๆ ที่จะทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ

ในขั้นเริ่มต้น คณะทำงานเห็นว่าควรให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานสืบเสาะและพินิจก่อน เพื่อจะได้นำผลจากการประชุมของคู่กรณีในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสนอให้ศาลทราบในรายงานการสืบเสาะพินิจต่อไป ซึ่งหากศาลเห็นชอบด้วยจะช่วยลดปริมาณคดีที่อาจต้องโทษจำคุกได้ทางหนึ่ง

ต่อมาคณะทำงานโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ในงานคุมประพฤติได้มีคำสั่งที่ ๑/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๗ แต่งตั้งคณะอนุทำงานจัดทำคู่มือปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ และคำสั่งที่ ๒/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๗ แต่งตั้งคณะอนุทำงานจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในงานคุมประพฤติ และได้ทำการฝึกอบรมพนักงานคุมประพฤติที่จะทำหน้าที่นี้ในสำนักงานคุมประพฤติที่อยู่ในโครงการนำร่อง ๑๑ แห่ง จำนวนคน เมื่อวันที่ ๑๐-๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ซึ่งได้จัดให้มีนักวิชาการจากหน่วยงานภายนอกทำการประเมินผลการดำเนินโครงการนำร่องดังกล่าวไปพร้อมๆ กัน ทั้งด้านการฝึกอบรมผู้ประสานงานกระบวนการทำงาน และผลสัมฤทธิ์ และในวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๗ สำนักคุมประพฤติ ๑๑ แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนจาก ๙ ภูมิภาค คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ... นครราชสีมา (ศาลจังหวัดสีคิ้ว) มหาสารคาม ลำพูน กำแพงเพชร เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี พัทลุง รวมทั้งสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลแขวงพระนครเหนือ และนำพนักงานคุมประพฤติประจำศาลแขวงตลิ่งชัน ได้เริ่มดำเนินโครงการทดลองดังกล่าวขึ้นพร้อมๆ กับที่มีการ...โครงการวิจัยประเมินผลโยนนักวิชาการภายนอกด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานการสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ไปพร้อมๆ กัน

อนึ่ง รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในงานคุมประพฤติ “การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ” ซึ่ง ดร.อังคณา บุญสิทธิ์ เลขาธิการคณะทำงานโครงการระบุว่าเหตุผลที่เลือกรูปแบบนี้ เพราะเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพคดีที่เข้ามาคุมประพฤติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของงานสืบเสาะและพินิจมากที่สุด กล่าวคือ มีผู้ประชุมกลุ่มอย่างน้อย ๒ ฝ่าย คือ ผู้เสียหายและเครือข่าย (victim's network) และ...ผิดและเครือข่าย (offender's network) สำหรับชุมชนนั้นสามารถเข้าร่วมประชุมกลุ่มได้ ... indirect victim

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือแนวคิดการชดใช้เยียวยาเหยื่ออาชญากรรมโดยผู้กระทำผิดร่วมสมัยเริ่มแพร่กระจายเข้าสู่วงการอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ภายหลังจากการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ ๙ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๕ จากนั้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๖ ได้มีการจัดประชุมและสัมมนาทางวิชาการหลายครั้ง หลายรูปแบบเกี่ยวกับเรื่องนี้ และการประชุม UN Crime Congress ครั้งที่ ๑๑ ในระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๕ เมษายน ๒๕๔๘ ซึ่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมครั้งนี้ และมีประเด็นของการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับ

หลักการพื้นฐานว่าด้วยการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทยร่วมสมัย และแนวคิดดังกล่าวกำลังมีอิทธิพลในการปรับเปลี่ยนกรอบทัศน์ของกระบวนการยุติธรรมผ่านทางนโยบายอาญาแห่งรัฐและดำเนินการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมร่วมสมัย เป็นพัฒนาการอีกรูปแบบหนึ่งของ “การกระทำทางสังคม” ที่สมาชิกในสังคมแสดงปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเมื่อมี “พฤติกรรมทางสังคม” เกิดขึ้น ซึ่งในกรณีนี้ คือ อาชญากรรม หรือการกระทำผิด ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อ – ผู้กระทำผิด – ชุมชน จึงเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ประชาชนมีต่อการในการควบคุมสังคมเมื่อมีความขัดแย้งที่เรียกว่า อาชญากรรมเกิดขึ้น และระบบนี้ก็มีความสัมพันธ์ต่อระบบสังคมอื่นๆ ด้วย ซึ่งระบบดังกล่าวประกอบด้วย โครงสร้างที่ทำหน้าที่อย่างมีระเบียบแบบแผนในตัวเอง มีการคงอยู่และการสืบเนื่องของแบบแผนโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมว่าด้วยการยุติปัญหาความขัดแย้ง เพื่อสร้างเสถียรภาพของสังคม

ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมมีอยู่ระหว่างบุคคลที่มีความผูกพันกันทางสังคมแต่มีความขัดแย้งในความสัมพันธ์กัน ซึ่งในที่นี้คือเหยื่อและผู้กระทำผิด “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ในฐานะที่เป็นกลไกหนึ่งของสังคมจะเป็นตัวกำหนดหน้าที่ให้มีการทำงานร่วมกันเกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ ระหว่างคู่กรณีและผู้เกี่ยวข้อง คือ ระหว่าง “เหยื่อ – ผู้กระทำผิด – ชุมชน” และอาจรวมถึงผู้สนับสนุนของทั้งสองฝ่าย เพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ยอมรับว่ามีความขัดแย้ง เอาเปรียบ หรือล่วงละเมิดกันเกิดขึ้นและจัดการกับความขัดแย้งนั้นร่วมกันอย่างจริงจัง ทำให้ความขัดแย้งยุติลง มีผู้รับผิดชอบมีการชดเชยเยียวยาและส่งผลให้เกิดความสมานฉันท์ในชุมชนนั้น ณ ขณะเดียวกันนั่นเอง

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ปรากฏในสังคมโลกและสังคมไทยปัจจุบันจึงยังคงไว้ซึ่งแนวคิดและหลักการควบคุมทางสังคมทางสังคมตามแบบโบราณแต่ปรากฏในภาพลักษณ์ให้หรือรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะหลอกรวม “ระบบการเยียวยาสมานฉันท์ความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้งเกาะเกี่ยวเข้าไว้ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการอย่างแนบเนียน ส่วนระบบ รูปแบบ และวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาปรับใช้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมและกระบวนการยุติธรรมไทยและสามารถทำงานได้อย่างจริงจังเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

สรุปได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีทั่วไปในทุกประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทยซึ่งมีนิติศาสตร์แนวพุทธ หรือแม้กระทั่งระบอบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรือคณะกรรมการหมู่บ้านทางภาคอีสาน กระบวนการเหล่านี้ล้วนสอดคล้องต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน โดยนักทฤษฎีเองก็พร้อมจะหนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในมิติของการนำวิถีปฏิบัติมาเขียนเป็นทฤษฎี โดยจับเทคนิควิธีและข้อดีของสังคมเมืองมาวิเคราะห์ แล้วสรุปว่า สังคมแห่งกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอื่นๆ ให้ประชาชนนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป รัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ดีประเด็นคงมีได้อยู่ที่ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นควรให้เกิดมีขึ้นในสังคมไทยได้หรือไม่ เพราะกระบวนการก็คงมีอยู่และจะมีอยู่ต่อไปซึ่งอย่างน้อยก็คงเป็นในรูปแบบ

จารีต มิใช่กฎหมายเทคนิคที่เขียนขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ประเด็นข้อห่วงใยของทุกฝ่ายที่สำคัญสุดเมื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้แล้วจะทำอย่างไรให้เข้มทิศของกระบวนการโดยชอบด้วยกฎหมายที่เรียกว่าหลักนิติธรรม หรือ Due Process of law ก็กับการควบคุมอาชญากรรมที่รัฐรักษาคุณภาพไว้ จะไม่เอนไปในข้างใดข้างหนึ่ง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คงตราเป็นกฎหมายในอนาคตอันใกล้นี้ ซึ่งจะได้แก่พระราชบัญญัติชะลอการฟ้องสำหรับกรณีสมานฉันท์ผู้ใหญ่ศาลยุติธรรมเองก็เป็นสถาบันหรือหน่วยงานหนึ่งของสังคม ในระบบความยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) ที่มีองค์กรทางตุลาการที่ได้รับการรับรองและมีหลักประกันอันแข็งแกร่งในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน (วิชา มหาคุณ, ๒๕๔๘) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคม ป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม รวมทั้งให้ความคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฎหมายอย่างเป็นธรรมด้วย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๑ บัญญัติให้ ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงเว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น ดังนั้น ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดโดยการทำร้ายร่างกายสมาชิกในครอบครัวอันเป็นความผิดอาญาแผ่นดินจึงต้องถูกดำเนินคดีฟ้องร้องเป็นจำเลย และได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลยุติธรรมดังกล่าว ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดถือ “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial System) ที่ให้ความสำคัญแต่ละฝ่ายเข้าสืบพร้อมกันนำเสนอพยานหลักฐานของตน โดยศาลจะวางตัวเฉย (Passive) ไม่เข้าไปก้าวล่วงหรือแทรกแซงการนำเสนอพยานของคู่ความ ปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความที่ต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ เข้าสืบหักล้างซึ่งกันและกัน (ประมุข สุวรรณสร, ๒๕๒๖) จำเลยในระบบกล่าวหานี้ถือว่าเป็นประธานในคดี มีฐานะและสิทธิต่างๆ ที่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ จำเลยจะเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะตัดสินว่ามีความผิด และห้ามการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีขอบ (คณิต วัฒนคร, ๒๕๓๘) แม้ต่อมาภายหลังจะมีการนำเอาวิธีการของ “ระบบไต่สวน” (inquisitorial System) สอดแทรกเข้ามาโดยให้ศาลมีสิทธิไต่ถามคู่ความหรือพยานคนใดก็ได้เพื่อใช้ในการค้นหาความจริงบ้างพอสมควร ระบบไต่สวนนี้ศาลมีบทบาทเต็มที่ (Active) ในการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่น ทำให้ศาลมีอำนาจสั่งให้สืบพยานก็ได้ และจำเลยถือว่าอยู่ในฐานะเป็นกรรมของคดี จนมีนักนิติศาสตร์บางท่านกล่าวไว้ว่า ระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทยเป็นการผสมผสานระหว่างระบบกล่าวหากับระบบไต่สวน (ชวเลิศ โสภณวัต, ๒๕๒๔) ก็ตาม ซึ่งเมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอพยานหลักฐานฝ่ายของตนเสร็จแล้วหรือเสร็จสิ้นการไต่ถามจากศาลแล้ว ก็เป็นที่ของศาลที่ต้องใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ก็จะปล่อยตัวจำเลยพ้นผิดไปแต่หากเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษไปตามกฎหมาย โดยปรัชญาหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษจำเลยในคดีความรุนแรงในครอบครัว ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่อายุศาลยังคงใช้ไปในแนวทางเดียวกันกับ

ความผิดประเภทอื่นที่ให้ความสำคัญไปที่การแก้แค้นทดแทน (Retribution) เพื่อลงโทษจำเลยให้เหมาะสมกับความผิดที่ได้กระทำลงไป ตัดโอกาสมิให้จำเลยมากระทำผิดอีกโดยจำคุกไว้ (Incapacitation) รวมทั้งยังถือว่าการลงโทษดังกล่าวจะเป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) มิให้ผู้อื่นกระทำตามหรือถือเป็นเยี่ยงอย่าง (General Deterrence) และเป็นการทำให้จำเลยผู้กระทำผิดเกิดความเข็ดหลาบไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก (Specific Deterrence) แม้ว่าจะมีความพยายามในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้จำเลยสามารถปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อให้กลับคืนสู่สังคมได้ (Rehabilitation) ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นการให้ความสำคัญมุ่งเน้นไปที่ตัวจำเลยและการลงโทษจำเลยเท่านั้น โดยละเลยหรือเพิกเฉยต่อความเสียหายที่เหยื่อหรือผู้เสียหายได้รับ ทำให้เหยื่อผู้ได้รับความเสียหายเหล่านั้นไม่สามารถได้รับการเยียวยาแก้ไขให้กลับคืนไปสู่สังคมเหมือนดังเดิมได้ ซึ่งการดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ลงโทษดังกล่าวเป็นไปตามครรลองปกติของวิธีการ “กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก” (Mainstream Criminal Justice System) อันเป็นเรื่องที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์และอีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์ โดยผู้กระทำผิดจะเป็นฝ่ายที่ต้องสูญเสียอยู่ตลอดเวลา (A Zero 3 Sum Game) การลงโทษจึงมิได้เป็นผลลัพธ์ที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สอดคล้องลงรอยกัน (Conformity) ตามกฎหมายของสังคม แต่กลับมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้น การจัดการปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยใช้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเช่นเดียวกับคดีอาชญากรรมในประเภทอื่นๆ นั้นเป็นวิธีการที่ตึงเกินไป ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินและความสัมพันธ์ของครอบครัวหลายประการ ทั้งกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักดังกล่าวก็ไม่สามารถทำให้คดีความรุนแรงในครอบครัวลดน้อยบรรเทาลงได้ เพราะเป็นแนวความคิดในการลงโทษจำเลยที่กระทำต่อผู้เสียหายที่เป็นคนแปลกหน้ากัน ซึ่งเป็นการมองไปที่พฤติกรรมของจำเลยในอดีตเป็นหลัก มิได้มองไปที่อนาคตของเหยื่อกับความเสียหายที่ได้รับ รวมทั้งการดำรงคงอยู่ของสถาบันครอบครัว อันเป็นสถาบันที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความผูกพันกัน ทางอารมณ์และจิตใจ มีการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพากันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย ทางสายโลหิต มีการอบรมเลี้ยงดู ให้การศึกษาแก่บุตรที่มีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพ บุคลิกภาพ ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ด้วยเหตุนี้วิถีชีวิตของสมาชิกทุกคนในครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อกันและกัน ซึ่งจากนัยความสัมพันธ์พิเศษที่มีลักษณะเป็น “ความสัมพันธ์แบบสองทาง” นี้เอง ทำให้เห็นว่าการโยนความผิดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้กระทำรุนแรงในครอบครัวเพียงอย่างเดียวว่าเป็นผู้กระทำผิดหรือมีความบกพร่อง ซึ่งไม่ว่าจะพิจารณาโดยใช้มุมมองแบบใดๆ ก็ตามนั้น ย่อมไม่ถูกต้องทั้งหมด (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ๒๕๔๘) และไม่สามารถเยียวยาแก้ไขหรือทำให้ความรุนแรงในครอบครัวลดน้อยลงได้

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมบัพัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จนถึงร่างปฏิญญากรุงเทพทำให้รัฐควรต้องคำนึงถึงความสำคัญของความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวมากขึ้น ฉะนั้นการที่ศาลยุติธรรมพิจารณาพิพากษา

คดีความรุนแรงในครอบครัวอันเป็นเรื่องที่สมาชิกคนใกล้ชิดในครอบครัวกระทำผิดต่อกัน โดยนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ถือว่าการกระทำกฎหมายอาญาคือการกระทำผิดต่อรัฐมาใช้ อันยังคงไว้ซึ่งปรัชญาหรือแนวความคิดของการลงโทษผู้กระทำผิดที่กระทำต่อเหยื่อหรือผู้เสียหาย ด้วยการเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียวหรือเพื่อบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคมเพียงฝ่ายเดียว โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่ตกแก่เหยื่อหรือผู้เสียหาย ญาติพี่น้อง หรือชุมชนที่รู้สึกไม่ปลอดภัย การนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้ในการดำเนินคดีระหว่างสามีภรรยาซึ่งเป็นคนใกล้ชิดในครอบครัวเป็นการทำให้ทั้งคู่ต้องต่อสู้คดีแบบเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งในที่สุดก็ลงท้ายด้วยการลงโทษจำคุกเพื่อทดแทนและให้สาสมกับความผิดที่กระทำไปแล้ว ยิ่งทำให้ไม่สามารถบรรเทาหรือแก้ไขเยียวยาสัมพันธ์ภาพในครอบครัวให้กลับคืนมาสู่สภาพที่มั่นคงและปรองดองกันได้ หากแต่กลับทำให้ครอบครัวขาดความสมบูรณ์ทางองค์ประกอบที่มีแต่บิดาหรือมารดากับบุตรเท่านั้น การขาดการดำเนินชีวิตร่วมกัน ขาดการพึ่งพาต่อกัน ต่างคนต่างอยู่ทำให้สถาบันครอบครัวถูกระทบกระเทือน ซึ่งจะส่งผลอย่างมากต่อสังคม ดังนั้น จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนับเป็นการยืนยันได้ว่ากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมิได้ออกแบบวิธีดำเนินกระบวนการพิจารณามาใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นการเฉพาะ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจึงใช้ไม่ได้ผลกับการแก้ไขปัญหาในคดีความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภรรยา โดยผู้เสียหายซึ่งเป็นภรรยาเหล่านี้ต้องกลายมาเป็นเหยื่อซ้ำสองของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอีก

ปัจจุบันแนวความคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) อันเป็นกระบวนการเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เป็นที่สนใจในแวดวงวิชาการและในวงการของหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาของไทย โดยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีมุมมองของอาชญากรรมว่าเป็นการกระทำผิดระหว่างบุคคลต่อบุคคล ไม่ใช่การกระทำผิดต่อรัฐ แต่มุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาและความรับผิดชอบที่ตามมาจากผลแห่งการกระทำ ใช้วิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยในการให้ทุกฝ่ายกลับคืนเข้าสู่สภาวะปกติ มีวิธีการเยียวยาคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการคืนดีสมานฉันท์กัน ด้วยการให้เหยื่อหรือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อปัญหาโดยรวมกันหาทางแก้ไขปัญหา และผู้กระทำผิดมีความสำนึกและแสดงความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน การที่ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยในคดีความรุนแรงในครอบครัวไป โดยใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้จำคุกจำเลยโดยที่จำเลยมิได้สำนึกในการกระทำของตน จำเลยนั้นก็กลับมาก่อทำผิดอีกทั้งผู้เสียหายหรือเหยื่อนั้นก็มิได้รับการฟื้นฟูความเสียหายทั้งทางวัตถุและทางจิตใจกลับคืนมาดังเดิม ซึ่งผู้เสียหายในคดีความรุนแรงในครอบครัวนี้โดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นภรรยาส่วนใหญ่มักมีความประสงค์เพียงเพื่อให้จำเลยซึ่งเป็นสามีของตนได้ปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น ไม่กระทำการรุนแรงต่อผู้เสียหายอีกต่อไป ผู้เสียหายไม่ต้องการที่จะหย่าร้างหรือแยกกันอยู่กับจำเลย ด้วยยังคงมีความผูกพันที่จะอยู่กินด้วยกันต่อไป (ภฤตยา อาชวนิจกุล, ๒๕๔๖) นอกจากนี้ภรรยาที่ถูกทำร้ายจากสามีส่วนใหญ่มักจะระบุตรงกันว่า กระบวนการยุติธรรมไม่ได้ช่วยเหลือให้เขาได้รับความยุติธรรมมากขึ้น แต่กลับทำให้มีเดมนและเจ็บปวดยิ่งกว่าเดิม (พรรณพิมล หล่อตระกูล, ๒๕๔๕)

ซึ่งหากศาลยังคงเพิกเฉยหรือละเลยไม่เห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว โดยยังคงดำเนินตามวิธีการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไปอย่างเคร่งครัดปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งกับเหยื่อหรือผู้เสียหาย จำเลย ก็คงส่งผลกระทบต่อเรื่องไปสู่สังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุดต่อไป สามารถนำแนวความคิดและทฤษฎี รวมทั้งผลของการศึกษาวิจัยขยายผลนำไปสู่การเรียนการสอนในสถานการศึกษาต่างๆ ได้ เพื่อเพิ่มพูนวิสัยทัศน์หรือมุมมองเกี่ยวกับการบริหารกระบวนการยุติธรรมให้แผ่ขยายและกว้างขวางออกไป

ระบบไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความของศาลแพ่ง

ในปัจจุบันมีคดีมาสู่ศาลเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลแพ่งมีคดีพิจารณา วันละ ๔๐๐ คดี แต่ละคดีจะใช้เวลาในการพิจารณาประมาณ ๑ ปี ซึ่งถ้าเป็นคดีซึ่งมีข้อยุ่งยากและอาจจะต้องใช้เวลาถึง ๓ ปี หรือ ๕ ปี คดีเหล่านี้ถ้ามีการอุทธรณ์และฎีกา กว่าคดีจะถึงที่สุดต้องใช้เวลา ๘ ปี ถึง ๑๐ ปี ดังนั้น ถ้าสามารถที่ยุติคดีได้โดยการประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๐ จะทำให้คดียุติโดยรวดเร็วและถึงที่สุดได้โดยไม่มีการอุทธรณ์และฎีกา แต่ในทางปฏิบัติ การที่จะให้ผู้พิพากษาทำการไกล่เกลี่ยในห้องพิจารณาคดีนั้นมีอุปสรรคบางประการซึ่งทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ได้ผลเท่าที่ควร อุปสรรคดังกล่าวอาจแยกได้ ดังนี้

๑. ตัวผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาแต่ละท่านในแต่ละวันมีคดีที่จะต้องพิจารณาหลายคดี จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะไกล่เกลี่ยคดีใดคดีหนึ่งอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ไกล่เกลี่ยคดีใดคดีหนึ่งนั้น คดีอื่นๆ ก็ยังรอการพิจารณาอยู่ ผู้พิพากษาจะรู้สึกไม่สบายใจ จึงไม่สามารถที่จะทุ่มเทเวลาและจิตใจให้กับคดีที่กำลังไกล่เกลี่ยอยู่ได้แต่นอกจากนี้ ผู้พิพากษาอาจเกรงว่าจะถูกร้องเรียน โดยเท่าที่ปรากฏตัวความมักจะหาว่าถูกบังคับบ้าง ถูกข่มขู่ให้ยอมความบ้าง ไม่เต็มใจจะตกลงบ้าง

๒. ตัวความ

การเจรจาไกล่เกลี่ยในห้องพิจารณานั้น ตัวความจะไม่ค่อยยอมรับข้อเท็จจริงหรือเปิดเผยอะไรมากนัก เนื่องจากเกรงว่าหากคดีตกลงกันไม่ได้ รูปคดีของตนจะเสียหายเพราะข้อเท็จจริงหรือข้อมูลที่คู่ความแถลงสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาคดีได้ ทำให้ไม่ได้ผลในการเจรจา

๓. สถานที่

การไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความในห้องพิจารณานั้น บรรยากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเจรจา เพราะห้องพิจารณานั้นมีความน่าเกรงขาม เจียบขริ่ม ประกอบทั้งมีผู้พิพากษาสวมครุยนั่งอยู่บนบัลลังก์ที่สูงสง่าจ้องมองอยู่ คู่ความจะพูดจาอะไรก็ต้องลุกขึ้นยืน มีความรู้สึกไม่เป็นกันเอง และต้องระวังถ้อยคำมิให้เป็นการละเมิดศาล จึงสร้างความอึดอัดไม่สะดวกใจที่จะระบายความในใจหรือความต้องการของตนได้เต็มที่

การสร้างระบบไกลเกลี่ย

จากอุปสรรคทั้ง ๓ ประการ ดังได้กล่าวไปแล้ว ศาลแพ่งจึงได้สร้างระบบไกลเกลี่ยของศาลแพ่งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่จะทำให้การไกลเกลี่ยประนีประนอมยอมความไม่ได้ผล และได้ออกระเบียบปฏิบัติเป็นการภายในของศาลแพ่ง เรียกว่า “ระเบียบศาลแพ่งว่าด้วยการไกลเกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ.๒๕๓๗” และให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๗

ระเบียบนี้ได้สร้างศูนย์ไกลเกลี่ยขึ้นในศาลแพ่ง โดยแยกงานทุกอย่างออกจากงานเดิม ไม่ว่าจะ เป็นงานสำนวน งานสารบบ มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไกลเกลี่ยโดยเฉพาะ และตัดขั้นตอนทุกอย่างที่ไม่จำเป็นออกเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและรวดเร็ว โดยระบบไกลเกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความของศาลแพ่งได้วางหลักปฏิบัติไว้ ดังนี้คือ แยกคน แยกสำนวน แยกห้อง

แยกคน คือ แยกผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยออกจากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี กล่าวคือ ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีกับผู้พิพากษาที่ไกลเกลี่ยนั้นจะต้องเป็นคนละคนกันและศาลแพ่งได้จัดเวรไกลเกลี่ยขึ้นโดยกำหนดล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า ๖ เดือน เพื่อให้ท่านผู้พิพากษาทราบว่าวันใดท่านเป็นเวรไกลเกลี่ย ท่านจะได้ไม่นัดคดีในวันดังกล่าว ซึ่งจะทำให้ท่านมีวันว่างทั้งวันสำหรับการไกลเกลี่ย

การแยกผู้พิพากษาพิจารณาคดีกับผู้พิพากษาไกลเกลี่ยออกจากกันนั้นจะทำให้คู่ความมีความมั่นใจว่า ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีไม่รู้เหตุการณ์ในห้องไกลเกลี่ย สิ่งที่คุณพูดต่อรองหรือยอมรับข้อเท็จจริงใดๆ จะไม่มีผลต่อคดี หรือทำให้ผู้พิพากษาซึ่งจะตัดสินคดีของตนเมื่อคดีต่อตน จึงทำให้กล้าพูดกล้าเปิดเผยความจริงอันจะทำให้การเจรจาตกลงกันง่ายขึ้น

แยกสำนวน แยกสำนวนไกลเกลี่ยออกจากสำนวนเดิมโดยตั้งเป็นสำนวนใหม่ผู้ติดกับสำนวนเดิมคล้ายกับสำนวนประเด็น โดยใช้อักษรย่อว่า ปน.../๒๕.. เพื่อไม่ให้ข้อเท็จจริงที่จดบันทึกไว้ในการไกลเกลี่ยปรากฏในสำนวนเดิม ซึ่งหากคู่ความตกลงกันไม่ได้ก็จะปลดสำนวนไกลเกลี่ยนี้ออกเผาทำลายเสียเพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ นอกจากนี้ หน้าสำนวนไกลเกลี่ยยังมีข้อกำหนดให้คู่ความทั้งสองฝ่ายเซ็นรับทราบ ว่า “ข้อเท็จจริงและการดำเนินการในชั้นไกลเกลี่ยไม่อาจนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ได้ ให้ถือว่าข้อเท็จจริงในการไกลเกลี่ยนี้เป็นความลับและคู่ความทั้งสองฝ่ายสละสิทธิที่จะอ้างเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี” ทำให้คู่ความมีความมั่นใจว่า แม้คดีจะตกลงกันไม่ได้ การเจรจาไม่ประสบความสำเร็จ คดีของตนก็จะไม่เสียหายหรือเสียเปรียบ จะทำให้กล้าเปิดเผยข้อเท็จจริงอย่างเต็มที่

แยกห้อง ศาลแพ่งได้จัดห้องไกลเกลี่ยแยกออกจากห้องพิจารณาคดี มีลักษณะเป็นห้องประชุมมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่เป็นสัดส่วนโดยเฉพาะ ไม่พลุกพล่าน จัดตั้งที่นั่งเป็นโต๊ะประชุมขนาดพอเหมาะกับห้อง ปูพรม ติดแอร์ และมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกพร้อม เช่น โทรทัศน์สายตรง เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องรับส่งโทรสาร และมีเจ้าหน้าที่คอยบริการตลอดเวลา รวมทั้งจัดเครื่องดื่ม น้ำชา กาแฟขณะเจรจา ซึ่งจะทำให้บรรยากาศเป็นกันเอง เป็นส่วนตัว เอื้ออำนวยต่อการเจรจา คู่ความและผู้พิพากษาจะมี

สมาธิในการเจรจา หากคู่ความมีข้อหารือกับผู้ใดก็สามารถโทรศัพท์ติดต่อได้ทันที และหากต้องการรายละเอียดก็สามารถส่งโทรสารไปได้ ส่วนผู้พิพากษาและทนายความในท้องนี้ไม่สวมครุย

หลักเกณฑ์ในการเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยคดี

๑. ด้วความ

- (๑) จะต้องสมัครใจ และเต็มใจใช้ระบบนี้ทั้งสองฝ่าย
- (๒) ข้อตกลงที่จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องพอใจ

๒. ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ดังนั้น ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความสนใจ มีความชอบ และสมัครใจที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

๓. สำนวน

สำหรับสำนวนฟ้องใหม่ เมื่อโจทก์ยื่นฟ้อง เจ้าหน้าที่แผนกรับฟ้องจะมีแบบสอบถามเป็นตารางประทับมีข้อความว่า “คดีมีทางตกลงกันได้หรือไม่ และประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ยหรือไม่” ในเวลาเดียวกันที่หมายเรียกซึ่งส่งให้แก่จำเลยพร้อมสำเนาฟ้องนั้นเจ้าหน้าที่จะประทับตารางมีข้อความว่า “โปรดยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนด หากจำเลยประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความ ให้ติดต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความของศาลตามหมายเลขโทรศัพท์ที่ระบุไว้” หากจำเลยโทรศัพท์ติดต่อมาว่าประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ย และโจทก์ก็ได้แจ้งความจำนงไว้แล้วขณะฟ้องว่าประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ยเช่นกัน เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยจะติดต่อทั้งสองฝ่าย นัดวันไกล่เกลี่ยโดยเร็วที่สุด พร้อมก็นำสำนวนเสนออธิบดีเพื่อจ่ายให้แก่ผู้พิพากษาเพื่อทำการไกล่เกลี่ยก่อนวันนัดไม่น้อยกว่า ๒ วัน

หากจำเลยไม่ต้องการให้ศาลไกล่เกลี่ยหรือไม่ติดต่อกลับมาที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยในวันที่จำเลยยื่นคำให้การเจ้าหน้าที่จะประทับตารางแบบสอบถามในคำให้การเช่นเดียวกันว่า “ประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ยหรือไม่” หากจำเลยแจ้งความจำนงว่าประสงค์จะให้ศาลไกล่เกลี่ยและตรงกับความต้องการของโจทก์ด้วย สำนวนก็จะถูกนำเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยเช่นเดียวกัน

สำหรับสำนวนที่อยู่ระหว่างการพิจารณาเข้าสู่ระบบนี้ได้ ๓ ทาง คือ

๑. อธิบดีหรือรองอธิบดีเห็นว่าสำนวนใดสมควรใช้ระบบไกล่เกลี่ยก็ส่งหน้าคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย

๒. ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเห็นว่าสมควรใช้ระบบไกล่เกลี่ยก็ส่งเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย

๓. คู่ความยื่นคำแถลงหรือแถลงด้วยวาจาขอใช้ระบบนี้ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะส่งสำนวนสู่ระบบไกล่เกลี่ย

แม้ว่าศาลแพ่งจะเปิดใช้ระบบนี้แล้ว มิได้หมายความว่า จะไม่ทำการเปรียบเทียบให้คู่ความได้ตกลงกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๐ ถ้าผู้พิพากษาท่านใดเห็นว่าคดีใดสามารถไกล่เกลี่ยให้คดียุติได้ภายในห้องพิจารณาก็ยังคงทำได้เหมือนเดิม เพียงแต่ระบบใหม่นี้เป็นทางเลือกอีกทาง

หนึ่งของการยุติคดีเท่านั้น อนึ่ง การดำเนินกระบวนการพิจารณาไกล่เกลี่ยจะกระทำเป็นคู่ขนานพร้อมไปกับกระบวนการพิจารณาปกติ กล่าวคือ สำหรับคดีฟ้องใหม่ แม้จะถูกส่งเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยแล้วคู่ความก็ยังคงต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามปกติ เช่น ส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องแก่จำเลย จำเลยต้องยื่นคำให้การภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ฯลฯ และเมื่อกระบวนการพิจารณาปกติดำเนินไปถึงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เช่น ชี้ฟ้องสถานหรือสืบสืบพยานโจทก์ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนอาจสั่งให้งดการพิจารณาเพื่อรอผลการไกล่เกลี่ยก็ได้

ส่วนคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาจะดำเนินการกระบวนการพิจารณาไกล่เกลี่ยเป็นคู่ขนานพร้อมไปกับกระบวนการพิจารณาปกติ เว้นแต่คู่ความร้องขอหรือผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเห็นสมควรให้งดการพิจารณาปกติเพื่อรอผลการไกล่เกลี่ยก็ได้

การออกจากระบบไกล่เกลี่ย

๑. คู่ความตกลงกันได้โดยโจทก์ขอถอนฟ้อง ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยจะส่งสำนวนพร้อมตัวความคืน ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเดิมเพื่อพิจารณาสั่ง โดยจดยางานกระบวนการพิจารณาหรือในคำร้องขอถอนฟ้องของโจทก์

๒. คู่ความตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยจะส่งสำนวนและสัญญาประนีประนอมยอมความพร้อมตัวความคืนผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเดิมเพื่อสอบถามคู่ความให้ยืนยันและลงชื่อในสัญญาประนีประนอมพร้อมกับพิพากษตามยอม

๓. ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ จะส่งสำนวนคืนผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเดิมเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามปกติ

ทั้ง ๓ กรณีนี้ผู้พิพากษาผู้ไกล่เกลี่ยจะจดยางานการส่งสำนวนคืนผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเดิมไว้ในสำนวนไกล่เกลี่ยด้วย พร้อมทั้งปลดสำนวนไกล่เกลี่ยออกจากสำนวนเดิมเพื่อแยกหรือปลดเผาทำลาย แล้วแต่กรณี

ประโยชน์ของการประนีประนอมยอมความจากระบบไกล่เกลี่ยคดี ประโยชน์สำหรับตัวความ

๑. ประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่าย
๒. ต่างพอใจ และรู้สึกว่าได้ได้รับความยุติธรรม ทั้งถือว่าเป็นผู้ชนะทั้งสองฝ่าย ไม่มีผู้ใดแพ้ ไม่มีใครต้องเสียหน้า
๓. ประสานความบาดหมางให้กลับคืนดีกัน
๔. ยุติคดีหรือข้อพิพาทได้โดยเด็ดขาดอย่างแท้จริง เพราะทั้งสองฝ่ายพอใจในข้อตกลง จึงไม่มีการอุทธรณ์ฎีกาและไม่ต้องบังคับคดี เพราะเป็นข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาแล้วว่าสามารถปฏิบัติได้ แม้หากคู่ความฝ่ายใดจะอุทธรณ์ คงอุทธรณ์ได้ เฉพาะเป็นกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๘ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล หรือคำ

พิพาทภาษานั้นเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือ คำพิพาทภาษานั้นมิได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความ ซึ่งกรณีที่จะอ้างเหตุเหล่านี้ได้แทบจะไม่เกิดขึ้นเลย

ประโยชน์แก่ศาล

๑. คดีเสร็จไปโดยรวดเร็ว
๒. ลดคดีที่จะขึ้นศาลสูง เพราะไม่มีการอุทธรณ์และฎีกา

การระงับข้อพิพาททางเลือกหมายถึง

วิธีการระงับข้อพิพาทต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการทดแทนหรือวิธีการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยการดำเนินคดีในศาลเพื่อลดปริมาณคดีที่จะต้องเข้าสู่การสืบพยานให้มีจำนวนลดน้อยลงและเพื่อให้การดำเนินคดีในศาลโดยทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดได้แก่ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการและการประนีประนอมยอมความเป็นต้น

วิธีการระงับข้อพิพาท

๑. การเจรจาต่อรอง
๒. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๓. อนุญาโตตุลาการ
๔. อื่นๆ

ข้อดีของการระงับข้อพิพาททางเลือก

๑. เลือกบุคคลที่จะมาตัดสินให้ได้
๒. ใช้ภาษาอะไรก็ได้ในการไกล่เกลี่ยของคู่พิพาท
๓. สามารถเลือกสถานที่ได้เองในการไกล่เกลี่ย

ข้อเสียของการระงับข้อพิพาททางเลือก

๑. ไม่มีผลบังคับผูกพันคู่กรณี
๒. ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจจะไม่มีความยุติธรรม
๓. การที่คู่พิพาทตกลงเจรจากันเองนั้นอาจทำให้ฝ่ายที่เหนือกว่าเป็นฝ่ายได้เปรียบ
๔. ถ้าฝ่ายที่เสียประโยชน์จากการระงับข้อพิพาทไม่ยอมผูกพันอาจทำให้คู่กรณีเสียเวลา

ยิ่งขึ้น

๕. คู่กรณีควรเสียเปรียบอีกฝ่ายในการระงับข้อพิพาท
๖. ไม่มีอะไรรับประกันว่าอีกฝ่ายจะยอมรับข้อพิพาทของอีกฝ่ายหนึ่ง

๗. แม้ผู้ไกล่เกลี่ยหรืออนุญาโตตุลาการแม้จะมีข้อเสนอที่ดีที่สุดให้แก่คู่กรณีแล้วก็ตามแต่การตัดสินใจก็ยังมีอยู่ที่คู่กรณีเพราะความเห็นที่ไม่มีผลผูกพันคู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตามและเมื่อทั้งสองเห็นว่ ข้อเสนอยังไม่เหมาะสมผลสุดท้ายก็ไม่อาจระงับข้อพิพาทที่จะต้องยังฟ้องศาลอยู่ดี

๒.๑.๕.๒ รายงานสรุป โครงการวิจัย เรื่อง “ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษ และการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา”

ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ของกฎหมายอาญาไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายใด จะพบว่าความคิดในเรื่องการกระทำผิดของบุคคลและการลงโทษนั้นเป็นสิ่งที่มียู่ตั้งแต่สังคมดั้งเดิมมาแล้ว เพราะความคิดเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งในสามัญสำนึกของมนุษย์ที่ว่าเมื่อมีคนกระทำความผิดก็ควรจะถูกลงโทษ ซึ่งสามัญสำนึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคม แต่จะลงโทษด้วยวิธีอย่างไรนั้นย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละสมัยซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวคิด รูปแบบและวิธีการลงโทษทั้งของไทย และต่างประเทศแล้วพบว่าการลงโทษนั้นอาจแบ่งได้เป็น ๔ ลักษณะที่สำคัญ คือ การลงโทษทางการเงิน การลงโทษที่กระทำต่อร่างกาย การลงโทษโดยการตัดออกจากหมู่คณะ และการลงโทษแบบประจานหรือลดฐานะทางสังคม

การลงโทษทางอาญาในกฎหมายไทยนั้น มีหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ ซึ่งกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำผิดไว้ ๕ ลักษณะ คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน แต่จะลงโทษในอัตราใดจะต้องพิจารณาความผิดในแต่ละฐาน ซึ่งได้จัดเรียงไว้เป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของการกระทำ ความร้ายแรงของความผิด ซึ่งการจัดเรียง เช่นว่านี้เป็นที่ยึดถือเอาตามลักษณะของการกระทำเป็นสำคัญ แต่โดยที่รูปและพฤติกรรมการกระทำความผิดในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก กล่าวคือ มีความสลับซับซ้อนและไร้พรมแดนกว่าที่เป็นมา และสร้างความเสียหายได้อย่างรุนแรง โทษ ๕ ลักษณะที่กำหนดไว้เช่นนั้น จึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อได้พิจารณาถึงระดับของโทษในแต่ละฐานความผิดแล้วจะพบว่า โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตนั้นเป็นโทษที่รุนแรงและไม่มีระดับชั้นของการลงโทษ และจะใช้เฉพาะในอาชญากรรมที่สังคมเห็นว่าร้ายแรงหรือไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ส่วนโทษที่มีการใช้ในฐานความผิดแต่ละฐานเป็นจำนวนมาก และความหลากหลายแตกต่าง ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ อันเนื่องมาจากการพิจารณาความร้ายแรงของโทษให้เหมาะสมกับความผิดที่ผู้กระทำผิดอีกนอกจากนี้ การเพิ่มโทษปรับในความผิดที่แก้ไขภายหลังจากที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา เนื่องจากค่าของเงินได้ลดลงจนทำให้อัตราราคาปรับที่กำหนดไว้เดิมไม่มีผลเป็นการยับยั้งผู้กระทำความผิด

การกำหนดระดับชั้นโทษนั้น มีนัยสำคัญประการหนึ่ง คือ จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงระดับความรุนแรงของอาชญากรรมที่รัฐและสังคมให้ความสำคัญ อาชญากรรมที่มีความรุนแรงมากที่สุดจะต้องได้รับโทษในชั้นสูงสุด อาชญากรรมที่มีความรุนแรงในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกันก็ควรจะได้รับโทษในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกันด้วย อย่างไรก็ตาม ระดับโทษนั้นก็จะต้องมีความยืดหยุ่นต่อการนำไปปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมแก่พฤติการณ์และความเสียหายที่เกิดขึ้น

หลังจากที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์ระดับชั้นโทษที่เหมาะสมแล้ว การจะนำไปปรับใช้ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมนั้นจะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่การกระทำความผิดแต่ละลักษณะในประมวลกฎหมายอาญานั้นจะมีความสลับซับซ้อนและแตกต่างกันออกไป อาทิ ความผิดต่อชีวิตร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน ซึ่งแต่ละลักษณะนั้นย่อมมีความรุนแรงแตกต่างกันไปได้ตามแต่ละยุคสมัย ซึ่งเกิดจากความเห็นพ้องร่วมกันของคนในสังคมและรัฐ ดังนั้น ระดับชั้นของโทษและความผิดในแต่ละฐานนั้นจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร และหากมีพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงในการกระทำความผิดเบี่ยงเบนไป จึงเป็นเหตุให้การกระทำผิดบางลักษณะเปลี่ยนจากความผิดเล็กน้อยไปสู่อาชญากรรมที่รุนแรง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระดับชั้นของโทษเช่นนี้จึงควรต้องศึกษาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในการกำหนดโทษว่าควรเป็นอย่างไร

แนวทางในการกำหนดระดับโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โทษจำคุกและโทษปรับนั้นในกฎหมายต่างประเทศมีแนวคิดที่แตกต่างกัน กล่าวโดยเฉพาะในกฎหมายระบบคอมมอนลอว์ซึ่งให้ดุลพินิจของศาลทั้งในการกำหนดโทษได้กว้างขวาง และมีกระบวนการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด ได้มีการกำหนดวิธีการกำหนดโทษไว้เป็นแนวทางให้ศาลได้นำมาปรับใช้กับผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิดในแต่ละคดีที่เรียกว่า sentencing process และ sentencing guidelines เพื่อก่อให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษและมีความเหมาะสมของการลงโทษทั้งในด้านความร้ายแรงของความผิดและสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิด ส่วนในระบบกฎหมายที่ใช้ประมวล ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดโทษโดยกำหนดอัตราโทษแต่ละฐานความผิดไว้ชัดเจนในฐานความผิดแต่ละฐาน และให้ดุลพินิจศาลในการกำหนดโทษ โดยพิจารณาถึงสภาพของความผิดและภูมิหลังของผู้กระทำความผิดประกอบเพื่อกำหนดวิธีการลงโทษและจำนวนโทษให้เหมาะสมกับกรณีนั้นๆ ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ ต้องการให้มีความเหมาะสมในการกำหนดโทษและบังคับใช้มาตรการ การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำอันจะนำไปสู่ผลของการทำให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้นั้นอีก และมีความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องรับโทษ

ข้อพิจารณาในปัญหาเรื่องการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิดที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาแต่ละฐานนั้น ได้กำหนดโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่พิจารณาถึงความร้ายแรงหรือความเป็นอันตรายของความผิด และบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจนำเหตุผลโทษหรือเพิ่มโทษมาปรับใช้ในการกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมโดยพิจารณาทั้งลักษณะความร้ายแรงของ

การกระทำความผิดและสภาพของผู้กระทำความผิดแต่ละกรณีไป ดังนั้น ในกฎหมายบางประเทศจึงมีมาตรการที่ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดอย่างกว้างขวางโดยพิจารณาถึงความน่าตำหนิของผู้กระทำสภาพแวดล้อมและความเป็นอันตรายของผู้นั้นที่จะก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำหากปล่อยออกสู่สังคม ในขณะที่เดียวกัน ถ้าศาลเห็นว่าเป็นบุคคลที่ไม่เป็นอันตรายต่อสังคม กฎหมายกำหนดมาตรการอื่นที่ไม่ใช่การจำคุกเพื่อให้ศาลมีอำนาจใช้เพื่อการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษจำคุกและมีโอกาสปรับตัวเข้าสู่สังคมได้เร็วขึ้นโดยมีต้องผ่านเรือนจำ ซึ่งมาตรการทางเลือกเหล่านี้ เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้ในการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในกฎหมายไทย ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมากนักเนื่องจากส่วนใหญ่ศาลมักจะใช้มาตรการในเรื่องรอกการลงโทษหรือคุมประพฤติซึ่งต้องถูกจำกัดเฉพาะในคดีที่ศาลจะกำหนดโทษจำคุกไม่เกินสามปีและผู้กระทำความผิดไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน ดังนั้นข้อจำกัดอีกประการหนึ่งของกฎหมาย คือ การที่ศาลมีโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยน้อยเกินไปที่จะนำมาเพื่อเป็นมาตรการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้เหมาะสม ซึ่งในกฎหมายต่างประเทศมีความหลากหลายของมาตรการ โดยเฉพาะมาตรการในการลงโทษที่ไม่ใช่การจำคุกมากกว่าของไทย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในปัจจุบันซึ่งมีทั้งการลงโทษเพื่อทดแทนความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดแก่สังคมทำให้ผู้นั้นเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อป้องกันอันตรายที่ผู้นั้นจะกระทำความผิดซ้ำอีก นอกจากนี้แนวคิดในการลงโทษในปัจจุบันยังมีแนวคิดที่ให้มีการสมานฉันท์ (restorative justice) เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและทำให้ผู้กระทำความผิดตระหนักในความผิดที่ตนเองได้ก่อให้เกิดแก่สังคมหรือผู้เสียหายและจะได้ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายอีก ซึ่งแนวคิดในการลงโทษอาศัยความหลากหลายของโทษจำคุกหรือโทษปรับที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของไทยเพื่อให้ศาลกำหนดโทษหรือตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางองค์กร ๓ ฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ สำหรับฝ่ายตุลาการนั้นรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณามาตรการทางเลือกอย่างอื่นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามที่กล่าวแล้วไม่ได้ทั้งหมด

ทฤษฎีการลงโทษ แยกออกได้เป็น ๖ ทฤษฎี ดังนี้

- ๑) ทฤษฎีทดแทน (retributive)
- ๒) ทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง (deterrence)
- ๓) ทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟู (reformation and rehabilitation)
- ๔) ทฤษฎีตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (incapacitation)
- ๕) ทฤษฎีเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (restitution)
- ๖) ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice)

การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลยุติธรรม

พิพากษาอรรถคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น โดยศาลยุติธรรมนั้นประกอบด้วยระดับศาล ๓ ลำดับ ด้วยกัน คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา สำหรับในส่วนของกรดำเนินการดำเนินคดีอาญานั้น ศาลยุติธรรมก็ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันประกอบด้วยหน่วยงานที่สำคัญคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของศาลยุติธรรมนั้นประกอบด้วยหน้าที่หลักสำคัญ ๒ ส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนแรก ทำหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินคดีคือการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในข้อกล่าวหาที่โจทก์ได้ฟ้องมาและนำหลักฐานและข้อเท็จจริงที่ได้มาในระหว่างการพิจารณานั้นเป็นข้อมูลในอันที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดี ส่วนที่สอง นั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลในการพิพากษาคดีซึ่งหมายถึงการที่ศาลจะตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่มีความผิดนั่นเอง โดยนำหลักฐานข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณาคดีแล้วนำมาซึ่งน้ำหนักพยานโดยการใช้ดุลพินิจพิจารณาจากเหตุและผลว่าฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่ากันและจากนั้นก็วินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่มีความผิด ถ้าจำเลยมีความผิดก็จะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ถ้าไม่มีความผิดก็พิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยไป ดังนั้น ในส่วนของการพิพากษาคดีนั้นจึงประกอบด้วยสาระสำคัญสองประการด้วยกัน คือ การวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษ ซึ่งหน้าที่ทั้งสองประการของศาลดังกล่าวข้างต้นนี้ ถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่ง ซึ่งผู้พิพากษาควรจะต้องมีองค์ความรู้และมีประสบการณ์รวมทั้งต้องมีจริยธรรมคุณธรรมต่อทุกๆ ฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย หรือต่อสังคมส่วนรวมก็ตาม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวมด้วย

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยความผิดนั้น ผู้พิพากษาจะต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักและทฤษฎีทางกฎหมายเป็นอย่างดีจึงจะนำข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความผิดมาปรับเข้ากับข้อกฎหมายได้ถูกต้อง ซึ่งในส่วนนี้หากจะเปรียบกับอาชีพของแพทย์ก็เหมือนกับแพทย์จะต้องศึกษาและมีองค์ความรู้ในด้านการวินิจฉัยโรคในสาขาวิชาต่างๆ มาประกอบกัน ซึ่งจะต้องนำความรู้ในวิชาที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องนั่นเอง ส่วนการกำหนดโทษนั้น ผู้พิพากษาควรจะต้องมีองค์ความรู้ในเรื่องอาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยามาเป็นกรอบแนวคิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงทฤษฎีต่างๆ ที่อธิบายเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิด การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด แนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น ทฤษฎีการลงโทษต่างๆ หรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญา เป็นต้น เพื่อให้ศาลได้กำหนดโทษ ผู้กระทำความผิดให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไปซึ่งในส่วนนี้ก็เปรียบกับหน้าที่ของแพทย์ในส่วนที่แพทย์ต้องทำหน้าที่ในการสั่งยาให้ถูกกับโรคที่ตนเองได้วินิจฉัยไว้ เพื่อให้คนไข้หายป่วยจากโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งแพทย์จะต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับในด้านเภสัชวิทยาด้วย จึงจะทำให้การรักษาผู้ป่วยมีประสิทธิผลหายจากโรคร้ายไข้เจ็บตามที่ตนเองได้วินิจฉัยไว้ ซึ่งผู้พิพากษาก็ควรจะต้องตระหนักเช่นเดียวกับแพทย์ คือเมื่อวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ผู้

พิพากษาก็ควรต้องกำหนดโทษให้ผู้กระทำความผิดไม่หวนกลับมารเป็นอาชญากรต่อไปแต่ทั้งนี้ในขณะเดียวกันนั้น ผู้พิพากษาก็ควรจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อผู้เสียหายที่ควรจะได้รับและการข่มขู่ยับยั้งไม่ให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างมาประกอบกันได้ด้วย

ดังนั้นในส่วนของการกำหนดโทษของผู้พิพากษาจึงมีความสำคัญยิ่งที่ควรจะต้องให้ผู้พิพากษากำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดโดยพิจารณาทั้ง ๒ มิติประกอบกันไป มิฉะนั้นก็อาจจะทำให้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์ไม่สามารถที่จะป้องกันและควบคุมอาชญากรรมให้ลดลงได้ แต่การที่จะให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่ในส่วนของการกำหนดโทษให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ในทางปฏิบัติทำได้ยาก เนื่องจากเป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาในแต่ละคน ซึ่งในแต่ละคนนั้นก็อาจจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ดังนั้นความแตกต่างในการแต่ละคน ซึ่งในแต่ละคนนั้นก็อาจจะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป ดังนั้นความแตกต่างในการกำหนดโทษย่อมเกิดขึ้นมาโดยตลอด ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัญหา สำคัญของระบบงานศาลยุติธรรมอย่างยิ่ง สำหรับในทางปฏิบัตินั้น ศาลยุติธรรมก็พยายามที่จะแก้ไขปัญหาในเรื่องความแตกต่างในการกำหนดโทษให้เป็นเอกภาพ โดยการกำหนดบัญชีระดับอัตราโทษหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ยี่ตอก” ขึ้นมาใช้ในศาลซึ่งเป็นแนวคิดที่จะนำมาแก้ไขปัญหในเรื่องความแตกต่างของดุลพินิจในการกำหนดโทษเพื่อให้เป็นแนวเดียวกัน โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ในต่างประเทศก็มีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามแม้จะนำยี่ตอกมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดโทษให้เป็นแนวเดียวกันก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียตามมาหลายประการ กล่าวคือ ข้อดีก็อาจทำให้ผู้พิพากษาลงโทษในความผิดเดียวกันในอัตราโทษเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำความผิดหรือประชาชนในสังคมมีความรู้สึกว่าได้รับความยุติธรรมที่ถูกลงโทษเสมอภาคกันในความผิดลักษณะเดียวกัน แต่การใช้ยี่ตอกก็มีข้อเสียหลายประการ เช่น ทำให้การกำหนดโทษของผู้พิพากษาไม่ยืดหยุ่นแข็งกระด้างเกินไปไม่เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดและไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดบางคนอาจทำผิดมาแล้วหลายครั้งซ้ำซาก ซึ่งการกำหนดโทษควรจะต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดมาประกอบด้วย มิใช่กำหนดโทษเพียงแต่ให้สอดคล้องกับความผิดที่เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้นการกำหนดโทษควรจะต้องมีความยืดหยุ่นตามข้อเท็จจริงแห่งคดีและประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดเป็นรายๆ ไป มิใช่กำหนดโทษตามบัญชีระดับอัตราโทษหรือตามยี่ตอกเสมอไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าปัญหาในเรื่องความแตกต่างในการกำหนดโทษนั้นควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขที่ปัญหาต้นเหตุคือ จะต้องทำให้ผู้พิพากษามีแนวความคิดหรือองค์ความรู้ในการกำหนดโทษให้อยู่ในมาตรฐานหรือกรอบแนวคิดที่ถูกต้องอันเดียวกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจโดยไม่มีหลักเกณฑ์และเหตุผลที่ถูกต้อง การนำบัญชีระดับอัตราโทษหรือยี่ตอกมาใช้นั้นเป็นการแก้ปัญหที่ปลายเหตุเท่านั้น ซึ่งจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้บางส่วนเท่านั้น เช่น ในกรณีที่ผู้พิพากษามีประสบการณ์น้อยๆ หรือในการที่เพิ่งเข้ามาเป็นผู้พิพากษาใหม่ๆ เป็นต้น แต่ถ้าผู้พิพากษามีองค์ความรู้ในเรื่องอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาวิทยาที่ดีแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าผู้พิพากษาคงจะใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดและต่อสังคมได้อย่างดียิ่งขึ้น

แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย

การลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นได้ใช้กันมาช้านาน ซึ่งก็มีแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษหลายแนวคิดด้วยกัน เช่น การลงโทษถือว่าเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์อย่างหนึ่ง เปรียบเสมือนเป็นปฏิกริยาโต้ตอบที่เกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งมีลักษณะเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวมาแล้วตั้งแต่เกิดทุกคน เช่น การกระทำที่มีลักษณะต่อต่อตา ฟันต่อฟัน หรือการแก้แค้นกันเจ็ดชั่วโคตร เป็นต้น สำหรับกระบวนการพิจารณาหรือวิธีการลงโทษนั้นอาจจะเป็นการมุ่งเพื่อให้ได้รับความทุกข์ทรมานโดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเป็นไปตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจในการปกครอง ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๘ นักปราชญ์คนสำคัญคือ เบคคาเรียซึ่งเป็นชาวอิตาลีเห็นว่าการลงโทษในสมัยนั้นมีลักษณะโหดร้ายป่าเถื่อนและไม่ได้รับความยุติธรรม ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นยุคมืด ดังนั้น เบคคาเรีย จึงเขียนหนังสือเกี่ยวกับ “อาชญากรรมและการลงโทษ” เพื่อเสนอแนวคิดและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งทำให้นานาอารยประเทศต่างๆ ได้นำเอาแนวคิดของ เบคคาเรียไปบัญญัติเป็นกฎหมายอาญาใช้บังคับในประเทศต่างๆ เกือบทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยเบคคาเรียมีแนวคิดว่ากฎหมายและโทษตามกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันอาชญากรรมไม่ให้คนกระทำความผิดขึ้นได้ เนื่องจากหากผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายก็จะต้องได้รับโทษ ดังนั้นการที่จะลงโทษบุคคลใดก็ตามควรจะต้องกำหนดเป็นกฎหมายให้ชัดเจน หากไม่มีกฎหมายก็ถือว่าไม่มีความผิดและไม่มีการลงโทษ จึงเกิดหลักสุภาษิตขึ้นว่า “ไม่มีกฎหมายไม่มีความผิดและไม่มีการลงโทษ” ซึ่งเป็นหลักสำคัญของกฎหมายอาญาทุกประเทศดังเช่นประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๒ ว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย...” ดังนั้นกฎหมายอาญาเกือบทุกมาตราจะต้องมีโทษทางอาญา กำหนดไว้ด้วยเสมอ สำหรับการบัญญัติกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดกรอบในการลงโทษไว้ในกฎหมายอาญา เรียกว่าอัตราโทษหรือระวางโทษทุกมาตรา ซึ่งอัตราโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญานั้น ฝ่ายนิติบัญญัติก็ได้นำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการลงโทษหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางบออาญามาเป็นแนวทางในการกำหนดอัตราโทษไว้ให้มีความสัมพันธ์กับความผิดในแต่ละฐานความผิดทุกมาตรา เช่น ความผิดที่รุนแรงมากก็ลงโทษสูงความผิดที่รุนแรงน้อยก็ลงโทษต่ำ เป็นต้น ซึ่งอัตราโทษที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดรูปแบบเกี่ยวกับประเภทของโทษหรือจำนวนอัตราโทษไว้นั้น ฝ่ายนิติบัญญัติก็ได้กำหนดช่วงกว้างของโทษไว้เป็นกรอบขั้นหนึ่งเพื่อให้ฝ่ายตุลาการได้ใช้ดุลพินิจในการลงโทษให้เหมาะสมตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในความผิดต่างๆ และให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไปด้วย เช่น ในกรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้กำหนดกรอบอัตราโทษไว้มีทั้งขั้นต่ำและขั้นสูง (จำคุกตั้งแต่ ๑ ปี ถึง ๕ ปี และ

ปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสามหมื่นบาท) หรือมีแต่ชั้นสูงเพียงอย่างเดียว (จำคุกไม่เกิน ๑๐ ปี และปรับไม่เกินสามหมื่นบาท) ก็เพื่อให้มีช่วงกว้างของโทษไว้สำหรับให้ศาลหรือผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจกำหนดโทษได้ถูกต้องและมีความเหมาะสมกับข้อเท็จจริงแห่งคดีมากที่สุด เป็นต้น การที่ผู้พิพากษาจะได้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้สอดคล้องกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้มอบหมายให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจให้เหมาะสมยืดหยุ่นอีกครั้งหนึ่งนั้นผู้พิพากษาก็จะต้ององค์ความรู้เกี่ยวกับอาชญาวิทยา และทัณฑวิทยาโดยศึกษาทฤษฎีการลงโทษต่างๆ เพื่อกำหนดโทษให้ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา ถ้าหากผู้พิพากษาไม่มีองค์ความรู้ในวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาที่ดีแล้ว ผู้พิพากษาก็คงจะไม่อาจจะนำทฤษฎีการลงโทษมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างเป็นเอกภาพ การลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็คงจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรและก็คงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่ฝ่ายนิติบัญญัติมีความประสงค์ที่จะให้ฝ่ายตุลาการได้ใช้ดุลพินิจถ่วงดุลในการกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดอีกชั้นหนึ่งตามที่มุ่งหมายไว้ได้

กรอบแนวคิดในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษของศาล

การใช้ดุลพินิจกำหนดโทษของศาลให้เกิดประสิทธิภาพนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ข้อเท็จจริงแห่งคดีและหลักทฤษฎีการลงโทษ ดังรายละเอียดจะกล่าวต่อไป

๑. การลงโทษผู้กระทำความผิดควรกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำ

ความผิดประกอบกันเป็นรายๆ ไป โดยต้องมองทั้งสองมิติประกอบกัน ซึ่งต้องอาศัยข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกี่ยวข้องกับพฤติการณ์แห่งคดี เช่น ความรุนแรงในการกระทำความผิด เป็นต้น และต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประวัติภูมิหลังของผู้กระทำผิดด้วย เช่น ผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดครั้งแรกหรือเคยกระทำความผิดซ้ำซากมาแล้ว เป็นต้น เพื่อนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือประกอบในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษด้วย

๒. การกำหนดโทษควรจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาอย่างน้อย ๔ วัตถุประสงค์ด้วยกัน คือ

(๑) วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้เสียหายและต่อสังคม ซึ่งการลงโทษควรจะต้องมองย้อนหลังไปในอดีตว่าผู้กระทำผิดได้กระทำอะไรไปบ้างและควรจะต้องรับผิดชอบในการกระทำอย่างไรบ้างเพื่อให้ได้สัดส่วนกัน ซึ่งหากไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทนแล้ว การลงโทษก็อาจจะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นได้ซึ่งอาจส่งผลทำให้ผู้เสียหายไปแก้แค้นกันเองก็ได้อันเป็นผลทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขาดความศักดิ์สิทธิ์ได้ สำหรับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทนนั้น โทษที่ลงควรจะต้องได้สัดส่วนกับความผิดด้วย เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย โทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้นมี ๓ ประเภท คือ ประหารชีวิต จำคุก

ตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่ ๑๕ ปี ถึง ๒๐ ปี ดังนั้นการกำหนดโทษก็ควรจะต้องให้ได้สัดส่วนกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดด้วย หากผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำซาก เช่น การเป็นมือปืนอาชีพซึ่งอาจไม่มีโอกาสปรับปรุงแก้ไขได้หรือมีลักษณะแก้ไขยากก็ตาม ดังนั้นการลงโทษก็ควรจะต้องเลือกใช้ประเภทของโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต เป็นต้น แต่ถ้าหากพอจะปรับปรุงแก้ไขได้อยู่บ้างแล้ว เช่น หากเป็นการกระทำความผิดครั้งแรกก็ควรจะให้โอกาสในการปรับปรุงแก้ไขได้อยู่บ้าง ซึ่งอาจจะกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๕ ปี ถึง ๒๐ ปี ก็ได้ เป็นต้น

(๒) วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกัน การกำหนดโทษควรจะต้องคำนึงถึง

วัตถุประสงค์

ในการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งด้วย โดยทั้งนี้การลงโทษควรจะต้องมองไปยังข้างหน้าในอนาคตด้วย ซึ่งการลงโทษผู้กระทำความผิดความผิดนั้นจะต้องใช้โทษทางอาญาให้เกิดประโยชน์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเองเกรงกลัวต่อโทษไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก และในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงการข่มขู่ยับยั้งบุคคลอื่นไม่ให้กระทำความผิดด้วย โดยใช้โทษเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ยับยั้งให้บุคคลอื่นเกรงกลัวต่อโทษไม่กล้ากระทำความผิดหรือเอาเยี่ยงอย่างโดยไม่ไปกระทำความผิดใดๆ ขึ้นเช่นเดียวกันด้วย

(๓) วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู การกำหนดโทษควรต้องคำนึง

วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูด้วย โดยมองไปยังในอนาคตเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้กลับตัวเป็นคนดี ซึ่งการลงโทษผู้กระทำความผิดความผิดนั้น หากผู้กระทำความผิดนั้นกระทำความผิดครั้งแรกหรือกระทำความผิดไม่ซ้ำซากแล้ว ผู้กระทำความผิดอาจสามารถปรับปรุงแก้ไขให้เป็นคนดีได้ การกำหนดโทษก็ควรจะให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีต่อไป เช่น การรอกการลงโทษและคุประพฤติดด้วย เป็นต้น

(๔) วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันสังคม การกำหนดโทษควรต้องคำนึง

วัตถุประสงค์

ในการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเพื่อให้สังคมมีความปลอดภัยจากอาชญากรที่ยากต่อการปรับปรุงแก้ไขหรือไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ หรืออาชญากรที่รุนแรงเป็นภัยต่อสังคม ดังนั้น การลงโทษจึงจำเป็นต้องแยกตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพื่อให้สังคมได้ปลอดภัยไม่มีอาชญากรประเภทเหล่านี้ โดยใช้วิธีการลงโทษจำคุกเพื่อแยกตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราวหรือระยะยาวหรืออาจถาวร (จำคุกตลอดชีวิตหรืออาจจะประหารชีวิตก็ได้ เป็นต้น) หรืออาจนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เสริมด้วยก็ได้ ซึ่งเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัยโดยนำมาใช้เมื่อผู้กระทำความผิดได้พ้นโทษแล้ว อันเป็นมาตรการหนึ่งที่สามารถป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีกได้ เช่น การใช้วิธีกักกันหรือห้ามเข้าเขตกำหนด หรือการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดนั้น จะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงแห่งคดีและหลักทฤษฎีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการลงโทษด้วย โดยจะต้องนำวัตถุประสงค์ประสงค์ในการลงโทษทางอาญามาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลในความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีตและเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันและปรับปรุงแก้ไขในอนาคตด้วย อันจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการป้องกันอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

แนวทางในการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล

การนำวัตถุประสงค์ในการลงโทษมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษนั้นควรจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน จึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดดังได้กล่าวไว้ข้างแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามการนำวัตถุประสงค์ในการลงโทษมาใช้ร่วมกันสำหรับในทางปฏิบัตินั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ทั้งนี้ เนื่องจากความมุ่งหมายของแต่ละวัตถุประสงค์ในการลงโทษนั้น บางส่วนก็ไปด้วยกันได้ แต่บางส่วนก็ขัดแย้งกันเอง เช่น การกำหนดโทษหากให้ความสำคัญโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูแล้ว ก็อาจทำให้ขาดประโยชน์ในส่วนของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งและวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทนด้วย ดังตัวอย่างเช่น นายแดงทำผิดฐานชิงทรัพย์ของนายดำไป หากศาลกำหนดโทษโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูเนื่องจากเห็นว่านายแดงกระทำความผิดครั้งแรกพอจะมีโอกาสปรับปรุงแก้ไขให้เป็นคนดีได้ โดยการกำหนดโทษจำคุก ๓ ปี แต่โทษจำคุกให้รอไว้มีกำหนด ๒ ปี เช่นนี้แล้วก็จะทำให้ขาดวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งไป กล่าวคือ อาจทำให้นายแดงไม่เกรงกลัวต่อโทษและไม่เข็ดหลาบอาจหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกได้ และในขณะเดียวกันก็อาจทำให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่างไม่เกรงกลัวต่อโทษและกล้าที่จะเสี่ยงในการกระทำความผิดขึ้นด้วยนอกจากนี้ก็ยังขาดประโยชน์ในส่วนของวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทนอีกด้วย กล่าวคือ ทำให้นายดำและสังคมโดยรวมซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ได้รับความยุติธรรม อันจะส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขาดความศักดิ์สิทธิ์ไป ประชาชนก็จะเสื่อมศรัทธาและไปแก้แค้นกันเองโดยไม่หวังพึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอีกต่อไป ดังนั้นในกรณีดังกล่าวการกำหนดโทษควรจะต้องมีโทษปรับไว้ด้วย ซึ่งจะทำให้ได้ประโยชน์ทั้งการข่มขู่ยับยั้งให้ผู้กระทำและบุคคลอื่นเกรงกลัวต่อโทษด้วย และในขณะเดียวกันก็จะทำให้นายดำและสังคมส่วนรวมได้รับความยุติธรรมในระดับหนึ่งด้วย กล่าวคือ ทำให้นายแดงผู้กระทำความผิดต้องเสียทรัพย์ (ค่าปรับ) ของตัวเองไปเช่นเดียวกัน อันเป็นการตัดความโลภได้ทางหนึ่งด้วย ด้วยเหตุนี้จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการนำทฤษฎีวัตถุประสงค์ในการลงโทษมาใช้ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ๆ หากนำมาใช้ไม่ถูกต้องก็จะได้ประโยชน์แต่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นควรจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมจึงจะเกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับแนวทางในการประยุกต์ใช้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้มีความเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุดและมีความเป็นเอกภาพอยู่ในกรอบแนวคิดที่มีเหตุมีผลถูกต้องเป็นไปในแนวทางอันเดียวกันนั้น ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติไว้เพื่อให้เกิดความคิดอย่างเป็นระบบและนำมาใช้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น โดยสรุปได้ดังนี้

๑. หากเป็นคดีอาญาที่มีความผิดรุนแรงมาก ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อทดแทนเป็นหลักและนำวัตถุประสงค์ในการลงโทษอื่นมาเสริม ทั้งนี้ความผิดที่รุนแรงมากนั้น มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการความยุติธรรม ซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในตัวของทุกคน ดังนั้นความยุติธรรมซึ่งทุกคนแสวงหา นั้นควรจะต้องคำนึงถึงก่อนอย่างอื่น เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ผู้พิพากษาควรจะต้องลงโทษคำนึงถึงหลักความยุติธรรมที่มีต่อผู้เสียหายและต่อสังคมก่อน โดยจะต้องลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้สัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้น เช่น อาจจำคุกหรือประหารชีวิตแล้วกรณี เป็นต้น หากผู้พิพากษาลงโทษไม่ได้สัดส่วนกับความผิด โดยอาจคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษอื่นมาเป็นหลักแล้วก็จะทำให้ผู้เสียหายหรือสังคมไม่ได้รับความยุติธรรมได้ เช่น การคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยจำคุกน้อยไปหรืออาจจะใช้วิธีการลงโทษก็ตาม ซึ่งไม่ได้สัดส่วนกับความผิดแล้วความยุติธรรมก็จะไม่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายและสังคม โดยสังคมก็จะไม่ยอมรับในคำพิพากษาอาจเป็นผลให้ผู้เสียหายไปแก้แค้นกันเองและเกิดอาชญากรรมขึ้นอีกก็ได้ ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขาดความศักดิ์สิทธิ์และประชาชนขาดความศรัทธาได้ นอกจากนี้ในการกำหนดโทษสำหรับในกรณีผู้พิพากษายังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษอื่นๆ มาเสริมอีกด้วย เช่น วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขู้อยู่บ้าง กล่าวคือจะต้องคำนึงถึงไม่ให้ผู้กระทำผิดกลับไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกและในขณะเดียวกันก็ไม่ให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างด้วย โดยควรกำหนดโทษให้สูงเพื่อให้ผู้กระทำผิดและบุคคลอื่นเกรงกลัวต่อโทษด้วย และยังคงคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูอีกด้วย โดยจะต้องเยียวยาปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดในระหว่างการลงโทษเพื่อให้กลับตัวเป็นคนดีด้วย รวมทั้งต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมด้วย กล่าวคือเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นโทษแล้วจะต้องพิจารณาว่าควรจะใช้วิธีการเพื่อการปลดปล่อยมาเสริมเพื่อป้องกันไม่ให้ไปกระทำผิดขึ้นอีกในอนาคตอีกด้วยหรือไม่ เป็นต้น

๒. คดีอาญาที่มีความผิดรุนแรงน้อย การกำหนดโทษผู้พิพากษาควรจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์

๓. ในการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูมาเป็นหลักและนำวัตถุประสงค์ในการลงโทษอื่นมาเสริมด้วย กล่าวคือ ในคดีความผิดเล็กน้อย การลงโทษควรคำนึงการปรับปรุงแก้ไขเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้กระทำความผิดมีจิตใจชั่วร้ายน้อย ดังนั้นควรจะต้องให้โอกาสผู้กระทำผิดได้มีการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าจะถูกลงโทษจำคุก ซึ่งจะมีข้อดีมากกว่าการลงโทษจำคุกในระยะสั้น เพราะการลงโทษจำคุกในระยะสั้นนั้นอาจทำให้ผู้กระทำผิดเกิดผลเสียมากกว่าผลดี กล่าวคือ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดเสียคุณลักษณะประจำตัวไปไม่อาจเข้ากับสังคมได้ เนื่องจากสังคมจะตำหนิว่าเป็นคนชั่วร้ายขี้ตะราง ประกอบกับระยะเวลาในการลงโทษจำคุกระยะสั้นนั้นก็ไม่เพียงพอที่จะเยียวยาหรือที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำผิดเป็นคนดีได้ ดังนั้นการกำหนดโทษจึงควรคำนึงถึงการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูเป็นหลักสำคัญมากกว่าที่จะมุ่งในการลงโทษ เช่น การรอการลงโทษและคุมประพฤติซึ่งอาจใช้ระยะเวลาได้นานกว่าโทษจำคุก โดยมีระยะเวลาเพียงพอต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดให้เป็นคนดีได้ เป็นต้น และในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการ

ลงโทษอื่นมาเสริมด้วยเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อสังคมและผู้เสียหายรวมทั้งทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวต่อโทษและทำให้ผู้อื่นไม่กล้ากระทำความผิดหรือเอาเยี่ยงอย่างเดี่ยว เช่น กรณีการรอกการลงโทษและคุมประพฤตินั้นศาลควรกำหนดโทษปรับไว้ด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรต้องคำนึงถึงการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยอีกด้วย ซึ่งอาจนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เป็นมาตรการเสริมประกอบด้วยแนวทางในการกำหนดโทษดังกล่าวข้างต้นนั้น บางประเทศได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญา เพื่อให้ศาลได้คำนึงถึงในการกำหนดโทษด้วย เช่น ประมวลกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกา ศ.ศ. ๑๙๘๘ (United States Code) มาตรา ๓๕๕๓ บัญญัติว่า : การกำหนดโทษ (a) ข้อเท็จจริงที่นำมาใช้ในการกำหนดโทษ ศาลจะกำหนดโทษโดยคำนึงถึงความเหมาะสม โดยจะไม่ลงโทษรุนแรงเกินความจำเป็น ในการกำหนดโทษนั้น ศาลจะพิจารณาข้อเท็จจริงต่อไปนี้

- (๑) ลักษณะความผิดและพฤติการณ์แห่งคดี ประวัติภูมิหลังและบุคลิกลักษณะของจำเลย
- (๒) การลงโทษมีความมุ่งหมายที่จะ (A) แสดงให้เห็นถึงความร้ายแรงของความผิดเป็น

การ

ส่งเสริมการเคารพกฎหมายและเป็นการกำหนดโทษที่เหมาะสมและเป็นธรรมกับความผิดที่ได้กระทำ (B) เป็นการวางมาตรการในการป้องปรามอย่างเพียงพอต่อการกระทำที่เป็นความผิดนั้น (C) เป็นการคุ้มครองสาธารณชนจากการกระทำผิดซ้ำอีกในอนาคตของจำเลย (D) เป็นการให้จำเลยได้มีโอกาสศึกษา หรือการอบรมทางวิชาชีพ การดูแลรักษาของแพทย์ หรือการปฏิบัติการอันเป็นการปรับปรุงผู้กระทำผิดด้วยวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

- (๓) ลักษณะของโทษที่สามารถนำมาใช้กับจำเลยได้

(๔) ลักษณะของโทษและระดับอัตราโทษ ซึ่งจะนำมาใช้กับจำเลยและการกระทำของจำเลยตามที่คณะกรรมการกำหนดโทษ ได้ระบุไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐ บทที่ ๒๘ มาตรา ๙๙๔ (a) (๑) ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันกำหนดโทษ

(๕) นโยบายการใช้บัญชีระดับอัตราโทษที่คณะกรรมการกำหนดโทษระบุไว้ในประมวลกฎหมายสหรัฐ บทที่ ๒๘ มาตรา ๙๙๔ (a) (๒) ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันกำหนดโทษ

(๖) ต้องหลีกเลี่ยงที่จะลงโทษให้แตกต่างจากจำเลยอื่น ซึ่งเคยถูกตัดสินลงโทษในความผิดเช่นเดียวกันแล้ว

- (๗) ดำเนินการให้มีการชดใช้ราคาหรือค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย

๑. การลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา

๑.๑ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ กำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ ๕ ประการ คือ ๑. ประหารชีวิต ๒. จำคุก ๓. กักขัง ๔. ปรับ ๕. ริบทรัพย์สิน หากจัดกลุ่มและจำแนกโทษออกตามลักษณะโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว สามารถแยกได้เป็นสองลักษณะ คือ

๑.๑.๑ การลงโทษที่ประสงค์ให้กระทบต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำความผิด ได้แก่ โทษประหารชีวิตเป็นการลงโทษโดยการกำจัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมอย่างถาวรและโทษจำคุกหรือกักขังเป็นการลงโทษโดยการกำจัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วคราวโดยจำกัดอิสรภาพไว้ในสถานที่จำกัดเป็นระยะเวลาหนึ่ง

๑.๑.๒ การลงโทษที่ประสงค์ให้กระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดซึ่งได้แก่ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน

๑.๒ การลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการกำจัดออกจากสังคมอย่างถาวรหรือประหารชีวิต นั้นย่อมไม่อาจใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขผู้กระทำความผิด คงใช้ได้เป็นเพียงเครื่องมือป้องปรามมิให้ผู้อื่นกระทำความผิดตามอย่างเท่านั้น ขณะเดียวกันการลงโทษที่มุ่งประสงค์ให้กระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดด้วยการปรับหรือริบทรัพย์สินก็ได้ผลในการป้องกันและแก้ไขในระดับหนึ่ง เพราะผู้กระทำความผิดยังคงเป็นอิสระไม่ได้รับการลงโทษที่มีผลกระทบต่อเนื้อตัวร่างกาย หากผู้กระทำความผิดมีความสามารถในการหาทรัพย์สินหรือมีทรัพย์สินมากก็ไม่ได้เดือดร้อนจากการถูกลงโทษดังกล่าว ทำให้สังคมเกิดชนชั้นที่แตกต่างกันโดยชนชั้นคนร่ำรวยสามารถอยู่อย่างมีความสุขได้โดยการเอาเปรียบสังคมในขณะที่คนจนเมื่อถูกลงโทษปรับหรือริบทรัพย์สินก็ยิ่งทำให้ฐานะยากจนเพิ่มขึ้นต้องดิ้นรนหาทรัพย์สินมาประทังชีวิตเพิ่มขึ้น

๒. การแก้ไขผู้กระทำความผิดที่ศาลลงโทษจำคุกแต่ละกระทงไม่เกินสามปี

ปัจจุบันวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของศาลที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีเพียงสองวิธี กล่าวคือ

๒.๑ การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไว้ลอยๆ ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดในระหว่างรอกการลงโทษ

๒.๒ การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดในระหว่างรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ

ทั้งสองวิธีดังกล่าวสามารถช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำความผิดอย่างถาวรหรือภายในระยะเวลาที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ในระดับค่อนข้างดีแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งหมด ยังคงมีผู้กระทำความผิดอีกบางส่วนที่ขาดโอกาสจะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในสังคม เพราะเหตุไม่มีข้อมูลของผู้กระทำความผิดเพียงให้ศาลเชื่อถือว่าจะสามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในสังคมได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะ

ก. ปริมาณผู้กระทำความผิดที่รับสารภาพเป็นคดีให้ศาลต้องพิจารณาพิพากษาจำนวนมากเกินกว่าอัตรากำลังของผู้พิพากษาที่จะตัดสินอย่างมีคุณภาพในแต่ละวันได้ต้องเร่งรีบตัดสินให้แล้วเสร็จแข่งกับเวลา

ข. ศาลมิได้สั่งทำการสืบเสาะและพินิจผู้กระทำความผิดเพื่อหาข้อมูลด้านต่างๆของผู้กระทำความผิดอย่างรอบด้านมาใช้ประกอบในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง

ค. พนักงานคุมประพฤติรายงานข้อมูลด้านต่างๆ ของผู้กระทำความผิดค่อนข้างแต่มีข้อเสียที่ไม่สามารถติดตามควบคุมดูแลความประพฤติของผู้กระทำความผิดในระหว่างการลงโทษได้เพราะสภาพครอบครัวมีที่อยู่ไม่แน่นอนไม่เอื้ออำนวยต่อการคุมความประพฤติ

สภาพดังกล่าวเกิดผลกระทบทำให้ผู้กระทำความผิดบางรายที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในสังคมได้รับการแก้ไขฟื้นฟูในสังคมด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษการกำหนดเงื่อนไขคุมความประพฤติหรือไม่ก็ตาม ได้กลับไปกระทำความผิดซ้ำในระหว่างการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ ขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดบางรายที่สามารถแก้ไขได้ในสังคมกลับต้องถูกลงโทษจำคุกเสียประวัติเสียโอกาสที่จะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูทั้งที่เกิดเหตุและในภายหลังหากเกิดพลาดพลั้งกระทำความผิดซ้ำอีกด้วยเหตุจำเป็นต่างเสียโอกาสในการประกอบอาชีพต่างๆ และยังต้องเข้าไปคลุกคลีร่วมกับผู้กระทำความผิดเกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีการกระทำความผิดให้มีความฉลาดและเชี่ยวชาญเพิ่มขึ้น

๓. บทสรุป

การให้ผู้กระทำความผิดหาบุคคลที่รักใคร่ห่วงใยตนเองมารับรองและรับเงื่อนไขจากศาลว่าจะให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติในระหว่างรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษนั้น เป็นระบบที่เกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่จะเข้ามารับรองต่อศาลมิใช่เกิดจากการบังคับของศาลแต่อย่างใด เพราะหากผู้กระทำความผิดยังมีบุคคลที่รักใคร่ห่วงใยพร้อมช่วยเหลืออยู่จริง เมื่อทราบว่าศาลให้โอกาสผู้กระทำความผิดแสดงพยานหลักฐานเพื่อเป็นเหตุอันควรปราณีในการรอกการลงอาญาย่อมจะต้องเต็มใจมาแสดงตนเป็นพยานรับเงื่อนไขของศาลดังกล่าว

ระบบการค้าประกันผู้กระทำความผิดเพื่อให้ศาลรอกการลงอาญาดังกล่าว เป็นการชนะด้วยกันทุกฝ่าย (WIN-WIN) ไม่ว่าจะ เป็นภาครัฐ สังคม ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดเป็นการยิงปืนนัดเดียวได้นกมากกว่าสองตัว เป็นการเพิ่มเครื่องมือให้ศาลยุติธรรมใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละคดีมากยิ่งขึ้น เพิ่มโอกาสให้ผู้กระทำความผิดรับการฟื้นฟูให้ยืนอยู่ในสังคมได้ต่อไปอย่างแข็งแรงยืนยาวได้อีกทางหนึ่ง จึงน่าจะส่งเสริมให้มีการนำมาใช้ในศาลยุติธรรมเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยรวมให้มากยิ่งขึ้น

กระบวนทัศน์ของความยุติธรรม (paradigm of justice)

กระบวนทัศน์ หมายถึง ชุดของความคิด/ความเชื่อ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหรือกระบวนการให้เป็นไปตามความเชื่อ

กระบวนทัศน์หลักของความยุติธรรม มี ๒ กระบวนทัศน์คือ (Zehr, 1995, p. 97)

๑) กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน (retributive justice) และ

๒) กระบวนทัศน์แบบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice)

กระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน (Retributive Justice) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ของความยุติธรรมอาญา มีความเชื่อดังนี้ (Marshall, 2001, p. 111)

- ๑) การกระทำผิดคือการทำผิดกฎหมาย
- ๒) กฎหมายกำหนดความผิดไว้อย่างชัดเจน เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมก็พยายามหาว่า เกิดการกระทำผิดอะไรขึ้น ใครทำผิดและจะลงโทษคนทำผิดอย่างไร
- ๓) การกระทำผิดต้องได้รับการทดแทน ความผิดเป็นเรื่องส่วนบุคคลของคนคนนั้นคนที่ทำผิดต้องรับผิดชอบการกระทำด้วยตนเอง ดังนั้น จึงทำให้เกิดการกำหนดลักษณะของคนและเป็นตราบาปติดตัวไปจนวันตาย ได้แก่คำว่า อดีตนักโทษอดีตผู้ถูกคุมความประพฤติ อดีตผู้กระทำผิด เป็นต้น
- ๔) การทดแทนการกระทำผิดต้องทำโดยการทำให้อับอายหรือเกิดความทุกข์
- ๕) เมื่อผ่านกระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอน ก็เรียกว่าได้รับความยุติธรรมแล้ว

กระบวนทัศน์และทฤษฎีแบบแก้แค้นทดแทนมองผู้กระทำหรืออาชญากรเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นเพราะคนคนนั้นเลือกที่จะกระทำผิดก็ต้องรับผิดชอบหรืออาชญากรเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นเพราะคนคนนั้นเลือกที่จะกระทำผิดก็ต้องรับผิดชอบการกระทำผิดของตนเองการลงโทษก็เพื่อแก้แค้นเท่านั้น แก้แค้นเพราะคนทำผิดเลือกที่ทำผิดเอง (Marshall, 2001, p.111) ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมอาญาที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนทัศน์แบบแก้แค้นทดแทน (retributive justice) จึงมองว่า เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นก็ต้องหาคำตอบว่า ทำผิดกฎหมายข้อใด ใครเป็นคนทำผิดกฎหมาย และจะลงโทษคนกระทำผิดอย่างไร และการลงโทษก็เป็นการทำให้เกิดความทุกข์/ความเจ็บปวด

กระบวนทัศน์ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การเปลี่ยนกระบวนทัศน์คือ การเปลี่ยนความคิด/ความเชื่อใหม่ การเปลี่ยนวิธีคิดจากความยุติธรรมทางอาญามาเป็นความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือการเปลี่ยนความคิด/ความเชื่อเกี่ยวกับอาชญากรรมเสียใหม่ การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ความยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีที่มาสำคัญคือการตั้งคำถามต่อกระบวนทัศน์อาญาคือ

- การกระทำผิดเกิดขึ้นเพราะคนคนนั้นเลือกที่จะกระทำผิดเองเช่นนั้นหรือ ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอื่นๆ ไม่ได้ผลักดันหรือเป็นปัจจัยให้คนกระทำผิดเลยหรือ
- มีการตั้งคำถามเรื่องเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ และประสิทธิภาพของการลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมอาญาว่า การจัดการกับผู้กระทำผิดมีเพียงวิธีการที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้นหรือการลงโทษที่ผ่านมามีประสิทธิภาพจริงหรือ ถ้ามีประสิทธิภาพทำไมจึงยังมีการกระทำผิดซ้ำ

● มีการตั้งคำถามเรื่องความหมายของคำว่า “ยุติธรรม” ว่าความยุติธรรมคืออะไรกันแน่ การลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ ความเจ็บปวดเป็นความยุติธรรมหรือ

ดังนั้น ในกระบวนการทัศน์ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการให้ความหมายของคำว่า “ความยุติธรรม (justice)” ใหม่ เป็นความยุติธรรมที่ให้ความสำคัญและยอมรับอย่างให้เกียรติ (respect) กับความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้ความหมายใดๆ ก็ตามต่อสิ่งที่เป็นามธรรมคนแต่ละคนก็ให้ความหมายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) และ บริบททางสังคมนั้นๆ ความยุติธรรมก็เช่นเดียวกัน คนแต่ละคนให้ความหมายของคำว่า “ความยุติธรรม” ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดยืน (stand point) ของแต่ละคน อยู่ที่ว่าในขณะนั้นใครเป็นคนมีอำนาจในการกำหนดความหมายของ “ยุติธรรม” สำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเป็นอันดับแรก ผู้เสียหายจึงมีอำนาจในการกำหนดความหมายของความยุติธรรม บอกได้ว่าความยุติธรรมที่คนต้องการคืออะไร ในกระบวนการทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเกิดจากการเปลี่ยนแนวคิดและวิถีคิดที่มีต่ออาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ/ผู้เสียหาย จากเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้าน/เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ รัฐต้องเข้ามาดำเนินการ เหยื่อ/ผู้เสียหายไม่มีส่วนในกระบวนการ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้าน/เป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่อ/ผู้เสียหาย ดังนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของเขาและให้ความช่วยเหลือ/บรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อ/ผู้เสียหาย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ให้คู่กรณีรู้สึกว่ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ยุติ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานก็ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยหลักการยอมรับ ให้มีการยอมรับและการบูรณาการเขาเหล่านั้นเข้าสู่ชุมชนด้วยการปรับพฤติกรรมเขาให้เป็นผู้ที่เคารพกฎหมาย ความยุติธรรมในกระบวนการทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มาโดยการพูดคุยกันและทำข้อตกลงร่วมกัน

Howard Zehr (1990) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เขียนหนังสือ “changing lenses” นำเสนอกระบวนการทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ซึ่งแตกต่างไปจากกระบวนการทัศน์เพื่อการแก้แค้นทดแทน (retributive justice) คือ ในขณะที่มาตรการเพื่อการแก้แค้นทดแทนให้ความสำคัญกับการลงโทษ แต่กระบวนการทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบ (accountability) การปรองดอง (healing) และการยุติข้อขัดแย้ง (closure)

กระบวนการทัศน์ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ zehr คือ

๑) อาชญากรรมเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การจัดการกับอาชญากรรมคือการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของบุคคล (to restore relationship)

๒) ความยุติธรรม คือความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง และผู้กระทำผิดปฏิบัติตามพันธะสัญญา

๓) การเยียวยาความเสียหาย คือการทำสิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้องที่สุดที่สามารถทำได้

๔) ความยุติธรรมได้มาโดยการพูดคุยกัน ทำข้อตกลงร่วมกัน (agreement making)

๕) การที่จะเรียกว่าความยุติธรรมให้ดูที่ผลลัพธ์คือ

- ความต้องการของผู้เสียหายได้รับการตอบสนอง
- ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบ (accountability)
- คู่กรณีมีความปรองดองกัน

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีกระบวนการที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิม คือ

๑) ให้ความสำคัญเรื่องการเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่อ/ผู้เสียหายและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่าการให้คุณค่าในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด

๒) ยกระดับความสำคัญของเหยื่อ/ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้นทั้งการเข้ามามีส่วนร่วม และการให้บริการ/ให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ/ผู้เสียหาย

๓) เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อบุคคลและ/หรือชุมชนที่ดำเนินเหยื่อหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำของเขา

๔) กระตุ้นและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดและให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองความต้องการของเหยื่อ/ผู้เสียหายและผู้กระทำผิด

๕) ให้ความสำคัญกับการที่ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและการชดใช้/บรรเทาผลร้ายจากการกระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเฉียบขาด

๖) ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อชุมชนในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดทั้งนี้เพราะมองว่าอาชญากรรมอยู่ในบริบทของสังคมและมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคม ไม่ใช่เป็นระบบปิดที่แยกส่วนออกมาจากสังคม) ดังนั้น การดำเนินการตามแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิด เหยื่อ/ผู้เสียหาย และ/หรือชุมชน

หลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- อาชญากรรมก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่อ/ผู้เสียหาย ชุมชน และตัวผู้กระทำผิดเอง และต้องสร้างภาระหน้าที่ในการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง

- คู่ความทุกฝ่ายต้องมีส่วนในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งเหยื่อ/ผู้เสียหาย (ถ้าเหยื่อต้องการ) ชุมชน และผู้กระทำผิด
- ความเห็น/ทัศนคติของเหยื่อ/ผู้เสียหายเป็นความเห็นหลักที่จะตัดสินว่าจะแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร
- ความรับผิดชอบ (accountability) ของผู้กระทำผิดแสดงให้เห็นโดยการยอมรับผิดชอบและทำการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างเป็นรูปแบบ
- ชุมชนต้องสร้างความมั่นใจว่า กฎหมายซึ่งเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรมของพลเมืองนั้นให้ความคุ้มครองทุกคนโดยเสมอภาคโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมและภูมิหลังต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เศรษฐกิจ อายุ สถานภาพครอบครัว ความสามารถ และภูมิหลังอื่นๆ
- อาชญากรรมเป็นการละเมิดต่อบุคคลไม่ใช่การละเมิดต่อรัฐ ดังนั้น รัฐจึงต้องแก้ไขปัญหาแต่ไม่ใช่เป็นตัวหลัก (main player) ในการแก้ปัญหา แต่เป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดในการทำสิ่งที่ถูกต้องต่อเหยื่อและชุมชน (เป็นผู้เสียหายโดยตรง)
- การแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมและการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ (rebuild relationship) แทนการลงโทษเป็นจุดมุ่งหมายลำดับแรกของงานยุติธรรม การชดใช้ความเสียหายเป็นกฎ (rule) ไม่ใช่ข้อยกเว้น
- การวัดผลลัพธ์ต้องดูว่าได้มีการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร ไม่ใช่ดูว่าจะลงโทษให้ได้รับความทุกข์ทรมานอย่างไร
- การควบคุมอาชญากรรมต้องทำโดยชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ระบบงานยุติธรรมมีความสำคัญน้อยมาก เพราะระบบงานยุติธรรมจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้ว
- ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดจำกัดอยู่เพียงแค่ทางเลือกของบุคคล (individual choices) แต่ความรับผิดชอบของชุมชนรวมไปถึงเงื่อนไขซึ่งทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

วิธีการระงับความขัดแย้ง

Ron Claassen ผู้อำนวยการ Center for Peacemaking and Conflict Studies, Fresno Pacific University เสนอรูปแบบการระงับข้อพิพาทเรียกว่า Four Options Model for Handling Conflict อธิบายว่า เมื่อมีความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้น มีวิธีการจัดการอยู่ ๔ วิธีดังนี้

รูปแบบที่ ๑ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น คนใดคนหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่มีอำนาจตัดสินใจว่าจะจัดการอย่างไรกับเรื่องที่เกิดขึ้น

รูปแบบที่ ๒ เมื่อมีความขัดแย้ง คนนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่เข้ามา มีส่วนในการระงับความขัดแย้งนั้น คนนอกที่ว่าเป็นนี้อาจเป็นผู้ที่คู่กรณีเคารพนับถือ หรือเป็นคนนอกที่ทั้งสอง ฝ่ายไม่รู้จักก็ได้เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะจัดการกับเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างไร

รูปแบบที่ ๓ เมื่อมีความขัดแย้ง คนนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่เข้ามามี ส่วนในการเป็นผู้ช่วยเหลือให้คู่กรณีหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน คนนอกที่ว่าเป็นนี้อาจเป็นผู้ที่คู่กรณีเคารพนับถือ หรือเป็นคนนอกที่ทั้งสองฝ่ายไม่รู้จักก็ได้

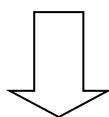
รูปแบบที่ ๔ คนที่มีความขัดแย้งร่วมกันหาทางออกหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกันเอง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การระงับความขัดแย้งด้วยรูปแบบที่ 3 และรูปแบบ ที่ 4 เท่านั้นคนที่ทำหน้าที่เป็นคนนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่เข้ามามีส่วนในการระงับ ความขัดแย้งนั้น คนนอกที่ว่าเป็นนี้อาจเป็นผู้ที่คู่กรณีเคารพนับถือ หรือเป็นคนนอกที่ทั้งสองฝ่ายไม่รู้จัก เรียกว่า “คนกลาง” หรือ “mediator”

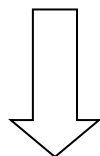
๒.๒ กรอบแนวคิดในการศึกษาและวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน คณะผู้ศึกษาได้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาการดำเนินงานในไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสียในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันและแสวงหาแนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลตลิ่งชันที่เหมาะสม ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้ศึกษาจึงดำเนินการศึกษาตามกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาและวิธีการศึกษาดังนี้

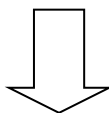
การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของ
ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลตลิ่งชัน

ปัญหา อุปสรรค ผลดี ผลเสีย ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญา
ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

แนวความคิดเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาททางเลือกในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและญี่ปุ่น
แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)
แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา

แนวทางการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของ
ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันที่เหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมาย

บทที่ ๓

วิธีการศึกษา

๓.๑ วิธีการศึกษา

๓.๑.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน ๒ กลุ่ม รวม ๑๗ คน ได้แก่

๓.๑.๑.๑ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๓ คน เจ้าหน้าที่ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๑ คน

๓.๑.๑.๒ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้แก่ พนักงานอัยการ ๓ คน เจ้าพนักงานตำรวจ ๓ คน ผู้บัญชาการเรือนจำ ๒ คน ทนายความ ๓ คนและผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ คน

๓.๑.๒ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่องแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลตลิ่งชัน คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาจากเอกสาร กฎหมายที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๓ คน เจ้าหน้าที่ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๑ คนผู้ใช้บริการในศาลจังหวัดตลิ่งชัน ๑๐ คนและ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้แก่ พนักงานอัยการ ๒ คน เจ้าพนักงานตำรวจ ๒ คน ผู้บัญชาการเรือนจำ ๒ คน ทนายความ ๓ คน และผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ คนรวม ๑๗ คน

๓.๑.๓ วิธีและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่องแนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลตลิ่งชัน คณะผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยเทคนิควิจัยเอกสาร โดยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารโดยรวบรวมจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อปรับฐานความรู้และสร้างความเข้าใจของคณะผู้ศึกษาให้เป็นปัจจุบันและทราบสถานการณ์ทั้งหมดสามารถนำไปประกอบการพิจารณาข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวิเคราะห์แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลตลิ่งชันที่เหมาะสม

สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้แบบการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อต้องการข้อมูลลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่อง

นั้นๆ ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บข้อมูลที่ใช้ความรู้ความสามารถของผู้สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งรายละเอียดที่ลึกซึ้ง การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกำหนดข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับเรื่องการใกล้เคียงได้เก็บข้อมูลดังกล่าวด้วยอุปกรณ์บันทึกเสียงเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๔ วิธีการวิเคราะห์และประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูล คือจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๓ คน เจ้าหน้าที่ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน จำนวน ๑ คนและ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ พนักงานอัยการ ๒ คน เจ้าพนักงานตำรวจ ๓ คน ผู้บัญชาการเรือนจำ ๒ คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ คนรวม ๑๗ คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในการทำงานนำมาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วใช้การพรรณนาความผลของการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาความเหมาะสมของการใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน ผู้วิจัยได้นำผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ผู้พิพากษา ๓ คน เจ้าหน้าที่ศาล ๑ คน อัยการ ๒ คน ตำรวจ ๓ คน ผู้บัญชาการเรือนจำ ๒ คน ทนายความ ๓ คนและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ คนได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี ๑ คน ผู้ช่วยราชเลขาธิการ ๑ คน และอดีตนายกเทศมนตรีเมืองโยธอร์ ๑ คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น ๑๗ คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน มาวิเคราะห์และสรุปประเด็นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ โดยคณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยในห้าประเด็นคือ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลตลิ่งชันในปัจจุบัน ผลดี ผลเสียปัญหาและอุปสรรค ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยฯ

๔.๑ การดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน

นายจิรวุฒิ สวัสดิ์กุล ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดตลิ่งชัน เห็นว่าคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันที่ไกล่เกลี่ยคือ

ความผิดอาญาแผ่นดินที่ยอมความไม่ได้ แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท

๑. ความผิดอาญาแผ่นดินที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหาย หมายถึง ความผิดอาญาที่ส่งผลกระทบต่อเอกชนคนใดคนหนึ่งและการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของสังคมโดยรวม ผู้ที่มีสิทธิ์ฟ้องร้องดำเนินคดีจึงได้แก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดกับพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐ ซึ่งเป็นคดีที่ผู้เสียหายไม่สามารถถอนคำร้องทุกข์ได้ ตัวอย่างเช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆาตกรรม โจรชิงทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย คดีเหล่านี้หากศาลสามารถไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแบ่งจนคู่ความตกลงกันได้ก็จะผลต่อคดีอาญา หากผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญา ผู้เสียหายมีอำนาจถอนฟ้องคดีอาญาดังกล่าวเสียได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๕ วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติได้ว่า “คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดค่าแกลงของ

จำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย” เมื่อโจทก์ถอนฟ้อง คดีอาญาและศาลมีคำสั่งอนุญาต ศาลก็จะต้องจำหน่ายคดีของโจทก์ออกจากสารบบความ คดีอาญาดังกล่าวก็จะเสร็จไปจากศาลโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน

ส่วนคดีความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อสามารถไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความได้สำเร็จเป็นที่พอใจของผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจแถลงต่อศาลว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยและขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย ซึ่งโดยปกติแล้วกรณีที่คู่ความสามารถเจรจาตกลงกันได้เช่นนี้ จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ให้การปฏิเสธ และขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้อง หากเป็นกรณีที่ไม่จำต้องสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลยจะทำให้คดีนั้นเสร็จไปโดยศาลไม่ต้องสืบพยานในคดีดังกล่าวอีกต่อไป การที่ผู้เสียหายแถลงว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลย โดยการลงโทษจำเลยสถานเบาและหากโทษที่ลงแก่จำเลยอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอกการลงโทษได้ ทั้งไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ศาลก็อาจจะรอกการลงโทษจำคุกให้แก่จำเลยเพื่อให้โอกาสจำเลยได้กลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีต่อไป ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒ แต่หากโทษที่ศาลลงแก่จำเลยไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอกการลงโทษได้ จำเลยยังได้รับผลประโยชน์จากการที่ศาลลงโทษจำเลยในสถานเบา หรือหากเป็นเพียงไม่กี่ปาก ทำให้ใช้เวลาในการสืบพยานไม่มาก คดีก็จะเสร็จไปจากศาลด้วยความสะดวกและรวดเร็ว และทำให้ปริมาณคดีในศาลลดลง นอกจากนั้นเมื่อคดีเสร็จไปโดยความพอใจของคู่ความทุกฝ่าย ก็ย่อมไม่มีคู่ความฝ่ายใดยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล ทำให้ไม่มีคดีขึ้นสู่ศาลสูง ช่วยลดปริมาณคดีของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไปด้วยในตัว เช่นเดียวกับในคดีอาญาซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ดังกล่าว

๒. ความผิดอาญาแผ่นดินโดยแท้หรือความผิดอาญาต่อรัฐ หมายถึง ความผิดอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายได้แก่รัฐเท่านั้น เอกชนคนใดคนหนึ่งไม่ได้มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดด้วย จึงไม่สามารถอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายและฟ้องร้องดำเนินคดีได้ พนักงานอัยการเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๓ ถึง ๑๒๙ ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ยาเสพติด การจรจร การประมง เป็นต้น ซึ่งคดีประเภทนี้มีความเห็นกันว่าไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ เพราะรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย แต่ถือได้ว่าเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีอาญาแผ่นดิน โดยจะอธิบายให้ความรู้แก่จำเลยเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามกฎหมาย ผลดี-ผลเสียของการดำเนินคดีในศาลและการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของจำเลยอันมีผลต่อสังคมส่วนรวม เพื่อให้จำเลยสำนึกผิดในการกระทำของตน หากจำเลยยอมรับสารภาพ ก็ไม่จำต้องสืบพยานโจทก์ หรือหากเป็นคดีที่ต้องสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพ โจทก์จะสืบพยานเฉพาะพยานปากที่สำคัญและจำเลยเองก็ไม่ติดใจสืบพยาน ทำให้ใช้เวลาในการสืบพยานไม่มาก คดีก็จะเสร็จไปจากศาลด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตั้งชั้นได้ดำเนินการโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องข้อกฎหมาย มีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

๒๕๕๐ มาตรา ๘๑(๑) บัญญัติไว้สั้นๆ ว่า ให้มีการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนและองค์กรวิชาชีพได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งศาลจังหวัดตลิ่งชันได้ดำเนินการไปตามนโยบายของประธานศาลฎีกา

(๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔) ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๔ และระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. ๒๕๕๓ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งศาลได้ลงโทษจำเลยไปตามบัญชีอัตราโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันแบ่งเป็น

๑. ความผิดอาญาแผ่นดินที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย หากผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญา หากศาลสามารถไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแพ่งจนคู่ความตกลงกันได้ก็จะมีผลต่อคดีอาญา ซึ่งโจทก์จะดำเนินการถอนฟ้องคดีอาญา

๒. ความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อสามารถไกล่เกลี่ยสำเร็จเป็นที่พอใจของผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจแถลงต่อศาลว่าไม่ตั้งใจดำเนินคดีแก่จำเลยและขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย ซึ่งโดยปกติแล้วกรณีนี้คู่ความสามารถเจรจาตกลงกันได้เช่นนี้ จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ให้การปฏิเสธ และขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้อง การที่ผู้เสียหายแถลงไม่ตั้งใจดำเนินคดีแก่จำเลยถือได้ว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษและศาลสามารถนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้จำเลย โดยการลงโทษจำเลยสถานเบา และหากโทษที่ลงแก่จำเลยอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอการลงโทษได้ก็อาจจะรอการลงโทษจำคุกให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ แต่หากโทษที่ศาลลงแก่จำเลยไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอการลงโทษได้ จำเลยยังได้รับผลประโยชน์จากการที่ศาลลงโทษจำเลยในสถานเบา

การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทย เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการเปลี่ยนมุมมองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบเดิม ซึ่งเดิมมีความคิดเกี่ยวกับการแก้แค้นทดแทนโดยมุ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการเจ็บปวดเนื้อตัวร่างกายและเสรีภาพ เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก และเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมทำให้สังคมมีความสุขมากขึ้น แต่ต้องมาต่างตระหนักได้ว่าแนวความคิดการแก้แค้นทดแทนตามกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมไม่ถูกต้องเสมอไป อัตราการกระทำความผิดซ้ำของผู้กระทำผิดยังคงอยู่ ในขณะที่เหยื่อของผู้กระทำผิดยังคงไม่ได้รับการเยียวยา เนื่องจากไม่ได้ให้ความสำคัญกับเหยื่อหรือผู้เสียหายเท่าที่ควร โดยมองว่าเหยื่อของการกระทำความผิดเป็นเพียงพยานปากหนึ่งในการที่รัฐจะใช้ในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดโดยรัฐไม่เคยสอบถามว่าผู้เสียหายมีความต้องการเยียวยาอย่างไรในรูปแบบใดหรือไม่ การนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าคุกนั้นเป็นวิธีการแก้ไขปัญหามันที่ผู้เสียหายต้องการจริงหรือไม่ ในบางกรณีผู้เสียหายอาจจะยังคงหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่ตนถูกกระทำตลอดชีวิต ดังนั้นแนวคิดที่ว่าหากผู้เสียหายได้มีโอกาสบอกเล่าถึงผลกระทบจากการ

ถูกกระทำคามผิดของตนให้ผู้กระทำคามผิดได้รับรู้ และผู้กระทำคามผิดได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบ และเสนอที่จะเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายและสังคม โดยผ่านในรูปของตัวเงินและการทำประโยชน์แก่สังคม โดยเฉพาะในกรณีหลังที่จะทำให้ผู้กระทำคามผิดรู้สึกว่าคุณค่าในตัวยังมีประโยชน์ต่อสังคม และยังมีตัวตนอยู่ในสังคม ในขณะที่มุมมองของสังคมต่อบุคคลนั้นอาจเปลี่ยนไปจากเดิมมีการยอมรับจากสังคมมากขึ้น ซึ่งกรณีนี้เป็นที่เชื่อได้ว่าผู้กระทำคามผิดจะเห็นคุณค่าในตัวเองและไม่คิดจะกลับมากระทำคามผิดซ้ำอีก และผู้เสียหายก็จะได้รับการเยียวยาทั้งทางร่างกายและจิตใจ

นายณัฐวัฒน์ ไบบัว ผู้พิพากษาประจำสำนักงานศาลยุติธรรมช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่าการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันได้การดำเนินงานเป็นไปในลักษณะเชิงรุก กล่าวคือ ทางศาลได้จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีที่มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงขึ้นมา อีกทั้งได้มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนได้รับทราบถึงข้อมูลของศูนย์และการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ส่วนกระบวนการดำเนินงานโดยย่อ นั้น หากคดีใดเมื่อผู้เสียหายหรือจำเลยร้องขอและอีกฝ่ายตกลงเข้าไกล่เกลี่ย ผู้พิพากษาที่ประจำศูนย์จะเข้าไกล่เกลี่ยคดีนั้น หากสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ ศาลจะตัดสินคดีโดยส่งให้พนักงานควบคุมประพฤติเสียและพินิจจำเลยก่อนหรือไม่ก็ได้ แต่หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ก็จะส่งสำนวนคืนเพื่อนัดพิจารณาต่อไป นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ผู้พิพากษาประจำศูนย์ทำการคัดเลือกสำนวนคดีที่น่าจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้วเรียกคู่ความเข้าไกล่เกลี่ย

กระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลได้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๙ และ ๒๐ ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. ๒๕๕๓ และระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการไกล่เกลี่ยคดีคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๔ การดำเนินกระบวนการดังกล่าวไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยเฉพาะมาตรฐานการกำหนดโทษ เพราะการตัดสินจะทำภายใต้มาตรฐานการกำหนดโทษดังกล่าว

ผลการดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันจากสถิติการสมานฉันท์ พ.ศ. ๒๕๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าคดีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จมีจำนวนสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินการประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการไกล่เกลี่ยค่อนข้างพอใจต่อผลแห่งการไกล่เกลี่ย

นายณัฐวัฒน์ ไบบัว ผู้พิพากษาประจำสำนักงานศาลยุติธรรมช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ศูนย์ไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความได้ มีเจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่ยอมความได้ซึ่งเป็นคดีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๓๙ กำหนดไว้ว่า สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป (๒) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่

ศาลจังหวัดตลิ่งชันจึงสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ในคดีอาญาที่ยอมความได้หากตกลงกันได้คดีก็เสร็จสิ้นไป หากคู่ความไม่สามารถตกลงยอมความกันได้หรือการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คดีเหล่านี้ก็จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตลิ่งชันทำหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ คดีที่ยอมความไม่ได้ที่จะเข้าทำการไกล่เกลี่ยมีสองกรณีคือ คู่ความร้องขอเข้าไกล่เกลี่ยหรือผู้พิพากษาประจำศูนย์คัดเลือกสำนวนที่น่าจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

เมื่อผู้เสียหายหรือจำเลยร้องขอและอีกฝ่ายตกลงเข้าไกล่เกลี่ยหรือกรณีที่ผู้พิพากษาประจำศูนย์ทำการคัดเลือกสำนวนคดีที่น่าจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้วเรียกคู่ความเข้าไกล่เกลี่ย ผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งจากหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชันจะเข้าไกล่เกลี่ยคดีนั้น หากสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ ศาลจะตัดสินคดีโดยสั่งให้พนักงานควบคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนหรือไม่ก็ได้ แต่หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ก็จะส่งสำนวนคืนเพื่อนัดพิจารณาคดีต่อไป

คดีอาญาทุกประเภทที่ฟ้องที่ศาลจังหวัดตลิ่งชัน เมื่อเริ่มฟ้องคดีต่อศาล ศาลจะนัดวันขึ้นเพื่อสอบถามคำให้การจำเลย โดยศาลจะอ่านฟ้องให้จำเลยฟังและถามคำให้การจำเลยว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ หากจำเลยให้การรับสารภาพศาลก็จะตัดสินลงโทษจำเลย ในกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธเจ้าหน้าที่ศาลจะสอบถามจำเลยว่าจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์หรือไม่ จำเลยบางคนก็จะปฏิเสธไม่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ เพราะเชื่อว่าตนไม่ได้กระทำความผิดหรือตนมีพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าจะชนะคดี ส่วนจำเลยที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เจ้าหน้าที่จะส่งคดีทั้งหมดทั้งที่จำเลยยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และคดีที่จำเลยปฏิเสธการเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชันทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ที่ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ผู้พิพากษาในศูนย์สมานฉันท์ก็จะสอบถามจำเลยอีกครั้งหนึ่งว่าจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์หรือไม่โดยอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังพร้อมอัตราโทษที่จะได้รับหากปฏิเสธ หรือรับสารภาพและเข้าสู่การสมานฉันท์ หากจำเลยยังยืนยันไม่เข้าก็จะส่งคดีให้ผู้พิพากษาในศาลจังหวัดตลิ่งชันพิจารณาสืบพยานต่อไป

ส่วนจำเลยที่แสดงความประสงค์เข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์ ศาลจะมีหนังสือแจ้งให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการทราบและมาร่วมในการสมานฉันท์ซึ่งมี ระยะเวลานัดดำเนินการภายใน ๑๕ - ๓๐ วันนับแต่วันขึ้นสองสถาน หากผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการไม่มาร่วมฟังการสมานฉันท์ ศาลสามารถพิจารณาไปตามความต้องการของจำเลยฝ่ายเดียวได้ เมื่อถึงวันนัดสมานฉันท์ ผู้พิพากษาจะอ่านฟ้องให้จำเลยฟังและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่จำเลยว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานใดต้องรับโทษเท่าใดตามกฎหมายและตามมาตรฐานการลงโทษ (ยี่ต็อก) ของศาลที่ผ่านมาในอดีตลงโทษในความผิดดังกล่าวอย่างไรในกรณีไม่รับสารภาพและต้องลงโทษเท่าใดในกรณีที่รับสารภาพและหากเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์จะได้รับโทษลงอีก ซึ่งอาจต่ำกว่ากรณีที่รับสารภาพ

ในกรณีที่โจทก์หรือพนักงานอัยการมาศาล ศาลจะขอให้โจทก์หรือพนักงานอัยการแสดงหลักฐานที่พนักงานอัยการมีอยู่เพื่อชี้แจงให้จำเลยทราบว่ามิพยานหลักฐานพอที่จะลงโทษจำเลยอย่างไรโดยแจ้งว่าคดีก่อนๆเคยลงโทษในความผิดฐานนี้เท่าใดหากไม่รับสารภาพ หากรับสารภาพและผู้เสียหายยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ เช่น มีการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายหรือเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายก็เป็นเหตุบรรเทาโทษแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๗๘ ซึ่งบัญญัติว่า

เมื่อมีเหตุบรรเทาโทษ ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือการลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้

เหตุบรรเทาโทษนั้น ได้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เผลอเวลาบาปญญาตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาแต่ก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาหรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามีลักษณะทำนองเดียวกัน

จำเลยที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ รับสารภาพจะได้รับการลดโทษลงกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดฐานนั้นตามมาตราฐานการลงโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน(ยี่ตอก)และอาจได้รับการพิจารณาลดโทษลงอีกได้ด้วยมีเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา ๗๘ ส่วนใหญ่จำเลยที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์จะได้รับการพิจารณาลดโทษน้อยกว่ากึ่งหนึ่งได้ซึ่งเป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีในศูนย์สมานฉันท์แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดฐานนั้น ตัวอย่างเช่น จำเลยทำผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๔ ซึ่งกฎหมายระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินหกพันบาท แต่มาตรฐานการลงโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชันกรณีไม่รับสารภาพคือจำคุก ๒ ปี หากรับสารภาพลดกึ่งหนึ่งคือจำคุก ๑ ปี ศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบว่าหากไม่รับสารภาพสืบพยานแล้วพบว่าผิดจริงจะต้องถูกตัดสินลงโทษจำคุก ๒ ปี หากรับสารภาพลดโทษลงกึ่งหนึ่งคือหนึ่งปีและมีเหตุบรรเทาโทษอื่น เช่น เป็นนักศึกษาไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน ไม่ใช่อาชญากรโดยสันดานหรือผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจนเป็นที่พอใจ ศาลจะลงโทษจำเลยต่ำกว่ากึ่งหนึ่งได้ เช่น หกเดือนภายใต้กรอบของกฎหมายเพราะความผิดฐานลักทรัพย์นี้กฎหมายไม่ได้กำหนดโทษขั้นต่ำไว้แต่กำหนดโทษขั้นสูงไว้ไม่เกิน ๓ ปีและหากกรณีเข้าตามมาตรา ๕๖ คือศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปีและไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยรับโทษแต่เป็นการกระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษศาลเห็นสมควรจะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษแล้วปล่อยตัวไป จำเลยในคดีลักทรัพย์อาจไม่ต้องรับโทษเลยก็ได้

แต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษขั้นต่ำไว้สำหรับความผิดนั้นศาลจะใช้ดุลยพินิจการลงโทษให้ต่ำกว่าโทษที่กฎหมายกำหนดไม่ได้

ในกรณีที่เข้าเงื่อนไขมาตรา ๕๖ ประมวลกฎหมายอาญาที่ศาลจะรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ กำหนดว่า ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่า

ได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษไว้หรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

คดีที่รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษต้องเป็นกรณีที่จะต้องลงโทษไม่เกินสามปี ไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยต้องโทษจำคุกมาก่อนในความผิดฐานประมาทหรือลหุโทษเมื่อพิจารณาถึงเหตุอันควรปรานีแล้วก็รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษได้ ดังนั้นคดีร้ายแรงเช่นคดีฆ่าผู้อื่นตามมาตรา ๒๘๘ กำหนดโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปีจึงรอการลงโทษไม่ได้หรือรอการกำหนดโทษไม่ได้ ศาลลงโทษขั้นต่ำได้สิบห้าปี ถ้ารับสารภาพลดกึ่งลดได้ต่ำสุดเพียง เจ็ดปีหกเดือน

การเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์นั้นหากจำเลยเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์แต่ผู้เสียหายไม่ยอมเข้าร่วมการสมานฉันท์ด้วย ศาลสามารถพิจารณาใช้ดุลพินิจลงโทษจำเลยได้ฝ่ายเดียวภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายจะพึงพอใจหรือไม่

ในกรณีที่จำเลยเป็นอาชญากรโดยสันดาน กระทำความผิดซ้ำๆ ศาลจะไม่นำคดีเช่นนี้เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ แต่หากผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจและมีการตกลงเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายระหว่างคู่ความ และคู่ความร้องขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ผู้เสียหายพอใจในผลการเยียวยาของจำเลยและผู้เสียหายแถลงต่อศาลไม่ประสงค์จะดำเนินคดีกับจำเลยอีก ขอถอนฟ้องได้แม้จำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดโดยสันดาน เช่น เป็นผู้รับจ้างวานฆ่าคนหลายคนคดีแล้วก็ตาม ศาลก็จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้เป็นดุลยพินิจของศาลเพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๕ บัญญัติให้คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่ง อนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้วให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดค่าแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้องให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้นจะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

ดังนั้นในคดีฆ่าคนตายหรือคดีร้ายแรงอื่นๆที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเป็นอาชิวหรือเป็นสันดาน และผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองคู่ความตกลงเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ จำเลยชดใช้ค่าเสียหายจนผู้เสียหายพอใจ ผู้เสียหายขอถอนฟ้องได้ทั้งนี้ในการถอนฟ้องเป็นดุลยพินิจของศาลซึ่งศาลอาจอนุญาตก็ได้

การไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทยแล้ว เนื่องจากสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในส่วนผลดีของข้อ 6 และเห็นควรให้เห็นมีบัญชีอัตราโทษ (ยึดดอก) สำหรับคดีที่มีการไกล่เกลี่ยขึ้นโดยเฉพาะ

ไม่เคยมีการเก็บสถิติการอุทธรณ์ ฎีกาในคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ มีเพียงคดีเดียวที่ค้นพบว่าผู้เสียหายไม่พอใจคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำเลยน้อยและศาลอุทธรณ์ก็พิพากษาลบลงโทษจำเลยเพิ่มขึ้น และไม่ได้มีการเก็บสถิติคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ว่าผู้เสียหายมีความพึงพอใจเพียงใด และมีคดีจำนวนมากเพียงใดที่ศาลวินิจฉัยและพิพากษาคดีไปฝ่ายเดียวโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในการเจรจาด้วย

ศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันดำเนินการโดย นายพงษ์นรินทร์ ศรีประเสริฐ ผู้พิพากษาประจำศาลช่วยราชการศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา

การกระทำความผิดอาญาไม่ว่าจะเป็นความผิดเล็กน้อยหรือความผิดที่ร้ายแรงล้วนแต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญานั้นย่อมได้รับความเสียหายด้วย การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาจะช่วยให้ผู้เสียหายมีโอกาสแสดงให้เห็นว่าตนได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง และในขณะเดียวกันจะเปิดโอกาสให้จำเลยได้แสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาและฟื้นฟู ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นกลับคืนดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเป็นความลับ

ข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ไม่อาจใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ เว้นแต่คู่ความจะตกลงเป็นอย่างอื่น

ระบบการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา

๑. โจทก์/จำเลย ในคดีอาญาแจ้งความประสงค์ขอไกล่เกลี่ยต่อศาลที่มีการพิจารณา
๒. เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ไกล่เกลี่ยสำเร็จ

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

๑. ในคดีที่ยอมความได้ ผู้เสียหายอาจถอนคำร้องทุกข์
๒. ในคดีที่ยอมความไม่ได้ ศาลอาจพิพากษาตามที่เห็นสมควร เช่น เมื่อคำนึงถึงพฤติการณ์ที่ช่วยเยียวยาความเสียหาย อาจลงโทษสถานเบา หรือรอการลงโทษ
๓. ในกรณีที่ตกลงกันได้เฉพาะในส่วนแพ่ง ก็อาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์

โจทก์อาจถอนฟ้องหรือศาลพิพากษาตามยอม

ไกลเกลี่ยไม่สำเร็จ

ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในช่วงแรกยังไม่มีกฎหมายใดมารองรับ แต่จะเริ่มต้นด้วยการจัดให้มีโครงการนำร่องในท้องที่ศาลต่างๆ หรืออาจจัดตั้งหน่วยงานที่มีไว้เพื่อการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ และเมื่อมีการตอบรับที่ดีก็จะมีการออกระเบียบมารองรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดปริมาณคดีที่อยู่ในศาล

การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาไม่ขัดต่อกฎหมายและอัตราโทษ ทั้งนี้เพราะศาลได้ลงโทษจำเลยไปตามบัญญัติอัตราโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันนั้น หากเป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย และศาลสามารถไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแพ่งจนคู่ความตกลงกันได้แล้วจะมีผลต่อคดีอาญา ซึ่งโจทก์จะดำเนินการถอนฟ้องคดีอาญาไป แต่หากเป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง หากสามารถไกล่เกลี่ยจนเป็นที่พอใจของผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายก็จะแถลงต่อศาลว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยอีกต่อไป และขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย ซึ่งโดยปกติแล้ว จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ทำให้การปฏิเสธ และขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้อง การที่ผู้เสียหายแถลงไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยถือได้ว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษและศาลสามารถนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้จำเลย

นางสาวจุฑามาส บุญคง เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลจังหวัดตลิ่งชัน กล่าวว่า การดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันได้ดำเนินการโดย ศาลจังหวัดตลิ่งชัน กล่าวว่าศาลจังหวัดตลิ่งชันได้จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์ขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ และคดีที่เข้าหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ของศาลจังหวัดตลิ่งชัน แต่ผลการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีสามารถยื่นคำร้องแสดงความประสงค์ขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑. ก่อนฟ้องคดี (ชั้นฝากขัง)
๒. ภายหลังโจทก์ฟ้องคดีแล้ว (ในวันนัดสอบคำให้การนัดแรก)
๓. คดีอยู่ระหว่างการนัดพิจารณา (สืบพยานโจทก์หรือจำเลย)
๔. คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา

เมื่อคดีเข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์แล้ว คดีใดที่มีผู้เสียหายเจ้าหน้าที่จะออกหมายนัดเพื่อให้ผู้เสียหายมาศาล เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยหลักสมานฉันท์และสันติวิธี โดยกำหนดนัดดังกล่าวไม่กระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

เมื่อถึงวันกำหนดนัดสมานฉันท์ คู่ความทุกฝ่ายมาพร้อมแล้ว ผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์จะอธิบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายรวมทั้งผลดี ผลเสียในการดำเนินคดีของศาล ทั้งนี้โดยนำหลักสมานฉันท์และสันติวิธี อันมีผลทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เป็นธรรม และเสมอภาค ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม “การให้บริการประชาชนและสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันได้ดำเนินการตามระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๔, ระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. ๒๕๕๓, ระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยแนวปฏิบัติคดีคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๔ และระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการไกล่เกลี่ยคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๔

การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งศาลได้ลงโทษจำเลยไปตามบัญชีอัตราโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันแยกเป็นสองกรณี

๑. ความผิดอาญาแผ่นดินที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย หากผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญา หากศาลสามารถไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแพ่งจนคู่ความตกลงกันได้ ก็จะมีผลต่อคดีอาญา ซึ่งโจทก์จะดำเนินการถอนฟ้องคดีอาญา

๒. ความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อสามารถไกล่เกลี่ยสำเร็จเป็นที่พอใจของผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจแถลงต่อศาลว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยและขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย ซึ่งโดยปกติแล้วกรณีที่คู่ความสามารถเจรจาตกลงกันได้เช่นนี้ จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ให้การปฏิเสธ และขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้อง การที่ผู้เสียหายแถลงไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยถือได้ว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษและศาลสามารถนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้จำเลย โดยการลงโทษจำเลยสถานเบา และหากโทษที่ลงแก่จำเลยอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอการลงโทษได้ก็อาจจะรอการลงโทษจำคุกให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ แต่หากโทษที่ศาลลงแก่จำเลยไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอการลงโทษได้ จำเลยยังได้รับผลประโยชน์จากการที่ศาลลงโทษจำเลยในสถานเบา

๔.๒ ผลดีของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

นายจิรวุฒิ สวัสดิ์ถิกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดดลิ่งชั้นเห็นว่า การนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยมี ผลดีคือ

๑. สะดวก เนื่องจากเป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่ไม่ยุ่งยาก มีความยืดหยุ่นและเป็นมิตรมากกว่าการพิจารณาคดีในศาล คู่ความสามารถเลือกใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมดหรือในประเด็นใดประเด็นหนึ่งในคดีก็ได้ ส่วนที่เหลืออาจให้มีการดำเนินคดีในศาลต่อไป

๒. รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย การไกล่เกลี่ยใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนัก ก็จะทราบผลว่าคู่ความสามารถตกลงกันได้หรือไม่ เทียบเวลากับการดำเนินคดีในศาลทั้งสามศาล หากใช้การไกล่เกลี่ยอาจใช้เวลาเพียงสัปดาห์ วัน หรือชั่วโมง อันเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความและทางราชการ

๓. เป็นที่ยุติ คดีที่คู่ความสามารถตกลงกันได้โดยวิธีการไกล่เกลี่ย ทำให้ข้อพิพาทได้ข้อยุติลดปัญหาของการอุทธรณ์ต่อไป

๔. รักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่ความ การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถหาข้อยุติในปัญหาที่แท้จริงได้ และสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้ ช่วยลดความขัดแย้ง ความไม่พอใจที่คู่ความมีต่อกัน

๕. สร้างความพึงพอใจแก่คู่ความ การไกล่เกลี่ยเป็นการนำวโนมัจฉิตใจให้คู่ความยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กัน เป็นการเลือกข้อยุติข้อพิพาทด้วยตัวคู่ความเอง คู่ความจึงมีความรู้สึกว่ามีใครแพ้ใครชนะ ไม่เสียหายหรือเสียศักดิ์ศรี จึงเป็นที่พอใจของคู่ความทุกฝ่าย

๖. สร้างความสงบสุขให้แก่สังคม เพราะการที่คู่ความได้มีโอกาสได้เจรจากัน ทำให้ลดความตึงเครียดระหว่างคู่ความรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวก สามารถอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุขได้ต่อไป เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม

๗. ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายแก่ผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่จำเลยในคดีอาญา โดยจำเลยอาจไม่ต้องรับโทษในทางอาญาหรือได้รับโทษสถานเบา สามารถกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัวประกอบอาชีพสุจริต มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีและกลับไปอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

๘. ลดปริมาณคดีของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

การไกล่เกลี่ยเป็นการนำวโนมัจฉิตใจให้คู่ความยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กัน เป็นการเลือกยุติข้อพิพาทด้วยตัวคู่ความเอง คู่ความจึงมีความรู้สึกว่ามีใครแพ้ใครชนะ ไม่เสียหาย หรือเสียศักดิ์ศรี จึงเป็นที่พอใจของคู่ความทุกฝ่าย ทั้งยังสร้างความสงบสุขให้แก่สังคม เพราะการที่คู่ความได้มีโอกาสเจรจากันทำให้ลดความตึงเครียดระหว่างคู่ความรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวก สามารถอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุขได้

ต่อไป เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย เป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

นายณัฐวัฒน์ ไบบัว ผู้พิพากษาประจำสำนักงานศาลยุติธรรมช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่ามีผลดีคือ

๑. สามารถลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลโดยการสืบพยาน
๒. สามารถลดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคู่ความ
๓. สามารถเยียวยาความรู้สึกและความเสียหายแก่ผู้เสียหายได้
๔. เป็นการให้โอกาสจำเลยแสดงความรับผิดชอบและแก้ไขพฤติกรรม

การไกล่เกลี่ยเป็นการเกลี้ยกล่อมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้อภัยซึ่งกันและกัน เป็นทางเลือกที่จะยุติข้อพิพาทด้วยตัวของคู่ความเอง ดังนั้นคู่ความก็จะมีความรู้สึกว่าไม่มีใครแพ้ใครชนะในคดี จึงย่อมจะเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ทั้งยังสร้างความสงบสุขให้แก่สังคม สามารถที่จะอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุขได้ต่อไป เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคมและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย อันเป็นการบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย

นายพงษ์นรินทร์ ศรีประเสริฐ ผู้พิพากษาประจำศาลช่วยราชการศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีผลดีคือ

๑. รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย
๒. ลดปริมาณคดีที่อยู่ในชั้นศาล
๓. ลดปริมาณของคดีที่ต้องขึ้นสู่ศาลสูงต่อไป
๔. ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณ
๕. คู่ความถือว่าเป็นผู้ชนะด้วยกันทั้งสองฝ่าย และยังสามารถประกอบธุรกิจร่วมกันได้อีก

๖. ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา โดยได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายแก่ผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมและเป็นประโยชน์แก่จำเลยในคดีอาญา ในขณะที่เดียวกันจำเลยอาจไม่ต้องรับโทษในทางอาญาหรือได้รับโทษสถานเบา สามารถกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดี และกลับไปอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป อันไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

นางสาวจุฑามาส บุญคง เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมี ผลดีคือ

๑. ทำให้คู่ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย กระบวนการระงับข้อพิพาทในศาลและขั้นตอนการดำเนินคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ตลอดจนผลดี - ผลเสีย ในการดำเนินคดีในศาล

๒. ทำให้คู่ความและประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้น จนสามารถตัดสินใจได้ว่า จะดำเนินคดีต่อไปอย่างไร

๓. เมื่อคู่ความสามารถเข้าใจและเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย ศาลก็สามารถพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นธรรม

๔. วิธีการและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก คู่ความสามารถดำเนินคดีได้ด้วยตัวเองหรือใช้ทนายความที่ศาลจัดให้

๕. ใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่นานก็สามารถให้คู่ความหรือประชาชนเข้าใจได้อย่างดี

๖. ไม่เสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใด ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายของทั้งคู่ความและศาล

๗. คู่ความเป็นผู้เสนอ ยอมรับ และตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีของตนอย่างไรต่อไป

เนื่องจากผู้ได้รับการไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นอัยการ ทนายความ ผู้เสียหาย และจำเลย ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของตน โดยมีผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์ให้ความรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และทราบถึงขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล และหาแนวทางในการแก้ไขผู้กระทำผิดในคดีอาญาให้กลับตัวเป็นคนดี ป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของจำเลยในคดีอาญา และเยียวยาความรู้สึกรหรือความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม อันทำให้ผลของคดีออกมาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึกในการกระทำผิดของตนและหาทางเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ส่วนผู้เสียหายก็ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เหมาะสมและทันท่วงที

นายยุทธการ สุทธิพงษ์ อัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการสูงสุด เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลถึงขั้นดังกล่าว มีผลดี คือ ทำให้คู่กรณียุติข้อพิพาทได้ คดีเสร็จการศาลโดยเร็วและไม่ขัดต่อกฎหมาย

ร.ต.อ. สุพจน์ ไทยอ่อน รอง สว.กลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำปางเห็นว่า

๑. การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ของศาลถึงขั้นมีผลดี คือ ทำให้ผู้เสียหายได้รับค่าเสียหาย และได้รับการเยียวยาเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งตรงตามหลักแห่งความยุติธรรมและทำให้ผู้ต้องหาที่กระทำผิดโดยมิใช่ผู้กระทำผิดโดยสันดาน ได้รับการสู้สังคมให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ และทำให้ได้รับอิสระภาพไม่ต้องถูกจองจำ

พันตำรวจโท มนูญ คำเป็ง สารวัตรฝ่ายอำนวยการจังหวัดลำปางเห็นว่า การไกล่เกลี่ย มีผลดี คือ อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาเป็นที่น่าพอใจได้

พันตำรวจโท สันติ จันทร์ศักดิ์ พนักงานสอบสวนสบ.3 สถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง เห็นว่าการไกล่เกลี่ยมีผลดี คือทำให้ลดขั้นตอนของกระบวนการตามกฎหมายให้สั้นลง โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาลและพนักงานอัยการ ถ้าหากให้ผู้เสียหายฟ้อง/ถอนฟ้องต่อศาลเอง อีกทั้งยังลดค่าใช้จ่าย

ให้กับผู้เสียหาย อาทิเช่น ค่าเสียเวลาในการดำเนินการตามรูปแบบเดิม หรือค่าทนายความ เป็นต้น และยัง
เป็นผลดีต่อคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ไม่มีผู้แพ้หรือผู้ชนะถือว่าพอใจกันทั้งสองฝ่าย

นางสาวอุษณีย์ ไพรสนธ์ อัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา
กล่าวว่า ยอมความไม่ได้ มีผลดีคือ ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาซึ่งเป็นวิธีการลงโทษทางเศรษฐกิจ ในบางกรณี
การลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้นได้ช่วยแก้ปัญหาให้จำเลยกลับตัวเป็นคนดีได้ตามทฤษฎีการลงโทษจะ
ขจัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมแต่มีได้ช่วยเยียวยาให้สังคม การที่ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ในทางแพ่งก็ถือ
เป็นการเยียวยาทางสังคมและลงโทษจำเลยให้สำนึกผิดได้เช่นกัน

นายเกรียงไกร พันธุ์สายเชื้อ อธิบดีนายกเทศมนตรีเมืองโยธธร กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทใน
คดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลเป็นผลดี เพราะทำให้ไม่ต้องขึ้นศาล ไม่ทุกข์ ไม่ต้องเสียเวลาไปศาลนาน
เพราะปกติคดีส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็เคลียร์คดีด้วยการจ้างพยานหนี ให้เงินฝ่าย
ผู้เสียหายไม่ให้ไปเบิกความ ส่วนใหญ่ไกล่เกลี่ยด้วยศาลเตี้ยอยู่แล้ว

นายทรงธรรม พูนเกษมทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบังคับคดีล้มละลาย กรมบังคับคดี เห็นว่า
การที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้นมีผลดีคือ เป็นการ
ดำเนินการที่ทำให้คดีเสร็จโดยกระบวนการทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียมีความพึงพอใจ ,
WIN - WIN และสามารถประหยัดเวลาและงบประมาณของภาครัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นายกิตติพัฒน์ เดชะพหล ผู้บัญชาการเรือนจำฯ กรมราชทัณฑ์ เห็นว่าการที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันนำ
คดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีผลดีคือ สร้างความพึงพอใจ
ในผลคดีจากฝ่ายผู้เสียหายทำความเข้าใจ “โทษ” และ “ค่าสินไหมทดแทน” ลดภาระการเรียกร้อง
ในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาลงได้ส่วนหนึ่ง

พันตำรวจเอกคมกฤษ ไวสีบขาว รองผู้บังคับการฯ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นว่า การที่ศาล
จังหวัดตลิ่งชันนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีผลดีคือ

๑. กระบวนการพิจารณาคดีขึ้นศาลใช้เวลาพิจารณาคดีมีคำพิพากษาจะใช้เวลานาน
การไกล่เกลี่ยทำให้ข้อพิพาทเสร็จสิ้นเร็ว และคู่ความพอใจจึงเป็นการลดคดีที่ค้างในชั้นศาล
๒. ผลคดีที่ศาลไกล่เกลี่ยโดยคู่ความพอใจทั้งสองฝ่าย จึงไม่มีฝ่ายที่ชนะหรือแพ้คดี

นายไพศาล สุวรรณรักษา ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการ เห็นว่า การไกล่เกลี่ยข้อ
พิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตลิ่งชันมีผลดี คือทำให้คดีไม่ถลัน
ศาล การดำเนินคดีในศาลต้องรอคิวนานเป็นแรมปี ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความและใน
การเดินทางมาศาล ทำให้ผู้เสียหายไม่เสียเวลารอคอยผลคดีนาน จะได้ทำงานอื่นต่อไป ไม่เกิดความรุนแรง

ในสังคมไม่โกรธกัน เกิดความสามัคคีเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่เช่นนั้น อาจมีการจ้างมือปืนมายิงแค้นกัน ทำให้สังคมอบอุ่น ไม่มีความแตกแยกเป็นกลุ่ม เป็นฝ่ายทำให้คนไม่ทำผิดซ้ำและทำให้สังคมสงบสุข การกระทำความผิดบางอย่างไม่สามารถที่จะชดเชยหรืออาจให้อภัยได้ เช่นการจ้างวานฆ่า ผู้รับจ้างกับผู้เสียหายไม่เคยมีสาเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน แต่ถูกจำเลยผู้รับจ้างฆ่าตาย จำเลยควรต้องรับโทษติดคุกตามกฎหมาย

นายฐากร ธรรมประทีป ผู้ช่วยราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังได้กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศาลตลิ่งชัน เป็นทางออกที่ดีสำหรับคดีอาญาที่ยอมไม่ได้ ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ที่เป็นธรรมเนื่องจากมีศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเป็นการให้โอกาสแก่ผู้ที่ไม่ได้เป็นอาชญากรโดยสันดานเป็นการลดจำนวนคดีในศาล

นายธนาคม จงจิระ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตลิ่งชันมีผลดีในการลดปริมาณคดีของศาล อัยการลงทำให้คดีที่ค้างในศาลลดลง ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และทำให้ความขัดแย้งในสังคมลดลง

นายปริญญา มาชัยภูมิ เจ้าหน้าที่กฎหมาย/ทนายความ บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของ ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ของศาลตลิ่งชันดังกล่าวมีผลดีคือทำให้คดีที่ข้อหาหรือความผิดไม่ร้ายแรง ก็จะทำให้คดีเสร็จโดยเร็วโดยคู่ความพึงพอใจ

นางสาวธิดารัตน์ ทรงสัตยานุรักษ์ ทนายความอิสระเห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของ ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ของศาลตลิ่งชัน ดังกล่าวมีผลดีคือ การไกล่เกลี่ย เป็นทางเลือกที่จะยุติข้อพิพาทด้วยตัวของคู่ความเอง จึงยอมจะเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย อันเป็นการบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย

๔.๓ ผลเสียของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

นายจิรวัดน์ สุวตถิกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่าการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มี ผลเสียคือ

๑. ในคดีอุกฉกรรจ์หรือมีอัตราโทษสูงนั้น เช่นเป็นโจรผู้ร้ายโดยสันดานหรือนักค้ายาเสพติดบุคคลเหล่านี้ย่อมมีนิสัยและความประพฤติที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา การที่จะให้โอกาสบุคคลเหล่านี้มากเกินไป ย่อมเป็นผลเสียมากกว่าผลดี

๒. การใช้ดุลพินิจรอการลงโทษหรือลดโทษให้จำเลยของศาลนั้น ส่วนใหญ่จะพิจารณาจากข้อหาความผิดและคำรับสารภาพของจำเลยเท่านั้น หรืออย่างมากก็นำข้อมูลที่ได้จากการสืบเสาะและพินิจไป

ประกอบการพิจารณาซึ่งจะไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี

๓. การใช้วิธีการรอกการลงโทษที่ไม่เหมาะสมหรือพรั่นหรือมากเกินไปอาจก่อให้เกิดทัศนคติที่ขัดแย้งหรือคัดค้านการรอกการลงโทษได้

การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทยเพราะเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เหมาะสมกับวัฒนธรรมและประเพณีไทยที่อยู่อย่างสงบสุข แบบพี่น้อง และฉันทุมิตร จึงนำประยุกต์เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมและจารีตประเพณีของไทย เพราะเป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่สูญหายหรือเสียหายไปจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สถานะเดิม หรือเป็นการทำสิ่งที่ผิดให้เป็นสิ่งที่ถูกไม่ว่าจะเป็นการที่ผู้เสียหาย จำเลย คนในครอบครัวของบุคคลเหล่านั้นหรือคนในชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ทุกฝ่ายจะได้กลับไปมีสภาพดีเหมือนเดิม รวากับไม่เคยเกิดเหตุร้ายใดๆ มาก่อน เช่น ทรัพย์สินของผู้เสียหายที่ถูกลักไปจะได้กลับคืนมา บาดแผลฉกรรจ์ทั้งที่กายและที่ใจได้รับการสมาน ขวัญที่หายจะได้รับการปลุกปลอบ จำเลยซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมจะได้รู้สึกในความผิดเข้ามาขอโทษ เข้ามาช่วยเหลือและกลับตนเป็นคนดี ผู้เสียหายจะได้ให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคือง จำเลยอีกต่อไป ที่ชุมชนซึ่งมองใจก็กลับคืนดีเป็นเพื่อนกันหรือเป็นคนร่วมชุมชนเดียวกันเหมือนเดิมรวากับไม่เคยผิดใจกันมาก่อน เป็นเหตุให้ความสมานฉันท์และความสุขสงบร่มเย็นบังเกิดขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งสูงสุดที่ทุกคนใฝ่ฝันหาในสังคมไทย

ในคดีความผิดอาญาแผ่นดินโดยแท้หรือความผิดอาญาต่อรัฐ ซึ่งรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ไม่มีเอกชนคนใดคนหนึ่งมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวมควรแก้ไขกฎหมาย โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม หากการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จโดยจำเลยให้การรับสารภาพและแสดงความสำนึกผิดหรือพยายามเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สังคม ก็ให้นำข้อมูลเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยตามความเหมาะสมต่อไป

กรณีความผิดอาญาแผ่นดินที่เอกชนเป็นผู้เสียหาย มีจุดประสงค์ในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิดและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหาย อีกทั้งเพื่อเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและชุมชน รวมตลอดถึงเพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจตัดสินคดีได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จึงเห็นสมควรให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจลงโทษด้วยตนเองโดยไม่ต้องยึดติดบัญญัติอัตราลงโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน หรือแก้ไขกฎหมายให้ศาลมีอำนาจลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นหลัก การกระทำเช่นนี้เชื่อว่าจะเป็นการจูงใจให้ผู้กระทำความผิดสนใจและให้ความสำคัญต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมากขึ้น อีกทั้งยังน่าจะช่วยให้

การกลับคำให้การของจำเลยที่เคยให้การรับสารภาพในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนเป็นการปฏิเสธในชั้นศาลลดน้อยลงไปได้มากเลยทีเดียว

นายณัฐวัฒน์ ไบบัว ผู้พิพากษาประจำสำนักงานศาลยุติธรรมช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่ง ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่า การไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ยังไม่พบผลเสียชัดเจน เพียงแต่ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องไม่ทำให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดที่มีความสามารถชดใช้ให้ผู้เสียหายได้ก็จะต้องรับโทษทางอาญา เพราะสิ่งดังกล่าวไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยคดีอาญา

นายพงษ์นรินทร์ ศรีประเสริฐ ผู้พิพากษาประจำศาลช่วยราชการศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีผลเสียคือ

๑. ในบางกรณีการใช้ดุลพินิจรอการลงโทษหรือลดโทษให้จำเลยของศาลนั้น เป็นการเยียวยาการกระทำความผิดของจำเลยให้กับผู้เสียหายมากกว่าการลงโทษแก้แค้นทดแทนในแบบกฎหมายเดิม ซึ่งจะไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและหลาบจำ ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมากระทำความผิดอีกก็เป็นได้ ซึ่งก็ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกในภายหลังก็เป็นได้

นางสาวจุฑามาส บุญคง เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมี ผลเสียคือในบางคดีเป็นช่องว่างให้จำเลยนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เพื่อประวิงคดีของตน

นางสาวจุฑามาส บุญคง เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทย เพราะเป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่งยาก เป็นทางเลือกของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีที่สามารถมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทโดยวิธีที่ไม่รุนแรง ทั้งนี้เพื่อให้ผลของคดีออกมาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขกฎหมายแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินคดีโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้น ควรมีการกำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้แต่ละประเภทคดี เพื่อใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าว

นายยุทธการ สุทธิพงษ์ อัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการสูงสุด เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตลิ่งชันดังกล่าว มีผลเสีย คือ ผู้เสียหายอาจได้รับการชดใช้ น้อยกว่าที่ควร ผู้กระทำผิดพ้นจากการถูกลงโทษและอาจไม่เข็ดหลาบ

ร.ต.อ. สุพจน์ ไทยอ่อน รอง สว.กลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำปางเห็นว่า

๑. การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ของศาลดิ่งชั้นมีผลเสีย คือ อาจจะเป็นช่องทางให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายมากเกินไปจนเกินความเป็นจริง หากไม่ยอมผู้ต้องหาอาจต้องจำคุกและ อาจจะทำให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกเนื่องจากว่าเมื่อกระทำความผิดแล้ว ก็ชดใช้ค่าเสียหายก็เสร็จสิ้นไป

พันตำรวจโท มนูญ คำเป็ง สารวัตรฝ่ายอำนวยการจังหวัดลำปางเห็นว่า การไกล่เกลี่ย มีผลเสีย คือ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวในความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น เนื่องจากคิดว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วก็ชดใช้ค่าเสียหายได้ คดีก็เสร็จสิ้นไป

นางสาวอุษณีย์ ไพโรจน์ อัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา กล่าวว่า การไกล่เกลี่ย แทรกแซงจะต้องทำด้วยความระมัดระวังและการที่ผู้เสียหายต้องมาพบจำเลยก่อนสืบพยานอาจทำให้เกิดความเกรงกลัวอิทธิพลของจำเลย หากการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จคงมีผลต่อการสืบพยาน

นายเกรียงไกร พันธุ์สายเชื้อ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองยโสธร กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยอาจมีผลเสียคือสังคมจะยอมรับได้หรือไม่ สำหรับคนที่มีพฤติกรรมไม่ดีทำให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น ทำซ้ำ การไกล่เกลี่ยอาจทำให้ไม่ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยทำให้มีการกระทำความผิดมากขึ้น การชดใช้ค่าเสียหายไม่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันเมื่อคนโกรธกันแล้ว

นายทรงธรรม พูนเกษมทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบังคับคดีล้มละลาย กรมบังคับคดี เห็นว่า การที่ศาลจังหวัดดิ่งชั้นดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้นมีผลเสียคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญามีกฎหมายรองรับการดำเนินกระบวนการทางเลือกรับยังไม่ชัดเจน

นายกิตติพัฒน์ เดชะพหล ผู้บัญชาการเรือนจำฯ กรมราชทัณฑ์ เห็นว่าการที่ศาลจังหวัดดิ่งชั้นนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีผลเสียคือทำให้ปัญหาความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นในสังคม โดยเฉพาะระหว่างชนชั้นล่างกับชนชั้นกลางมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ตอกย้ำความอยุติธรรมเชิงโครงสร้างในสังคมไทย และเป็นการปลุกฝังค่านิยมบูชาเงินตรา มากกว่าความสุขของสังคมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

พันตำรวจเอกคมกฤษ ใสสืบขาว รองผู้บังคับการฯ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นว่า การที่ศาลจังหวัดดิ่งชั้นนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีผลเสียคือ

๑. คดีที่ผู้ต้องหา หรือ จำเลยเป็นผู้มีอิทธิพล อาจใช้อิทธิพลให้ผู้เสียหาย หรือ โจทก์ ยอมความข้อพิพาท ซึ่งผิดวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้การไกล่เกลี่ยเกิดจากความพอใจของทุกฝ่าย

๒. มาตรการทางกฎหมายที่จะลงในภายหลัง หากผู้ต้องหา/จำเลยกระทำความผิดซ้ำ จะบวกโทษหรือเพิ่มโทษได้หรือไม่

นายฐากร ธรรมประทีป ผู้ช่วยราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวัง ได้กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศาลตลิ่งชันอาจมีผลเสียคือทำให้ฝ่ายผู้เสียหายเกรงกลัวและยินยอมโดยไม่เต็มใจ อาจส่งเสริมให้มีการกระทำผิดซ้ำ บุคลากรและกระบวนการรวมทั้งระเบียบหลักเกณฑ์ที่เป็นกลางเท่านั้นถึงจะเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย หากไม่เป็นกลางจะไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

นายธนาคม จงจิระ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลตลิ่งชันทำให้ผู้มีอิทธิพลทางด้านต่างๆ เช่นทางการเมือง การเงิน อาจใช้ข้อนี้เพื่อช่วยเหลือพรรคพวกตนได้ง่ายขึ้น อาจจะไปขัดกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้นต้องมีกฎหมายรองรับ

นายปริญญา มาชัยภูมิ เจ้าหน้าที่กฎหมาย/ทนายความ บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) กล่าวว่า สำหรับคดีที่มีใจเป็นคดีความผิดส่วนตัว แต่ถือว่าเอกชนเป็นผู้เสียหายและฟ้องคดีเอง อาจทำให้เกิดการนำคดีมาฟ้องเองเพื่อหวังผลในการเรียกร้องเงินจากจำเลยได้โดยไม่จำเป็น

นางสาวธิดารัตน์ ทรงสัทยานุรักษ์ ทนายความอิสระเห็นว่า ไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้นั้นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมากระทำความผิดอีกก็เป็นได้ ซึ่งก็ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกในภายหลังก็เป็นได้ และในบางคดีเป็นช่องว่างให้จำเลยนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เพื่อประวิงคดีของตน

๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

นายจิรวุฒิ สุวัตถิกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคคือ

๑. การไกล่เกลี่ยโดยผู้พิพากษา ผู้พิพากษาเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านกฎหมายสามารถจับประเด็นในคดีที่จะทำการไกล่เกลี่ยประนีประนอมได้ดี ทำให้ทราบได้ว่าคู่ความฝ่ายใดอยู่ในฐานะได้เปรียบเสียเปรียบ อันจะช่วยในการดำเนินการไกล่เกลี่ยประนีประนอมมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงก็ตาม แต่การไกล่เกลี่ยโดยผู้พิพากษาก็มีข้อจำกัดกล่าวคือ ผู้พิพากษาย่อมมีคดีที่จะต้องขึ้นนั่งพิจารณา

และเป็นองค์คณะพิจารณาคดี ทั้งมีเวรชี้ที่ต้องสั่งคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวและสั่งจ่ายเช็คที่คู่ความมายื่นคำร้องขอ ทำให้มีเวลาที่จะมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทได้น้อย

๒. หนายความ กรณีที่หนายความตกลงกับลูกความตั้งแต่แรกก็ไม่ว่าคดีจะเสร็จโดยการสืบพยานหรือการถอนฟ้อง ยอมความ ลูกความจะต้องจ่ายค่าจ้างว่าความเต็มจำนวนหรือกรณีที่ไม่มีการตกลงกันไว้ แต่หนายความได้ค่าจ้างเป็นจำนวนพอสมควรแล้ว การไกล่เกลี่ยจะได้รับความร่วมมือหนายความเป็นอย่างดี กรณีที่หนายความได้รับค่าจ้างเพียงบางส่วนมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ นอกจากปัจจัยการได้รับค่าจ้างว่าความแล้วยังมีปัญหาที่หนายความบางคนไม่เข้าใจและไม่เชื่อว่าไกล่เกลี่ยจะเป็นประโยชน์แก่ลูกความของตน จึงเกิดปัญหาในการที่หนายความมักปกป้องประโยชน์ของลูกความในทางที่ผิดทำให้มีการโต้เถียงกันระหว่างไกล่เกลี่ย ก่อให้เกิดความตึงเครียด จนบางครั้งต้องแยกหนายออกจากห้องไกล่เกลี่ยเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความเจรจาเป็นผลสำเร็จ

๓. ขาดการประชาสัมพันธ์และการอบรมบุคลากรเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

นายณัฐวัฒน์ ไบบัว ผู้พิพากษาประจำสำนักงานศาลยุติธรรมช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีปัญหา อุปสรรคคือ การลงโทษไม่แน่ชัดควรจะมีบัญชีอัตราโทษ (ยึดถือ) สำหรับคดีที่มีการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ เพราะการตัดสินคดีที่มีการไกล่เกลี่ยสำเร็จนั้น ปัจจุบันจะยึดตามบัญชีอัตราโทษที่สร้างขึ้นในคดีปกติ ทำให้การตัดสินคดีที่มีการไกล่เกลี่ยยังไม่มีความยืดหยุ่นเท่าที่ควร

นายพงษ์นรินทร์ ศรีประเสริฐ ผู้พิพากษาประจำศาลช่วยราชการศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคคือ

๑. การไกล่เกลี่ยโดยผู้พิพากษามีข้อจำกัด คือ ผู้พิพากษายอมมีคดีที่จะต้องขึ้นนั่งพิจารณาและเป็นองค์คณะพิจารณาคดีปกติ หรืออาจจะมีเวรชี้ เวรสั่งคำร้อง เวรออกหมายจับหมายค้นในเวลาเดียวกัน ทำให้ยอมมีเวลาที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ได้น้อย ทางแก้ปัญหาคือ จัดให้มีผู้พิพากษาประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ ซึ่งได้รับยกเว้นไม่ต้องทำหน้าที่พิจารณาคดีที่ต้องสืบพยาน

๒. หนายความมักจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เนื่องมาจากปัจจัยการได้รับค่าจ้างว่าความ หากทำการประนีประนอมยอมความหรือไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จแล้ว ก็จะทำให้หนายความได้รับเงินค่าว่าความเป็นจำนวนน้อยกว่าคดีที่ต้องมีการสืบพยาน

นางสาวจุฑามาส บุญคง เจ้าพนักงานคดีปฏิบัติการ ศาลจังหวัดตลิ่งชันกล่าวว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมี ปัญหา อุปสรรค

คือ เนื่องจากการใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตั้งชั้นเป็นทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทโดยใช้หลัก “สมานฉันท์และสันติวิธี” ซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังไม่เป็นที่แพร่หลายและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ ไม่ทราบถึงกระบวนการดังกล่าวว่ามีข้อดีอย่างไรในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีไม่มีความสนใจที่จะนำคดีของตนเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ หรือในบางคดีที่ผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์เห็นสมควรที่จะนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ โดยเจ้าหน้าที่ได้ออกหมายนัดแจ้งคู่ความทุกฝ่ายเพื่อนัดสมานฉันท์แล้ว แต่คู่ความไม่มาตามกำหนดนัด หรือในคดีที่จำเลยยื่นคำร้องขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ แต่ผู้เสียหายในบางคดี เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเพศไม่ยินยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้คดีไม่อาจไกล่เกลี่ยสำเร็จได้ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่ยอมความไม่ได้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม จึงต้องกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้แต่ละประเภทเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ โดยมีการประชาสัมพันธ์โครงการและจัดบุคลากรที่เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

นายยุทธการ สุทธิพงษ์ อัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการสูงสุด เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตั้งชั้นดังกล่าว มีปัญหาและอุปสรรค คือ อาจเป็นช่องทางที่ผู้กระทำผิดเห็นว่าเป็นทางออกที่จะจบคดีโดยใช้เงินเป็นเครื่องมือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีฆ่าผู้อื่นนั้น อาจเป็นประโยชน์ต่อบทบาทของผู้ตาย หรือผู้เสียหายที่จะได้รับชดเชยค่าเสียหาย แต่ในส่วนของ การลงโทษ แม้จะเป็นเหตุบรรเทาโทษ ศาลก็ควรพิจารณาโทษให้สมกับความผิดที่ร้ายแรง

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้โดยจำเลยยอมชดเชยค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้ว ให้ผู้เสียหายถอนฟ้องหรือลงโทษสถานเบาหรือรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษแก่จำเลยนั้นควรใช้ในคดีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีนิสัยหรือสันดานในการกระทำความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อสังคม ควรใช้ในคดีที่ผู้กระทำความผิดกระทำด้วยความจำเป็นหรือเป็นการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุหรือการบันดาลโทสะ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมาย เพราะมีทางออกในตัวอยู่ในบทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบันแล้ว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีจะช่วยให้คนไม่ทำผิดซ้ำหรือทำให้สังคมสงบสุขจริง หรือไม่ขึ้นกับการกระทำในคดีผู้กระทำความผิดไม่ใช่ผู้กระทำผิดติดนิสัย การชดเชยความเสียหาย อาจไม่ช่วยให้จำเลยสำนึกผิด ดังนั้นการไกล่เกลี่ยหากเป็นไปได้ควรใช้ในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยสำนึกผิดและรับสารภาพ หากจำเลยปฏิเสธไม่ควรทำการไกล่เกลี่ย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ พนักงานอัยการจะอุทธรณ์ฎีกาหรือไม่ขึ้นกับดุลพินิจของอัยการศาลสูงในแต่ละสำนวน แต่โดยทั่วไปเมื่อผู้เสียหายพอใจและศาลพิพากษาลงโทษพอสมควรแล้ว แม้จะรอการลงโทษอัยการจะไม่อุทธรณ์ฎีกาเป็นส่วนใหญ่

คดีที่ยอมความไม่ได้เมื่ออัยการเป็นโจทก์ฟ้องไม่สามารถถอนฟ้องได้ เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่การยอมความในคดีที่ยอมความไม่ได้ไม่เป็นเหตุให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙ (๒) จึงไม่อาจถอนฟ้องได้

ร.ต.อ. สุพจน์ ไทยอ่อน รอง สว.กลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำปางเห็นว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ของศาลตลิ่งชันมีปัญหาและอุปสรรค คือ

๑. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องพิจารณาว่าคดีประเภทไหนที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ มิฉะนั้นคดีอุกฉกรรจ์ก็จะทำให้มีการไกล่เกลี่ยกันไม่ได้

๒. จะต้องมีความกระตือรือร้นในการไกล่เกลี่ยพิพาทที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ จึงจะทำให้การไกล่เกลี่ยเกิดประโยชน์สูงสุดได้

หากมีการนำคดีอุกฉกรรจ์ เช่น ฆ่า มาไกล่เกลี่ยได้ ต่อไปคนก็จะไม่เกรงกลัวในการกระทำความผิด เพราะคดีว่าหากทำความผิดแล้วก็ใช้เงินชดใช้ให้คดีก็จะเสร็จสิ้นไป โดยไม่ต้องรับโทษทางกฎหมาย ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ควรต้องกำหนดฐานความผิดใดทั้งที่สามารถไกล่เกลี่ยได้เสียก่อน ถึงจะพิจารณาว่าเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหายเหมาะสมหรือไม่ เช่น กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย น่าจะไกล่เกลี่ยได้ เป็นต้น ไม่ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายในการไกล่เกลี่ยเพียงแต่กำหนดฐานความผิดใดบ้างที่จะทำการไกล่เกลี่ยได้ก็เพียงพอแล้ว การไกล่เกลี่ยช่วยให้คนทำผิดซ้ำหรือไม่ก็ได้ ต้องใช้ระยะเวลาและทำการวินิจฉัยเสียก่อน จึงจะสรุปได้ว่าคนจะไม่ทำผิดซ้ำหรือทำให้สังคมสงบสุขจริง

การชดเชยความเสียหายอาจจะมีจำเลยบางคนที่น่าสนใจผิดได้ และก็อาจจะมีบางคนที่ไม่สนใจผิดเพราะคิดว่าทำผิดแล้วชดใช้เงินได้เรื่องก็จบ

พันตำรวจโท มนูญ คำเบ็ง สารวัตรฝ่ายอำนวยการจังหวัดลำปางเห็นว่า การไกล่เกลี่ย มีปัญหาและอุปสรรคคือ อาจทำให้ไม่มีมาตรฐานในการป้องกันอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยในคดีฆ่า ไม่ควรทำในคดีที่เป็นการฆ่าโดยเจตนา เพราะหากกระทำผิดแล้วก็สามารถใช้เงินชดใช้ ทำให้คดีเสร็จสิ้นได้ แต่หากเป็นคดีฆ่าโดยไม่เจตนาไกล่เกลี่ยได้เพราะทำให้คู่กรณีพอใจทั้งสองฝ่าย การชดใช้ฆ่าเสียหายแล้วให้ผู้เสียหายถอนฟ้องหรือลงโทษสถานเบาหรือรอการลงโทษ หรือรอการกำหนดโทษ ต้องมีการพิจารณาลักษณะของการกระทำความผิด ประกอบด้วย เจตนา, พฤติการณ์ของการกระทำความผิด, ลักษณะของผู้กระทำความผิดว่าเหตุที่กระทำผิดเพราะอะไร หากลักษณะของการกระทำความผิดไม่กระทบถึงศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นอาจเกิดจากการกระทำด้วยความจำเป็น, บันดาลโทสะ ก็น่าจะพิจารณาไกล่เกลี่ยเป็นข้อๆ ได้ ไม่ต้องมีการปรับปรุงกฎหมาย การไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะช่วยให้คนไม่ทำผิดซ้ำ การชดเชยความเสียหายไม่ว่าจะช่วยให้จำเลยสนใจผิดหรือไม่ เพราะบางคนอาจคิดว่าเมื่อกระทำความผิดแล้ว ก็ใช้เงินชดใช้ก็สิ้นเรื่อง

พันตำรวจโท สันติ จันทร์ศักดิ์ พนักงานสอบสวนสบ.๓ สถานีตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง เห็นว่า การไกล่เกลี่ยมี ปัญหาและอุปสรรค คือ คดีจะขึ้นสู่ศาลโดยตรงเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องแต่งตั้งผู้มีความรู้ ความชำนาญในหลายๆ ด้าน ประจำศาลเพื่อให้บริการกับคู่ความในเบื้องต้น และไม่ควรมาคืออาญาร้ายแรง เช่น ฆ่า มาไกล่เกลี่ย เนื่องจากอาจทำให้ผู้กระทำผิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ซึ่งมีฐานะทางด้านการเงินที่จะ สามารถชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย เกิดความเหิมเกริมไม่เกรงกลัวโทษตามกฎหมายน่าจะมีการเพิ่ม โทษและลงโทษที่รุนแรงกับผู้กระทำผิดในลักษณะที่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมโดยภาพรวม เช่น คดีลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ชิงราวทรัพย์ ฆ่าผู้อื่น และความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ควรต้องมีการติดตาม ประเมินผลว่าการไกล่เกลี่ยช่วยคนไม่ทำผิดซ้ำ หรือทำให้สังคมสงบสุขจริงหรือไม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็น ข้อมูลในการวิเคราะห์ตามมาตรการดังกล่าว การไกล่เกลี่ยมีส่วนว่าเป็นเรื่องที่ทำให้จำเลย (บางคน) เกิด ความสำนึกจริง แต่อาจไม่ส่งผลถึงผู้กระทำผิดที่ไร้จิตสำนึก

นางสาวอุษณีย์ ไพรสนธ์ อัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา กล่าวว่า การ ไกล่เกลี่ยทำให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการต้องไปศาลหลายครั้งในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากการ เจริญไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จอาจมีผลกระทบต่อการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในกรณีที่ศาลได้ไกล่เกลี่ยคดีแล้วพนักงานอัยการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล ในดุลยพินิจการลงโทษ เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ไม่เข้าใจก็จะพิพากษากลับไปโทษจำเลย ให้หนักขึ้นเพราะการสมานฉันท์ได้เริ่มทำเฉพาะในศาลจังหวัดตลิ่งชัน ศาลจังหวัดมีนบุรี และศาลอาญา กรุงเทพมหานครได้เท่านั้น ดังนั้นพนักงานอัยการและศาลยังไม่เข้าใจในกระบวนการของศูนย์สมานฉันท์ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นแนวปฏิบัติที่พนักงานอัยการจะพิจารณาคดีที่ศาลตัดสินแล้วว่าควรจะต้องอุทธรณ์ ฎีกาหรือไม่ และในทางปฏิบัติเมื่อพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนแล้วเชื่อว่าจำเลยทำความผิดจริง และ ศาลลงโทษน้อยพนักงานอัยการมีแนวปฏิบัติคือต้องอุทธรณ์และฎีกา นอกจากนี้ศาลสามารถพิจารณาโทษ จำเลยในทุกคดีที่จำเลยประสงค์ที่จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์แม้ผู้เสียหายจะไม่เข้าสู่กระบวนการ สมานฉันท์ด้วย ดังนั้นผู้เสียหายอาจไม่เห็นด้วยและนำไปสู่การอุทธรณ์ ฎีกาได้ ดังเช่นคดีที่เข้าสู่สมานฉันท์ ช่วงเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม ๒๕๕๓ ที่ศาลได้ตัดสินแล้วเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓ แต่มีการยื่น อุทธรณ์ ๑ เรื่องคือคดีหมายเลขดำที่ ต. ๓๙๗/๕๓ คดีหมายเลขแดงที่ ๒๑๒๒/๕๓ ซึ่งพนักงานอัยการเป็น โจทก์มีโจทก์ร่วมคือนางสาววารภรณ์ ชุนครบุรีจำเลย

นายประวิณ ตะวงค์ เรื่อง ช่มชืนกระทำชำเรา, บุกรุก ผู้ยื่นอุทธรณ์ คือโจทก์ร่วมซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ เห็นด้วยกับการที่ศาลตัดสินลงโทษจำเลยน้อยไป ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามประมวล กฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ วรรคแรก ๓๖๔,๓๖๕ วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม ๓๗๑ การกระทำของ จำเลยเป็นการกระทำหลายกรรมหลายความผิดให้เรียงกระทงลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๑ ลงโทษฐานช่มชืนกระทำชำเราผู้อื่นโดยใช้กำลังประทุษร้ายจำคุก ๘ ปี ฐานบุกรุกเคหาสถานในเวลา

กลางคืนโดยมีอาวุธ จำคุก ๒ ปี ฐานพกพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้านหรือทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต ปรับ ๑๐๐ บาท รวมจำคุก ๑๐ ปี และปรับ ๑๐๐ บาท จำเลยให้การรับสารภาพเป็นประโยชน์แก่การพิจารณามีเหตุบรรเทาโทษลดโทษให้กึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๘ คงจำคุก ๕ ปี และปรับ ๕๐ บาท ให้นับโทษจำคุกของจำเลยในคดีอาญา หมายเลขแดงที่ ๔๐๙๕/๒๕๕๐ ของศาลแขวงนนทบุรี ที่รอการลงโทษมาบวกเข้าคดีนี้ รวมจำคุก ๕ ปี ๑ เดือน และปรับ ๕๐ บาท รับอาวุธมีดของกลางไม่ชำระค่าปรับให้จัดการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙,๓๐ ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นว่า ความผิดฐานบุกรุกและข่มขืนกระทำชำเราเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทให้ลงโทษฐานข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งเป็นกฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๐ จำคุก ๑๔ ปี ลดโทษให้กึ่งหนึ่งแล้ว จำคุก ๗ ปี เมื่อรวมกับความผิดฐานอื่น เป็นจำคุก ๗ ปี และปรับ ๕๐ บาท บวกโทษของจำเลยในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ ๔๐๙๕/๕๐ ของศาลแขวงนนทบุรีแล้ว จำคุกจำเลยมีกำหนด ๗ ปี ๑ เดือน และปรับ ๕๐ บาท และให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาในคดีส่วนแพ่งต่อไป นอกจากนี้แก้ไขให้เป็นไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

สรุปได้ว่าคดีนี้ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลชั้นต้นที่ลงโทษจำคุกจำเลย ๕ ปี ๑ เดือน ปรับ ๕๐ บาทพิพากษากลับลงโทษจำเลยเพิ่มขึ้นเป็นจำคุก ๗ ปี ๑ เดือนปรับ ๕๐ บาท

นายทรงธรรม พูนเกษมทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบังคับคดีล้มละลาย กรมบังคับคดี เห็นว่าการที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้นมีปัญหาและอุปสรรคคือ คาดว่าน่าจะมีปัญหาในด้านบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอในการดำเนินการไกล่เกลี่ยฯ และไม่เห็นด้วยที่จะนำคดีอาญาที่ร้ายแรงมาดำเนินการไกล่เกลี่ย เพราะไม่เป็นการแก้ไขปัญหาโดยตรง อาจทำให้สังคมปั่นป่วน ไม่สงบสุขและเห็นว่า ไม่เป็นการแก้ไขในความประพฤติของผู้กระทำผิด การได้รับการเยียวยาแก่ผู้เสียหายเป็นเรื่องควรกระทำและเหมาะสมแต่ไม่อาจมาเป็นข้อผ่อนปรนในเรื่องโทษของผู้กระทำผิด

นายกิตติพัฒน์ เตชะพหุล ผู้บัญชาการเรือนจำฯ กรมราชทัณฑ์ เห็นว่าการที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีปัญหาและอุปสรรคคือ หากเปิดเผยกระบวนการนี้ให้สาธารณะได้รับทราบจะเกิดฝ่ายที่สามคือ “สังคม” หรือ “ชุมชน” (Community) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเพิ่มจากคู่ความคือ “โจทก์” และ “จำเลย” ซึ่งความเห็นฝ่ายนี้จะมีพลังมากและมีแนวโน้มไปในทางปกป้องสวัสดิภาพของสังคมมากกว่าความพึงพอใจของผู้เสียหาย

นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยต้องเป็นไปเพื่อการสำนึกผิดต่อเหยื่อและสังคมในน้ำหนัที่เท่าเทียมกัน เพราะความรุนแรงในสังคมส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม เพื่อแต่บาดแผลของอาชญากรรมอาจยังลึกกับเหยื่อหรือผู้เสียหายมากกว่าบุคคลอื่น

การชำระค่าเสียหายต้องมีทั้งสองส่วน สำหรับผู้เสียหายและสำหรับสังคม ในส่วนค่าเสียหายสำหรับสังคม เช่น การบริการสาธารณสุขระหว่างต้อโงก การยินยอมให้เผยแพร่เลยประกาศสำนึกผิดต่อสาธารณะ อย่างเป็นทางการ เป็นต้น

พันตำรวจเอกคมกฤษ ใสืบขาว รองผู้บังคับการฯ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นว่า การที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นมีปัญหาและอุปสรรคคือ ปัญหา จะต้องมีกฎหมายที่รับรองและให้อำนาจอย่างชัดเจน

อุปสรรคด้านความคิด และสังคม ยังมองว่าผู้ทำผิดจะต้องถูกลงโทษเมื่อคดีถึงที่สุด เช่น ความคิดในการถูกคุกคามซึ่ง มากกว่าการปล่อยชั่วคราวหากเห็นว่าการปล่อยตัว แสดงว่าไม่ได้ถูกลงโทษ ไม่ได้ทำความผิด

นอกจากนี้ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น เป็นความผิดที่มีอัตราโทษสูง หากสามารถนำคดีมาสู่การไกล่เกลี่ย จะเกิดการบังคับทางคดี และขัดกับหลักการควบคุมอาชญากรรมที่มีผู้กระทำผิดที่รุนแรงและเกิดผลกระทบต่อสังคมจะต้องได้รับการลงโทษ เมื่อผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและสังคมจะไม่สงบสุข

การชดใช้เยียวยาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้กระทำผิดจะต้องชดใช้ซึ่งการชดใช้ค่าเสียหายจะไม่ได้รับผลกระทบที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่สำคัญจะต้องเกิดการสำนึกผิด และไม่กระทำผิดอีก

นายไพศาล สุวรรณรักษา ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการ เห็นว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่มีปัญหาและอุปสรรค เพราะผู้ไกล่เกลี่ยมีประสบการณ์ มีวิธีการ ใช้คำพูดในการไกล่เกลี่ย มีเหตุผลยกตัวอย่างประกอบ ทำให้คู่กรณีเข้าใจและยอมรับได้

นายฐากร ธรรมประทีป ผู้ช่วยราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังได้กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศาลตลิ่งชัน มีปัญหาคือการกำหนดหลักเกณฑ์ในการลงโทษและหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมต้องกำหนดให้ชัดเจน รวมถึงการเยียวยาที่เหมาะสม

นายธนาคม จงจิระ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยฯควรเป็น Pilot project ก่อนเพื่อเป็นการทดลองใช้ในแต่ละพื้นที่ก่อนเพื่อดูข้อดีข้อเสียเพื่อขยายผลต่อไป

นายปริญญา มาชัยภูมิ เจ้าหน้าที่กฎหมาย/ทนายความ บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน)กล่าวว่า การคัดเลือกคดีว่าคดีประเภทใดควรเข้าสู่โครงการสมานฉันท์นั้น ต้องกระทำโดยผู้พิพากษาที่มีความเข้าใจ และไม่ว่าคดีจะมีโทษหนักหรือเบาก็ตามต้องไม่แนะนำจำเลยให้รับสารภาพแม้ไม่ได้กระทำความผิดเพียงเพราะจะอ้างว่าศาลจะลงโทษสถานเบา เพียงเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยไม่ต้องสืบพยาน

นายปริญญา มาชัยภูมิ เจ้าหน้าที่กฎหมาย/ทนายความ บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) เห็นว่าการนำคดีอาญาที่ร้ายแรง เช่น ฆ่า ฯลฯ มาไกล่เกลี่ยนั้นเห็นด้วยหากการดำเนินการไกล่เกลี่ยนั้นต้องไม่ทำให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดที่มีความสามารถชดใช้ให้ผู้เสียหายได้ก็จะต้องรับโทษทางอาญา เพราะสิ่งดังกล่าวไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยคดีอาญา

นางสาวธิดารัตน์ ทรงสัทยานุรักษ์ ทนายความอิสระเห็นว่าเนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ ไม่ทราบถึงกระบวนการดังกล่าวว่ามีข้อดีอย่างไรในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีไม่มีความสนใจที่จะนำคดีของตนเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์

การนำคดีอาญาที่ร้ายแรง เช่น ฆ่า ฯลฯ มาไกล่เกลี่ยนั้น เห็นว่าในคดีอุกฉกรรจ์หรือมีอัตราโทษสูงนั้น บุคคลเหล่านี้ย่อมมีนิสัยและความประพฤตินี้แตกต่างจากบุคคลธรรมดา การที่จะให้โอกาสบุคคลเหล่านี้มากเกินไปย่อมเป็นเสียมากกว่าผลดี

๔. ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้

นางสาวอุษณีย์ ไพรสนธ์ อัยการ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา กล่าวว่ากรณีศาลไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาร้ายแรงเช่นความผิดฐานฆ่าผู้อื่นนั้นในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายรองรับในกรณีความผิดร้ายแรงแต่การไกล่เกลี่ยมีผลดีต่อคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยา ไม่เกิดความอาฆาตมาดร้ายกัน สังคมได้รับการเยียวยา

การไกล่เกลี่ยฯโดยการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้วลงโทษสถานเบาหรือถอนฟ้องจะเหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับกรกระทำความผิดมีความร้ายแรงเพียงใดมีผลกระทบต่อสังคมมากน้อยเพียงใดและผู้เสียหายพึงพอใจในการได้รับการชดใช้เยียวยาหรือไม่แต่ในการกระทำบางกรณีอาจต้องใช้มาตรฐานการลงโทษ (CRIME CONTROL) และควรต้องมีการปรับปรุงกฎหมายเนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายรองรับซึ่งต้องกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน มิให้ใช้ดุลยพินิจอย่างเดียว การไกล่เกลี่ยฯไม่ช่วยให้คนไม่ทำผิดซ้ำหรือไม่ทำให้สังคมสงบสุข การชดเชยความเสียหายไม่ช่วยให้จำเลยสำนึกผิด

พนักงานอัยการจะอุทธรณ์และฎีกาในคดีที่มีความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมากหากศาลพิพากษาลงโทษจำเลยไม่เหมาะสมกับการกระทำผิด ในคดีที่ยอมความไม่ได้ที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์สามารถถอนฟ้องได้โดยต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๔๗ ข้อ ๑๒๘

นายทรงธรรม พูนเกษมทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบังคับคดีล้มละลาย กรมบังคับคดีเห็นว่าการที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้นควรแก้ไขกฎหมายเพื่อรับรองการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

นายทรงธรรม พูนเกษมทรัพย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการบังคับคดีล้มละลาย กรมบังคับคดี กล่าวต่อไปว่าการที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้โดยการชดเชยความเสียหายไม่ช่วยให้จำเลยสำนึกผิด ควรหาวิธีการลงโทษที่เหมาะสม และจำเลยหลาย

นายกิตติพัฒน์ เดชะพหล ผู้บัญชาการเรือนจำฯ กรมราชทัณฑ์ เห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้วให้ผู้เสียหายถอนฟ้องจำเลย ลงโทษ สถานเบา หรือรอกการลงโทษ หรือกำหนดโทษลงโทษไม่ควรทำอย่างยิ่ง แต่ควรเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในการกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลย โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในคดีและการสำนึกผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมจากฝ่ายจำเลยให้เป็นอย่างสำคัญ และควรแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดเงื่อนไขทางความประพฤติเพิ่มเติมโทษ

นายกิตติพัฒน์ เดชะพหล ผู้บัญชาการเรือนจำฯ กรมราชทัณฑ์ เห็นว่าการชดเชยความเสียหายให้ผู้เสียหายไม่ช่วยให้จำเลยสำนึกผิดเสมอไป ขึ้นอยู่กับกระบวนการเพื่อให้เกิดความสำนึกผิด ซึ่งเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาคลินิก

พันตำรวจเอกคมกฤษ ไวสีบขาว รองผู้บังคับการฯ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเห็นว่า การที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นสมควรที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องและรองรับอำนาจของผู้ไกล่เกลี่ย ให้มีผลตามกฎหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการชดเชยความเสียหาย ช่วยให้จำเลยสำนึกผิดได้ในบางกรณีที่ผู้กระทำสำนึกผิด และต้องการโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง ซึ่งจะสำเร็จลดภาระในกระบวนการทางศาล – ราชทัณฑ์ แต่ไม่สามารถป้องกันไม่ให้คนกระทำความผิดซ้ำได้นอกจากนี้การชดเชยเป็นการลงโทษจำเลยทางหนึ่งในด้านเศรษฐกิจแต่ไม่อาจวัดได้ว่าจำเลยจะสำนึกผิด หรือไม่ เช่น จำเลยหรือ ผู้ต้องหาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจการลงด้วยการชดใช้เงิน ย่อมไม่มีผลกระทบต่อผู้เสียหายในทางจิตใจหรือการยอมรับ หากคิดว่าเงินคือ อำนาจใช้ได้ทุกเรื่อง

นายไพศาล สุวรรณรักษา ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการ มีความเห็นว่า ในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่นคดีฆ่า เป็นต้น การไกล่เกลี่ยทำได้ยากเพราะการเสียชีวิต หอาอะไรมาชดเชยได้ยากกับวงศ์ตระกูลเพราะเกี่ยวกับสภาพจิตใจในครัวเรือนผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดควรรับโทษตามกฎหมาย ตามความรุนแรงที่ทำดีแล้ว ผู้กระทำความผิดฐานรับจ้างฆ่า ผู้เสียหายคงรับไม่ได้ในการไกล่เกลี่ยเพราะไม่เคยมีเรื่องโกรธเคืองกัน อาชญากรอาชีพโดยสันดานแก้ไขยาก เพราะไม่มีอาชีพที่มั่นคง ควรลงโทษประหารชีวิต การชดเชยความเสียหายจะช่วยให้จำเลยสำนึกผิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวจำเลย ทศนคติของจำเลยเอง

นายฐากร ธรรมประทีป ผู้ช่วยราชเลขาธิการ สำนักราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังได้กล่าวว่า การใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีขำนั้นควรพิจารณาเป็นรายคดี ถ้าเหตุตายเกิดจากเหตุการณ์พาไปไม่ใช่เป็นไปโดยสันดาน ถ้ามีเหตุผลแวดล้อมรองรับเพียงพอก็น่าจะใกล้เคียงได้ซึ่งจะเป็นผลดีกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย

การใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้โดยการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายถอนฟ้อง หรือรอการลงโทษ รอการกำหนดโทษหรือลงโทษสถานเบาเป็นการเยียวยาที่ต้องพิจารณาตามฐานความผิด ความร้ายแรงของการกระทำและเหตุอื่นประกอบด้วย ถ้ามีความเป็นธรรมทุกฝ่ายก็เป็นวิธีที่ดีมากวิธีหนึ่ง การชดเชยความเสียหายช่วยให้จำเลยสำนึกผิด ควรมีการศึกษาวิจัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อนเพื่อพิจารณาว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือไม่

นายธนาคม จงจิระ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี กล่าวต่อไปว่า การใกล้เคียงคดีอาญาที่ร้ายแรงควรจะต้องมีคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา อัยการ ตำรวจ ผู้นำศาสนา ฯลฯ มาเป็นคณะกรรมการพิจารณาว่าคดีไหนควรจะมาเข้ากระบวนการใกล้เคียงนี้เพื่อความรอบคอบและเป็นการป้องกันการเลือกปฏิบัติ ดังนั้นต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่แน่ชัดเพื่อเข้าไปสู่กระบวนการนี้

การใกล้เคียงโดยจำเลยเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ต้องหาสามารถทำได้แต่ต้องได้รับความยินยอมจากคณะกรรมการที่พิจารณาเบื้องต้นว่ามีความเหมาะสมเพียงใด เพื่อป้องกันผู้มีอิทธิพลมาใช้กระบวนการนี้เพื่อช่วยเหลือพวกตนเอง ทำให้พวกนี้ไม่เคารพกฎหมาย

ต้องมีการแก้ไขกฎหมายหรือเพิ่มเติมระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับกระบวนการนี้ให้ชอบด้วยกฎหมาย

การใกล้เคียงข้อพิพาทช่วยให้คนไม่ทำความผิดซ้ำและทำให้สังคมสงบสุขได้ถ้ามีขั้นตอนกระบวนการ พิจารณาอย่างรอบคอบในแต่ละคดี การชดเชยความเสียหายอาจช่วยให้จำเลยสำนึกผิดได้หรือไม่ได้ขึ้นกับแต่ละกรณีไป นั้นการมีคณะกรรมการกลั่นกรองก่อนเป็นเรื่องสำคัญ

นายปริญญา มาชัยภูมิ เจ้าหน้าที่กฎหมาย/ทนายความ บริษัท กรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) เห็นว่า การเยียวยาโดยการชดใช้ค่าเสียหายเป็นเพียงการบรรเทาผลร้ายประการหนึ่งในอีกหลายประการเพื่อให้ทางผู้เสียหายได้รับการเยียวยาบ้างเท่านั้น แต่ควรต้องมีการเยียวยาด้านอื่นที่มีใช้ตัวเงินด้วย ควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้อำนาจระบุเฉพาะแก่ทางศาลให้ชัดเจนให้มีอำนาจในการดำเนินการในการสมานฉันท์คดีอาญา เพื่อป้องกันการทำหน้าที่ดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษา เท่าที่ปรากฏแนวทางสมานฉันท์นั้นเน้นให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวเงินแก่ผู้เสียหาย มิได้เน้นการปรับความเข้าใจ หรือแก้ไขเยียวยาทางด้านจิตใจที่จะช่วยให้คนไม่ทำผิดซ้ำหรือทำให้สังคมสงบสุขจริง

การชดเชยความเสียหายไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะทำให้จำเลยสำนึกผิด อาจทำให้จำเลยคิดได้ว่าหากทำผิดก็ชดใช้เงินก็ไม่ต้องถูกลงโทษ

นางสาวธิดารัตน์ ทรงสัตยานุรักษ์ ทนายความอิสระเห็นว่า การเยียวยาด้วยตัวเงินเป็นเพียงการบรรเทาผลร้ายประการหนึ่งในอีกหลายประการเพื่อให้ทางผู้เสียหายได้รับการเยียวยาบ้างเท่านั้น และการที่ผู้เสียหายถอนฟ้องจำเลยหรือลงโทษสถานเบา หรือรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษก็จะไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและหลาบจำ ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมากระทำความผิดอีกก็เป็นได้ จึงควรต้องมีการเยียวยาในด้านอื่นที่มีใช้ตัวเงินเช่นการทำประโยชน์แก่สังคมควบคู่ไปด้วย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่มุ่งเน้นเพียงผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวเงินมากกว่าที่จะมุ่งเน้นการปรับความเข้าใจ หรือแก้ไขเยียวยาทางด้านจิตใจและควรมีการปรับปรุงกฎหมายโดยระบุอำนาจหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ศาล ผู้พิพากษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

การชดเชยความเสียหายให้ผู้เสียหายและไม่ลงโทษจำเลยหรือลงโทษสถานเบาไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและหลาบจำ ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมากระทำความผิดอีกก็เป็นได้

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษานอกระบบทางการใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน คณะผู้วิจัยได้นำผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันจำนวน ๓ คน เจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันจำนวน ๑ คน พนักงานอัยการจำนวน ๓ คน เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวน ๓ คน ผู้บัญชาการเรือนจำ จำนวน ๒ คน ทนายความจำนวน ๓ คนและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ คนได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี ๑ คน ผู้ช่วยราชเลขาธิการในสำนักพระราชวังจำนวน ๑ คน และอดีตนายกเทศมนตรีเมืองโยธินธรจำนวน ๑ คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น ๑๗ คนโดยใช้แบบสัมภาษณ์แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชัน มาวิเคราะห์และสรุปประเด็นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ โดยคณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยใน ๕ ประเด็นคือ กระบวนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลตลิ่งชันในปัจจุบัน ผลดี ผลเสีย ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน ดังนี้

๕.๑ สรุปกระบวนการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบัน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของศาลจังหวัดตลิ่งชันได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ศูนย์ไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความได้ มีเจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่ยอมความได้ซึ่งเป็นคดีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๓๙ กำหนดไว้ว่า สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป (๒) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันจึงสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ในคดีอาญาที่ยอมความได้หากตกลงกันได้คดีก็เสร็จสิ้นไป หากคู่ความไม่สามารถตกลงยอมความกันได้หรือการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คดีเหล่านี้ก็จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน

ศาลจังหวัดตลิ่งชันได้จัดตั้งศูนย์สมานฉันท์ขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้และคดีที่เข้าหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ ของศาลจังหวัดตลิ่งชัน แต่ผลการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีสามารถยื่นคำร้องแสดงความประสงค์ขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑. ก่อนฟ้องคดี (ชั้นฝากขัง)
๒. ภายหลังจากโจทก์ฟ้องคดีแล้ว (ในวันนัดสอบคำให้การนัดแรก)
๓. คดีอยู่ระหว่างการนัดพิจารณา (สืบพยานโจทก์หรือจำเลย)
๔. คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา

เมื่อคดีเข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์แล้ว คดีใดที่มีผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ที่จะออกหมายนัดเพื่อให้ผู้เสียหายมาศาล เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยหลักสมานฉันท์และสันติวิธี โดยกำหนดนัดดังกล่าวไม่กระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

เมื่อถึงวันกำหนดนัดสมานฉันท์ คู่ความทุกฝ่ายมาพร้อมแล้ว ผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์จะอธิบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทราบถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายรวมทั้งผลเสียในการดำเนินคดีของศาล ทั้งนี้โดยนำหลักสมานฉันท์และสันติวิธี อันมีผลทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด เป็นธรรม และเสมอภาค ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม “การให้บริการประชาชนและสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลตลิ่งชันทำหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ คดีที่ยอมความไม่ได้ที่จะเข้าทำการไกล่เกลี่ยมีสองกรณีคือ คู่ความร้องขอเข้าไกล่เกลี่ยหรือผู้พิพากษาประจำศูนย์คัดเลือกสำนวนที่น่าจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

เมื่อผู้เสียหายหรือจำเลยร้องขอและอีกฝ่ายตกลงเข้าไกล่เกลี่ยหรือกรณีผู้พิพากษาประจำศูนย์ทำการคัดเลือกสำนวนคดีที่น่าจะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้วเรียกคู่ความเข้าไกล่เกลี่ย ผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งจากหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชันจะเข้าไกล่เกลี่ยคดีนั้น หากสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ ศาลจะตัดสินคดีโดยสั่งให้พนักงานควบคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจจำเลยก่อนหรือไม่ก็ได้ แต่หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ก็ส่งสำนวนคืนเพื่อนัดพิจารณาคดีต่อไป

คดีอาญาทุกประเภทที่ฟ้องที่ศาลจังหวัดตลิ่งชัน เมื่อเริ่มฟ้องคดีต่อศาล ศาลจะนัดวันขึ้นเพื่อสอบถามคำให้การจำเลย โดยศาลจะอ่านฟ้องให้จำเลยฟังและถามคำให้การจำเลยว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ หากจำเลยให้การรับสารภาพศาลก็จะตัดสินลงโทษจำเลย ในกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธเจ้าหน้าที่ศาลจะสอบถามจำเลยว่าจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์หรือไม่ จำเลยบางคนก็จะปฏิเสธไม่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ เพราะเชื่อว่าตนไม่ได้กระทำความผิดหรือตนมีพยานหลักฐานที่เชื่อได้ว่าจะชนะคดี ส่วนจำเลยที่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เจ้าหน้าที่จะส่งคดีทั้งหมดทั้งที่จำเลยยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และคดีที่จำเลยปฏิเสธการเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ให้ผู้พิพากษาที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชันทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ที่ในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี ผู้พิพากษาในศูนย์สมานฉันท์ก็จะสอบถามจำเลยอีกครั้งหนึ่งว่าจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์หรือไม่โดยอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังพร้อมอัตราโทษที่จะได้รับหากปฏิเสธ หรือรับสารภาพและเข้า

สู่การสมานฉันท์ หากจำเลยยังยืนยันไม่เข้าก็จะส่งคดีให้ผู้พิพากษาในศาลจังหวัดตลิ่งชันพิจารณาสืบพยานต่อไป

ส่วนจำเลยที่แสดงความประสงค์เข้าสู่ศูนย์สมานฉันท์ ศาลจะมีหนังสือแจ้งให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการทราบและมาร่วมในการสมานฉันท์ซึ่งมี ระยะเวลานัดดำเนินการภายใน ๑๕ - ๓๐ วันนับแต่วันชี้สองสถาน หากผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการไม่มาร่วมฟังการสมานฉันท์ ศาลสามารถพิจารณาไปตามความต้องการของจำเลยฝ่ายเดียวได้ เมื่อถึงวันนัดสมานฉันท์ ผู้พิพากษาจะอ่านฟ้องให้จำเลยฟังและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่จำเลยว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานใดต้องรับโทษเท่าใดตามกฎหมายและตามมาตรฐานการลงโทษ(ยี่ต็อก)ของศาลที่ผ่านมาในอดีตลงโทษในความผิดดังกล่าวอย่างไรในกรณีไม่รับสารภาพและต้องลงโทษเท่าใดในกรณีที่รับสารภาพและหากเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์จะได้รับโทษลงอีกซึ่งอาจต่ำกว่ากรณีที่รับสารภาพ

ในกรณีที่โจทก์หรือพนักงานอัยการมาศาล ศาลจะขอให้โจทก์หรือพนักงานอัยการแสดงหลักฐานที่พนักงานอัยการมีอยู่เพื่อชี้แจงให้จำเลยทราบว่ามีความผิดฐานพ้อที่จะลงโทษจำเลยอย่างไรโดยแจ้งว่าคดีก่อนๆเคยลงโทษในความผิดฐานนี้เท่าใดหากไม่รับสารภาพ หากรับสารภาพและผู้เสียหายยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ เช่น มีการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายหรือเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายก็เป็นเหตุบรรเทาโทษแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๗๘ ซึ่งบัญญัติว่า

เมื่อมีเหตุบรรเทาโทษ ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือการลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้

เหตุบรรเทาโทษนั้น ได้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ฉลาดเขาเบาปัญญาตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาแต่ก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลุแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาลอันเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาหรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่ามิลักษณะทำนองเดียวกัน

จำเลยที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ รับสารภาพจะได้รับการลดโทษลงกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดฐานนั้นตามมาตรฐานการลงโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน (ยี่ต็อก) และอาจได้รับการพิจารณาลดโทษลงอีกได้ด้วยมีเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา ๗๘ ส่วนใหญ่จำเลยที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์จะได้รับการพิจารณาลดโทษน้อยกว่ากึ่งหนึ่งได้ซึ่งเป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีในศูนย์สมานฉันท์แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมายซึ่งกำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดฐานนั้น ตัวอย่างเช่น จำเลยทำผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๓๔ ซึ่งกฎหมายระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินหกพันบาท แต่มาตรฐานการลงโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชันกรณีไม่รับสารภาพคือจำคุก ๒ ปี หากรับสารภาพลดกึ่งหนึ่งคือจำคุก ๑ ปี ศาลจะแจ้งให้จำเลยทราบว่าหากไม่รับสารภาพสืบพยานแล้วพบว่าผิดจริงจะต้องถูกตัดสินลงโทษจำคุก ๒ ปี หากรับสารภาพลดโทษลงกึ่งหนึ่งคือหนึ่งปีและหากมีเหตุบรรเทาโทษอื่น เช่น เป็นนักศึกษาไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน ไม่ใช่อาชญากรโดย

สันดานหรือผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจนเป็นที่พอใจ ศาลจะลงโทษจำเลยต่ำกว่ากึ่งหนึ่งได้ เช่น หกเดือน ภายใต้กรอบของกฎหมายเพราะความผิดฐานลักทรัพย์นี้กฎหมายไม่ได้กำหนดโทษขั้นต่ำไว้แต่กำหนดโทษขั้นสูงไว้ไม่เกิน 3 ปีและหากกรณีเข้าตามมาตรา ๕๖ คือศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปีและไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยรับโทษแต่เป็นการกระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษศาลเห็นสมควรจะรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษแล้วปล่อยตัวไป จำเลยในคดีลักทรัพย์อาจไม่ต้องรับโทษเลยก็ได้

แต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษขั้นต่ำไว้สำหรับความผิดนั้นศาลจะใช้ดุลยพินิจการลงโทษให้ต่ำกว่าโทษที่กฎหมายกำหนดไม่ได้

ในกรณีที่เข้าเงื่อนไขมาตรา ๕๖ ประมวลกฎหมายอาญาที่ศาลจะรอกการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ กำหนดว่า ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการกำหนดโทษไว้หรือกำหนดโทษแต่รอกการลงโทษไว้แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

คดีที่รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษต้องเป็นกรณีที่จะต้องลงโทษไม่เกินสามปี ไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อนหรือเคยต้องโทษจำคุกมาก่อนในความผิดฐานประมาทหรือลหุโทษเมื่อพิจารณาถึงเหตุอันควรปรานีแล้วก็รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษได้ ดังนั้นคดีร้ายแรงเช่นคดีฆ่าผู้อื่นตามมาตรา ๒๘๘ กำหนดโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปีจึงรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษไม่ได้ ศาลลงโทษขั้นต่ำได้สิบห้าปี ถ้ารับสารภาพลดกึ่งลดได้ต่ำสุดเพียง เจ็ดปีหกเดือน

หากจำเลยประสงค์เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์แต่ผู้เสียหายไม่ยอมเข้าร่วมการสมานฉันท์ด้วย ศาลสามารถพิจารณาใช้ดุลพินิจลงโทษจำเลยได้ฝ่ายเดียวภายใต้กรอบของกฎหมายโดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายจะเข้าร่วมหรือไม่

ในกรณีที่จำเลยเป็นอาชญากรโดยสันดาน มีการกระทำความผิดซ้ำๆ ศาลจะไม่นำคดีเช่นนี้เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจและมีการตกลงเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายระหว่างคู่ความ และคู่ความร้องขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ผู้เสียหายพอใจในผลการเยียวยาของจำเลยและผู้เสียหายแถลงต่อศาลไม่ประสงค์จะดำเนินคดีกับจำเลยอีก ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอถอนฟ้องได้แม้จำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดโดยสันดาน เช่น เป็นผู้รับจ้างวานฆ่าคนหลายคนคดีแล้วก็ตาม ศาลก็จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้เป็นดุลยพินิจของศาลเพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๓๕ บัญญัติให้คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่ง

อนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้นจะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

ดังนั้นในคดีฆ่าคนตายหรือคดีร้ายแรงอื่นที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเป็นอาชัพหรือเป็นสันดานและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองคู่ความตกลงเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ จำเลยชดใช้ค่าเสียหายจนผู้เสียหายพอใจ ผู้เสียหายขอถอนฟ้องได้ทั้งนี้ในการถอนฟ้องเป็นดุลยพินิจของศาลซึ่งศาลอาจอนุญาตก็ได้

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชันได้พิจารณาไกล่เกลี่ยความผิดอาญาแผ่นดินที่ยอมความไม่ได้ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ความผิดอาญาแผ่นดินที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหาย หมายถึง ความผิดอาญาที่มีความเสียหายต่อเอกชนและการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของสังคมโดยรวม ผู้ที่มีสิทธิ์ฟ้องร้องดำเนินคดีคือผู้เสียหายและพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นคดีที่ผู้เสียหายไม่สามารถถอนคำร้องทุกข์ได้ หากศาลสามารถไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแบ่งจนคู่ความตกลงกันได้ก็จะส่งผลต่อคดีอาญา

หากผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยในคดีอาญาเอง ผู้เสียหายมีอำนาจถอนฟ้องคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๕ วรรคหนึ่ง ซึ่งขอถอนฟ้องคดีอาญาเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้ เมื่อผู้เสียหายขอถอนฟ้องและศาลอนุญาต ศาลก็จะจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ คดีอาญาก็จะเสร็จไปโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน

ส่วนคดีความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อสามารถไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความได้สำเร็จเป็นที่พอใจของผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจแถลงต่อศาลว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยและขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย กรณีที่คู่ความตกลงกันได้จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ให้การปฏิเสธและขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้องการที่ผู้เสียหายแถลงไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยถือได้ว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษและศาลสามารถนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้จำเลย

หากเป็นกรณีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปีไม่จำเป็นต้องสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลยจะทำให้คดีนั้นเสร็จไปโดยศาลไม่ต้องสืบพยาน การที่ผู้เสียหายแถลงว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลย โดยการลงโทษจำเลยสถานเบาและหากโทษที่ลงแก่จำเลยอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอการลงโทษได้ทั้งไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ศาลก็อาจจะรอการลงโทษจำคุกให้แก่จำเลยเพื่อให้โอกาสจำเลยได้กลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีต่อไป ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖

แต่หากโทษที่ศาลลงโทษจำเลยที่ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอการลงโทษได้ จำเลยยังได้รับผลประโยชน์จากการที่ศาลลงโทษจำเลยในสถานเบา หรือหากเป็นคดีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานฝ่ายโจทก์จนพอใจว่าจำเลยทำผิดจริง

จึงเป็นกรณีต้องสืบพยานโจทก์ฝ่ายเดียวประกอบพิจารณาของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๖ ที่กำหนดให้โจทก์ต้องสืบพยานประกอบแม้จำเลยจะให้การรับสารภาพ พยานก็จะไม่มาก คดีก็จะเสร็จไปจากศาลด้วยความสะดวกและรวดเร็ว และทำให้ปริมาณคดีในศาลลดลง นอกจากนั้นเมื่อคดีเสร็จไปโดยความพอใจของคู่ความทุกฝ่าย ก็ย่อมไม่มีคู่ความฝ่ายใดยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล ทำให้ไม่มีคดีขึ้นสู่ศาลสูง ช่วยลดปริมาณคดีของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไปด้วย

๒. ความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดอาญาต่อรัฐ หมายถึง ความผิดอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายได้แก่รัฐเท่านั้น เอกชนคนใดคนหนึ่งไม่ได้มีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดด้วย จึงไม่สามารถอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายและฟ้องร้องดำเนินคดีได้ พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิ์ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ตัวอย่างเช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๓ ถึง ๑๒๙ ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ยาเสพติด การจรจร การประมง เป็นต้น ซึ่งคดีประเภทนี้ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ เพราะรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย แต่ถือได้ว่าเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกในคดีอาญาแผ่นดิน โดยจะอธิบายให้ความรู้แก่จำเลยเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามกฎหมาย ผลดี-ผลเสียของการดำเนินคดีในศาลและการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของจำเลย อันมีผลต่อสังคมส่วนรวม เพื่อให้จำเลยสำนึกผิดในการกระทำของตน หากจำเลยยอมรับสารภาพ ก็ไม่จำเป็นต้องสืบพยานโจทก์ หรือหากเป็นคดีที่ต้องสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพ โจทก์จะสืบพยานเฉพาะพยานปากที่สำคัญและจำเลยเองก็ไม่ตั้งใจสืบพยาน ทำให้ใช้เวลาในการสืบพยานไม่มาก คดีก็จะเสร็จไปจากศาลด้วยความสะดวกและรวดเร็ว การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเป็นความลับ ข้อเท็จจริงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท ไม่อาจใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ เว้นแต่คู่ความจะตกลงเป็นอย่างอื่น

สรุปกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มีขั้นตอนคือ

๑. โจทก์หรือจำเลย ในคดีอาญาแจ้งความประสงค์ขอไกล่เกลี่ยต่อศาลที่มีการพิจารณา

๒. เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กรณีที่มีการไกล่เกลี่ยสำเร็จแบ่งได้เป็นสองกรณีคือ

๑. กรณีแรกในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

๑.๑ ในคดีที่ยอมความไม่ได้ ศาลอาจพิพากษาตามที่เห็นสมควร เช่น เมื่อคำนึงถึง

พฤติการณ์ที่ช่วยเยียวยาความเสียหาย อาจลงโทษสถานเบา หรือรอการลงโทษ

๑.๒ ในกรณีที่ตกลงกันได้เฉพาะในส่วนแพ่ง ก็อาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน

ได้ ในส่วนแพ่ง

๒. กรณีที่สองในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์

๒.๑ โจทก์อาจถอนฟ้องหรือศาลพิพากษาตามยอม กรณีที่มีการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ก็

ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัด ตลิ่งชันได้ดำเนินการโดยยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องข้อกฎหมาย มีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๘๑ (๑) บัญญัติว่า ให้มีการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนและองค์กรวิชาชีพได้มีส่วนร่วม ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งศาลจังหวัดตลิ่งชันได้ดำเนินการไปตามนโยบายของประธานศาลฎีกา (๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔) ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๔ ระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการไกล่เกลี่ยคดีคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงใน ครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๔ และระเบียบศาลจังหวัดตลิ่งชันว่าด้วยการสมานฉันท์และสันติวิธี พ.ศ. ๒๕๕๓ กระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลได้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๙ ซึ่ง บัญญัติว่าศาลมีอำนาจสั่งได้ตามที่เห็นสมควรให้คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาศาลด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าคู่ความนั้นๆจะได้มีทนายความว่าต่างแยกต่างอยู่แล้วก็ดี อนึ่งถ้าศาลเห็นว่าการที่คู่ความมาศาลด้วย ตนเองอาจยังให้เกิดความตกลงหรือการประนีประนอมยอมความดังที่บัญญัติไว้ในมาตราต่อไปนี้ ก็ให้ศาลสั่ง ให้คู่ความมาศาลด้วยตนเอง และมาตรา ๒๐ ซึ่งบัญญัติว่าไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความในข้อพิพาทนั้น ประกอบ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ซึ่งบัญญัติว่าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้ มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะ ใช้บังคับได้ ซึ่งการดำเนินการของศูนย์สมานฉันท์ฯไม่ขัดต่อกฎหมายและศาลได้ลงโทษจำเลยไปตามบัญชี อัตราโทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน แม้ยังไม่มีการฟ้องร้องรับ แต่จะเริ่มต้นด้วยการจัดให้มีโครงการนำ ร่องในท้องที่ศาลต่างๆ หรืออาจจัดตั้งหน่วยงานที่มีไว้เพื่อการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ และเมื่อมีการตอบรับที่ดีก็ จะมีการออกระเบียบมารองรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดปริมาณคดีที่อยู่ในศาล การดำเนินการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาไม่ขัดต่อกฎหมายและอัตราโทษ ทั้งนี้เพราะศาลได้ลงโทษจำเลยไปตามบัญชีอัตรา โทษของศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน แยกเป็นสองกรณี

๑. ความผิดอาญาแผ่นดินที่เอกชนเป็นผู้เสียหายและเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยเอง หากศาลสามารถ ไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแพ่งจนคู่ความตกลงกันได้ ก็จะมีผลต่อคดีอาญา ซึ่งโจทก์จะดำเนินการถอนฟ้องคดีอาญา

๒. ความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อสามารถไกล่เกลี่ยสำเร็จเป็นที่พอใจของ ผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจแถลงต่อศาลว่าไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยและขอให้ศาลลงโทษสถานเบาแก่จำเลย ซึ่งโดยปกติแล้วกรณีนี้ที่คู่ความสามารถเจรจาตกลงกันได้เช่นนี้ จำเลยมักจะขอถอนคำให้การเดิมที่ให้การ ปฏิเสธ และขอให้การใหม่เป็นรับสารภาพตามฟ้อง การที่ผู้เสียหายแถลงไม่ติดใจดำเนินคดีแก่จำเลยถือได้ว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษและศาลสามารถนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดโทษให้จำเลย โดยการลงโทษ จำเลยสถานเบา และหากโทษที่ลงแก่จำเลยอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะรอการลงโทษได้ก็อาจจะรอการลงโทษ

จำคุกให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 แต่หากโทษที่ศาลลงแก่จำเลยไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะรอการลงโทษได้ จำเลยยังได้รับผลประโยชน์จากการที่ศาลลงโทษจำเลยในสถานเบา

๕.๒ ผลดีของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันจำนวนสามท่านมีความเห็นพ้องกันว่า ผู้ได้รับการไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นอัยการ ทนายความ ผู้เสียหาย และจำเลย ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี โดยมีผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์ให้ความรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และทราบถึงขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันเห็นว่าการกระทำความผิดอาญาทั้งความผิดเล็กน้อยหรือความผิดที่ร้ายแรงมีผลกระทบต่อผู้เสียหาย ชุมชน และสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญายอมเสียหายด้วย การไกล่เกลี่ยเป็นการนำวโนมัจฉาใจให้คู่ความยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กัน เป็นการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งโดยการเปิดโอกาสให้คู่ความเลือกข้อยุติข้อพิพาทด้วยตัวคู่ความเองสามารถหาข้อยุติในปัญหาที่แท้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้ คู่ความจึงมีความรู้สึกว่ามีใครแพ้ใครชนะ ไม่เสียหายหรือเสียศักดิ์ศรี ช่วยลดความขัดแย้งความไม่พอใจและความตึงเครียดที่คู่ความมีต่อกัน ช่วยรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่ความและสร้างความพึงพอใจแก่คู่ความทุกฝ่ายรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวกจึงเป็นการดำเนินการที่ทำให้คดีเสร็จโดยมีผลของคดีออกมาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียมีความพึงพอใจ สามารถอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุข ลดความขัดแย้งในสังคม อันเป็นการสร้างความสงบสุขและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม

เป็นการเปลี่ยนมุมมองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบเดิม ซึ่งมีความคิดเกี่ยวกับการแก้แค้นทดแทนโดยมุ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการเจ็บปวดเนื้อตัวร่างกายและเสรีภาพ เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก และเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมทำให้สังคมมีความสงบสุขมากขึ้น แต่แนวความคิดการแก้แค้นทดแทนยังมีอัตราการกระทำความผิดซ้ำอยู่ในขณะที่ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาแต่ผู้เสียหายเป็นเพียงพยานในการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดโดยรัฐไม่เคยสอบถามว่าผู้เสียหายมีความต้องการเยียวยาอย่างไรในรูปแบบใดหรือไม่ การนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าคุกนั้นเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคือผู้เสียหายต้องการจริงหรือไม่ ในบางกรณีผู้เสียหายอาจจะยังคงหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่ถูกกระทำตลอดชีวิต

การไกล่เกลี่ยของศาลในคดีอาญาช่วยหาทางเยียวยาด้านความรู้สึกและความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยที่ผู้เสียหายมีโอกาสแสดงว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไร และเปิดโอกาสให้จำเลยได้แสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาและฟื้นฟูความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยได้รับการเยียวยาความเสียหายจากการชดใช้ค่าเสียหายที่เหมาะสมเป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นกลับคืน

ดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แนวคิดที่ว่าหากผู้เสียหายได้มีโอกาสบอกเล่าถึงผลกระทบจากการถูกระทำ ความผิดของตนให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ และผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบและเสนอ ที่จะเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายรวมทั้งสังคม โดยผ่านในรูปของตัวเงินและการทำประโยชน์แก่สังคมเพื่อให้ ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าคุณยังมีประโยชน์ต่อสังคม และยังได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นซึ่งเป็น แนวทางในการแก้ไขผู้กระทำความผิดในคดีอาญาให้กลับตัวเป็นคนดี รู้สำนึกในการกระทำผิดของตนและ

จากสถิติการสมานฉันท์ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน พ.ศ. ๒๕๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าคดีที่ไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความไม่ได้มีผลสำเร็จจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินการ ค่อนข้างประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง อาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการไกล่เกลี่ยค่อนข้างพอใจผลแห่ง การไกล่เกลี่ยโดยไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม

การไกล่เกลี่ยทำให้คู่ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย กระบวนการระงับข้อพิพาทในศาล และขั้นตอนการดำเนินคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ตลอดจนผลดี-ผลเสีย ในการ ดำเนินคดีในศาลและทำให้คู่ความและประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้นเนื่องจากมี วิธีการและ ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก คู่ความสามารถดำเนินคดีได้ด้วยตัวเองหรือใช้ทนายความที่ศาลจัดให้ ไม่เสียค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายใด ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายของทั้งคู่ความและศาล ใช้ระยะเวลาดำเนินการไม่นานก็ สามารถให้คู่ความหรือประชาชนเข้าใจได้อย่างดี จนสามารถตัดสินใจได้ว่าจะดำเนินคดีต่อไปอย่างไร เมื่อคู่ ความสามารถเข้าใจและเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย ศาลก็สามารถพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และ เป็นธรรม

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการ ยุติธรรมของไทยเพราะเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เหมาะสมกับวัฒนธรรมและประเพณีไทยที่อยู่ อย่างสงบสุข แบบพี่น้อง และฉันทามิตร จึงนำประยุกต์เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมและจารีตประเพณีของ ไทย จำเลยซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมจะรู้สึกในความผิดเข้ามาขอโทษ เข้ามาช่วยเหลือและกลับตน เป็นคนดี ผู้เสียหายจะได้ให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคืองจำเลยอีกต่อไป ที่ขุนห้องหมองใจก็กลับคืนดีเป็นเพื่อน กันหรือเป็นคนร่วมชุมชนเดียวกันเหมือนเดิมราวกับไม่เคยผิดใจกันมาก่อน เป็นเหตุให้

ความสมานฉันท์และความสุขสงบร่มเย็นบังเกิดขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งสูงสุดที่ทุกคนใฝ่ฝันหาใน สังคมไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือนายไพศาลฯ ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสมุทรปราการเห็นว่าการ กระทำความผิดบางอย่างไม่สามารถที่จะชดเชยหรืออาจให้อภัยได้ เช่นการจ้างวานฆ่า ผู้รับจ้างกับ ผู้เสียหายไม่เคยมีสาเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน แต่ถูกจำเลยผู้รับจ้างฆ่าตาย จำเลยควรต้องรับโทษติดคุกตาม กฎหมาย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในศูนย์ สมานฉันท์และสันติวิธีมี ผลดีคือทำให้เกิดความสะดวกแก่คู่ความ เนื่องจากเป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่ไม่ยุ่งยาก

มีความยืดหยุ่นและเป็นมิตรมากกว่าการพิจารณาคดีในศาล คู่ความสามารถเลือกใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมดหรือในประเด็นใดประเด็นหนึ่งในคดีก็ได้ ส่วนที่เหลืออาจให้มีการดำเนินคดีในศาลต่อไป

การไกล่เกลี่ยช่วยให้จำเลยกลับคำให้การที่เคยให้การรับสารภาพในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนเป็นการปฏิเสธในชั้นศาลลดน้อยลงไปมาก การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีเมื่อเปรียบเทียบกับคดีในศาลทั้งสามศาล การไกล่เกลี่ยจะใช้เวลารวดเร็ว ไม่นานก็จะทราบผล การไกล่เกลี่ย จึงประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความในการดำเนินคดีและในการเดินทางมาศาล ทำให้คู่ความไม่ทุกข์และ ไม่ต้องเสียเวลาไปศาลเพื่อสืบพยานนาน และยังเป็น การประหยัดค่าใช้จ่ายและประหยัดงบประมาณในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของรัฐโดยเฉพาะทางศาล ราชทัณฑ์และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และทำให้ข้อพิพาทยุติช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยการสืบพยาน และลดปริมาณคดีของ ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกากลางและช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ

เมื่อผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดเชยค่าเสียหายเป็นการเยียวยาความรู้สึกและความเสียหายแก่ผู้เสียหายได้ซึ่งช่วยบรรเทาผลร้ายแก่ผู้เสียหายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมช่วยลดความขัดแย้งในสังคมและเป็นประโยชน์แก่จำเลยซึ่งอาจไม่ต้องรับโทษในทางอาญาหรือได้รับโทษสถานเบาเป็นการให้โอกาสจำเลยแสดงความรับผิดชอบและแก้ไขพฤติกรรม สามารถกลับไปใช้ชีวิตกับครอบครัวประกอบอาชีพสุจริต มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีและกลับไปอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

การที่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาเป็นวิธีการลงโทษทางเศรษฐกิจซึ่งในบางกรณีการลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้นไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้จำเลยกลับตัวเป็นคนดีได้ตามทฤษฎีการลงโทษที่ต้องการจะขจัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่มีได้ช่วยเยียวยาให้สังคม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าการที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชยในทางแพ่งก็ถือเป็น การเยียวยาทางสังคมและลงโทษจำเลยให้สำนึกผิดได้หรือไม่ยังไม่แน่ใจและไม่มีหลักประกันที่จะเชื่อได้ว่าจำเลยจะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกซึ่งต่างกับความเห็นของผู้พิพากษาศาลจังหวัดดลิ่งชั้น

ในคดีความผิดอาญาแผ่นดินโดยแท้หรือความผิดอาญาต่อรัฐ ซึ่งรัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ไม่มีเอกชนคนใดคนหนึ่งมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้อง ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ควรแก้ไขกฎหมาย โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม หากการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จโดยจำเลยให้การรับสารภาพและแสดงความสำนึกผิดหรือพยายามเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สังคม ก็ให้นำข้อมูลเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยตามความเหมาะสมต่อไป

๕.๓ ผลเสียของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มี ผลเสียคือ ในคดี อุกฉกรรจ์หรือมีอัตราโทษสูง เช่นจำเลยเป็นผู้ค้ายาเสพติดซึ่งมีนิสัยและความประพฤติที่ต่างจากบุคคลธรรมดา การให้โอกาสบุคคลประเภทนี้มากเกินไปย่อมเป็นผลเสียมากกว่าผลดี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่มีความเห็นแตกต่างจากผู้พิพากษาศาลจังหวัดถึงขั้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า การใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษหรือลดโทษให้จำเลยของศาล ส่วนใหญ่จะพิจารณาจากข้อหาความผิดและคำรับ สารภาพของจำเลย หรือข้อมูลที่ได้จากการสืบเสาะและพินิจไปประกอบการพิจารณา แม้ว่าการใช้ดุลพินิจ รอกการลงโทษหรือลดโทษให้จำเลยของศาลนั้น เป็นการเยียวยาการกระทำความผิดของจำเลยให้กับ ผู้เสียหายมากกว่าการลงโทษแก้แค้นทดแทนแต่ไม่มีหลักประกันใดๆที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกใน ความผิดและหลาบจำและกลับตัวเป็นคนดี ดังนั้นจำเลยอาจกลับมากระทำความผิดอีกก็เป็นได้ ซึ่งจะทำให้ เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกในภายหลัง การที่ศาลใช้วิธีการรอกการลงโทษที่ไม่เหมาะสมหรือมากเกินไปอาจ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ขัดแย้งหรือคัดค้านการรอกการลงโทษจากผู้เสียหายและสังคมได้

พนักงานอัยการและทนายผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นว่าในบางคดีจำเลยนำคดีเข้าสู่กระบวนการ สมานฉันท์เพื่อประวิงคดีของตนดังนั้นในการพิจารณาคดีที่เข้าสู่การไกล่เกลี่ยในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี จะต้องทำด้วยความระมัดระวัง การที่ผู้เสียหายต้องมาพบจำเลยในการไกล่เกลี่ยก่อนการสืบพยานอาจทำให้ เกิดความเกรงกลัวอิทธิพลของจำเลย หากการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จอาจมีผลต่อการสืบพยานต่อไป

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญายังไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินกระบวนการทางเลือกนี้อย่าง ชัดเจน

นายกิตติพัฒน์ ฯ ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดยะลามีความเห็นว่า การไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องไม่ทำให้ เห็นว่าผู้กระทำความผิดที่สามารถชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายได้ก็จะต้องรับโทษทางอาญา เพราะไม่ใช่ วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยคดีอาญา การเยียวยาด้วยค่าเสียหายทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความ เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นในสังคม โดยเฉพาะระหว่างชนชั้นล่างกับชนชั้นกลางมีความชัดเจน ยิ่งขึ้น ตอกย้ำความอยุติธรรมเชิงโครงสร้างในสังคมไทย และเป็นการปลุกฝังค่านิยมบูชาเงินตรามากกว่า ความสงบสุขของสังคมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นายเกรียงไกร ฯ อดีตนายกเทศมนตรีจังหวัดยโสธรมีความเห็นว่า คดีที่ผู้ต้องหา หรือ จำเลยเป็นผู้ มีอิทธิพล อาจใช้อิทธิพลให้ผู้เสียหาย หรือ โจทก์ ยอมความในข้อพิพาท เพื่อให้จำเลยไม่ต้องรับโทษ หรือรับโทษน้อยลงหรือรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษแล้วแต่กรณีซึ่งผิดวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้การ ไกล่เกลี่ยเกิดจากความพอใจของทุกฝ่าย การไกล่เกลี่ยที่ผู้ต้องหาทำให้ฝ่ายผู้เสียหายเกรงกลัวและยินยอม โดยไม่เต็มใจ อาจส่งเสริมให้มีการกระทำผิดซ้ำรวมทั้งทำให้ผู้มีอิทธิพลทางด้านต่างๆ เช่นทางการเมือง การเงิน ใช้การไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยเหลือพรรคพวกตนได้ง่ายขึ้น สำหรับคดีที่มีใช่เป็นคดีความผิดส่วนตัว แต่ถือ

ว่าเอกชนเป็นผู้เสียหายและฟ้องคดีเอง อาจทำให้เกิดการนำคดีมาฟ้องเองเพื่อหวังผลในการเรียกร้องเงินจากจำเลยได้

๕.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยในชั้นศาล

การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันในปัจจุบันมีปัญหาและ อุปสรรคดังนี้

ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน เห็นว่าการไกล่เกลี่ยโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านกฎหมาย จะช่วยในการดำเนินการไกล่เกลี่ยประนีประนอมมีโอกาสรอบคอบความสำเร็จได้สูง แต่มีข้อจำกัดกล่าวคือ ผู้พิพากษามีคดีที่จะต้องขึ้นนั่งพิจารณาและเป็นองค์คณะพิจารณาคดี ทั้งมีเวรชี้ที่ต้องส่งคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวและส่งจ่ายเช็คที่คู่ความมายื่นคำร้องขอ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทได้ ทางแก้ปัญหาคือ จัดให้มีผู้พิพากษาประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ ซึ่งไม่ต้องทำหน้าที่พิจารณาคดีที่ต้องสืบพยาน กรณีที่ทนายความตกลงกับลูกความว่าหากคดีจะเสร็จโดยการสืบพยานหรือการถอนฟ้อง ยอมความ ลูกความจะต้องจ่ายค่าจ้างว่าความเต็มจำนวนหรือกรณีที่ไม่มีการตกลงกันไว้ แต่ทนายความได้ค่าจ้างเป็นจำนวนพอสมควรแล้ว การไกล่เกลี่ยจะได้รับความร่วมมือทนายความเป็นอย่างดีแต่กรณีที่ทนายความได้รับค่าจ้างเพียงบางส่วนมักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือในการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ทนายความบางคนไม่เข้าใจและไม่เชื่อว่าการไกล่เกลี่ยจะเป็นประโยชน์แก่ลูกความของตน จึงเกิดปัญหาในการที่ทนายความมักปกป้องประโยชน์ของลูกความทำให้มีการโต้เถียงกันระหว่างไกล่เกลี่ย ก่อให้เกิดความตึงเครียด จนบางครั้งต้องแยกทนายออกจากห้องไกล่เกลี่ยเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความเจรจาเป็นผลสำเร็จ

ขาดการอบรมบุคลากรเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาและการลงโทษยังไม่แน่ชัดจึงควรจะมีบัญชีอัตราโทษ (ยี่ตอก) สำหรับคดีที่มีการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ เพราะการตัดสินคดีที่มีการไกล่เกลี่ยนั้น ปัจจุบันจะยึดตามบัญชีอัตราโทษที่ห้าขึ้นในคดีปกติ ทำให้การตัดสินคดีที่มีการไกล่เกลี่ยยังไม่มีคามยืดหยุ่นเท่าที่ควร

เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีความผิดทางอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเป็นทางเลือกใหม่ในการระงับข้อพิพาทโดยใช้หลัก “สมานฉันท์และสันติวิธี” ซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังไม่เป็นที่แพร่หลายและผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ ไม่ทราบถึงกระบวนการดังกล่าวว่ามีข้อดีอย่างไรในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีไม่มีความสนใจที่จะนำคดีของตนเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ หรือในบางคดีที่ผู้พิพากษาประจำศูนย์สมานฉันท์เห็นสมควรที่จะนำคดีเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ โดยเจ้าหน้าที่ได้ออกหมายนัดแจ้งคู่ความทุกฝ่ายเพื่อนัดสมานฉันท์แล้ว แต่คู่ความไม่มาตามกำหนดนัด หรือในคดีที่จำเลยยื่นคำร้องขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ แต่ผู้เสียหายในบางคดี

เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเพศไม่ยินยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้คดีไม่อาจไกล่เกลี่ยสำเร็จได้ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่ยอมความไม่ได้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม จึงต้องกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้แต่ละประเภทเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ โดยมีการประชาสัมพันธ์โครงการและจัดบุคลากรที่เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอื่นนอกจากผู้พิพากษาศาลจังหวัดตั้งชั้นเห็นว่า ในด้านความคิด และสังคม ยังมองว่าผู้ทำผิดจะต้องถูกลงโทษเมื่อคดีถึงที่สุด เช่น ความคิดในการถูกคุกคามขัง มากกว่าการปล่อยชั่วคราว หากเห็นว่าได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแสดงว่าไม่ได้ถูกลงโทษ ไม่ได้ทำความผิด เป็นต้น นอกจากนี้ในความคิดฐานฆ่าผู้อื่น เป็นความผิดที่มีอัตราโทษสูง หากสามารถนำคดีมาสู่การไกล่เกลี่ย และขัดกับหลักการควบคุมอาชญากรรมที่มีผู้กระทำความผิดที่รุนแรงและเกิดผลกระทบต่อสังคมจะต้องได้รับการลงโทษ เมื่อผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและสังคมจะไม่สงบสุข

การนำคดีอาญาที่ร้ายแรงมาดำเนินการไกล่เกลี่ย ไม่เป็นการแก้ไขปัญหาโดยตรง อาจทำให้สังคมปั่นป่วน ไม่สงบสุขและไม่เป็นการแก้ไขในความประพฤติของผู้กระทำความผิด การได้รับการเยียวยาแก่ผู้เสียหายเป็นเรื่องควรกระทำและเหมาะสมแต่ไม่อาจมาเป็นข้อผ่อนปรนในเรื่องโทษของผู้กระทำความผิด

การไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ร้ายแรง ในคดีอุกฉกรรจ์หรือมีอัตราโทษสูงเช่น ความผิดฐานฆ่า ฯลฯ นั้น บุคคลเหล่านี้ย่อมมีนิสัยและความประพฤติที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา การที่จะให้โอกาสบุคคลเหล่านี้มากเกินไปย่อมเป็นผลเสียมากกว่าผลดี กรณีที่ศาลไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาร้ายแรงนั้นในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายรองรับ

ปัญหาและอุปสรรคอีกประการหนึ่งคือกรณีที่ผู้เสียหายยื่นอุทธรณ์ไม่พอใจผลของคำพิพากษาในคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ซึ่งผู้เสียหายไม่เข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์แต่จำเลยเข้าร่วมฝ่ายเดียว ศาลก็ตัดสินได้ทำให้ผู้เสียหายอาจไม่พอใจคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำเลยน้อยและนำไปสู่การอุทธรณ์ฎีกาซึ่งไม่ทำให้คดีเสร็จไปจากศาลอย่างรวดเร็ว ลดปริมาณคดีในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาและปรากฏว่าศาลอุทธรณ์เองก็เพิ่มโทษจำเลยตั้งเช่นในคดีหมายเลขดำที่ ด.397/53 คดีหมายเลขแดงที่ 2122/53 ของศาลจังหวัดตั้งชั้น

๕.๕ ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ของศูนย์สมานฉันท์ละสันติวิธีดังนี้

การไกล่เกลี่ยฯโดยการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้วลงโทษสถานเบาหรือถอนฟ้องจะเหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับกรณการทำความผิดมีความร้ายแรงเพียงใดมีผลกระทบต่อสังคมมากน้อยเพียงใดและผู้เสียหายพึงพอใจในการได้รับการชดใช้เยียวยาหรือไม่แต่ในการทำความผิดบางฐานความผิดอาจต้องใช้มาตรฐานการลงโทษ (CRIME CONTROL) การชดใช้เยียวยาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้กระทำผิดจะต้องชดใช้ซึ่งการชดใช้ค่าเสียหายจะไม่ได้รับผลกระทบหากจำเลยมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ที่สำคัญการไกล่เกลี่ยควรจะต้องพิจารณาการเยียวยาที่เหมาะสมและทำให้จำเลยต้องเกิดการสำนึกผิด และไม่กระทำผิดอีก การชดเชยความเสียหายไม่ช่วยให้จำเลยสำนึกผิด ควรหาวิธีการลงโทษที่เหมาะสม และให้จำเลยสำนึกผิดและหลายจำ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการชดเชยความเสียหาย ช่วยให้จำเลยสำนึกผิดได้ในบางกรณีที่ผู้กระทำสำนึกผิด และต้องการโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง การไกล่เกลี่ยจะสำเร็จลดภาระในกระบวนการทางศาลและราชทัณฑ์ แต่ไม่สามารถป้องกันไม่ให้คนทำความผิดซ้ำได้นอกจากนี้การชดเชยเป็นการลงโทษจำเลยทางหนึ่งในด้านเศรษฐกิจ แต่ไม่อาจวัดได้ว่าจำเลยจะสำนึกผิดหรือไม่ เช่น จำเลยหรือผู้ต้องหาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีตกลงด้วยการชดใช้เงิน ย่อมไม่มีผลกระทบ แต่มีผลต่อผู้เสียหายในทางจิตใจ การเยียวยาโดยการชดใช้ค่าเสียหายเป็นเพียงการบรรเทาผลร้ายประการหนึ่งในอีกหลายประการเพื่อให้ทางผู้เสียหายได้รับการเยียวยาบ้างเท่านั้น แต่ควรต้องมีการเยียวยาด้านอื่นที่มีใช้ตัวเงินด้วย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้วให้ผู้เสียหายถอนฟ้อง จำเลย ลงโทษ สถานเบา หรือรอการลงโทษ หรือกำหนดโทษลงโทษไม่ควรทำอย่างยิ่ง การไกล่เกลี่ยนั้นต้องไม่ทำให้เห็นว่าผู้กระทำผิดที่มีความสามารถชดใช้ให้ผู้เสียหายได้ก็จะต้องรับโทษทางอาญา เพราะสิ่งดังกล่าวไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยคดีอาญาและควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการลงโทษและหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมให้ชัดเจน รวมถึงการเยียวยาที่เหมาะสม การไกล่เกลี่ยฯ ควรเป็น Pilot Project เพื่อเป็นการทดลองใช้ในแต่ละพื้นที่ก่อนเพื่อดูข้อดีข้อเสียเพื่อขยายผลต่อไป

การไกล่เกลี่ยโดยการชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายแล้วผู้เสียหายถอนฟ้อง หรือรอการลงโทษ รอการกำหนดโทษหรือลงโทษสถานเบาเป็นการเยียวยาที่ต้องพิจารณาตามฐานความผิด ความร้ายแรงของการกระทำและเหตุอื่นประกอบด้วย การชดเชยความเสียหายให้ผู้เสียหายและไม่ลงโทษจำเลยหรือลงโทษสถานเบา นั้นไม่มีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและหลายจำ ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมาทำความผิดอีกก็เป็นได้

“สังคม” หรือ “ชุมชน” (Community) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมนอกจากคู่ความคือ “โจทก์” และ “จำเลย” ซึ่งจะมีพลังมากและมีแนวโน้มไปในทางปกป้องสวัสดิภาพของสังคมมากกว่าความพึงพอใจของผู้เสียหาย นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยต้องเป็นไปเพื่อการสำนึกผิดต่อเหยื่อและสังคมในน้ำหนัที่เท่าเทียมกัน เพราะความรุนแรงในสังคมส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม แต่บาดแผลของอาชญากรรมอาจยังลึกกับเหยื่อหรือผู้เสียหายมากกว่าบุคคลอื่น ในการชำระค่าเสียหายจึงต้องมีทั้งสองส่วน สำหรับ

ผู้เสียหายและสำหรับสังคม ในส่วนค่าเสียหายสำหรับสังคม เช่น การบริการสาธารณสุขระหว่างต้องโทษ การยินยอมให้เผยแพร่และประกาศสำนักผิดต่อสาธารณะอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

ในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่นคดีฆ่า เป็นต้น การไกล่เกลี่ยทำได้ยาก เพราะการเสียชีวิต หอาอะไรมาชดเชยได้ยากกับวงศ์ตระกูลเพราะเกี่ยวกับสภาพจิตใจในครัวเรือนผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดควรรับโทษตามกฎหมาย ตามความรุนแรงที่ทำ ผู้กระทำความผิดฐานรับจ้างฆ่า ผู้เสียหายคงรับไม่ได้ในการไกล่เกลี่ยเพราะไม่เคยมีเรื่องโกรธเคืองกัน อาชญากรอาจชีพโดยสันดานแก้ไขยาก เพราะไม่มีอาชีพที่มั่นคง ควรลงโทษประหารชีวิต

แนวทางสมานฉันท์นั้นเน้นให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวแทนของผู้เสียหาย มิได้เน้นการปรับความเข้าใจ หรือแก้ไขเยียวยาทางด้านจิตใจที่จะช่วยให้คนไม่ทำผิดซ้ำหรือทำให้สังคมสงบสุขจริงและการชดเชยความเสียหายไม่แนเสมอไปว่าจะทำให้จำเลยสำนึกผิด อาจทำให้จำเลยคิดได้ว่าหากทำผิดก็ชดใช้เงินก็ไม่ต้องถูกลงโทษ การเยียวยาด้วยตัวเงินเป็นเพียงการบรรเทาผลร้ายประการหนึ่งในอีกหลายประการเพื่อให้ทางผู้เสียหายได้รับการเยียวยาบ้างเท่านั้น และการที่ผู้เสียหายถอนฟ้องจำเลยหรือลงโทษสถานเบา หรือรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษก็จะมีหลักประกันใดๆ เลยที่จะทำให้มั่นใจว่าจำเลยรู้สึกสำนึกในความผิดและหลาบจำ ซึ่งก็อาจจะทำให้จำเลยกลับมาก่อทำความผิดอีกก็เป็นได้ จึงควรต้องมีการเยียวยาในด้านอื่นที่มีใช้ตัวเงินเช่นการทำประโยชน์แก่สังคมควบคู่ไปด้วย การไกล่เกลี่ยมุ่งเน้นเพียงผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวแทนมากกว่าที่จะมุ่งเน้นการปรับความเข้าใจ หรือแก้ไขเยียวยาทางด้านจิตใจนอกจากนี้ การชดใช้ค่าเสียหายไม่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันเมื่อคนโกรธกันแล้ว การไกล่เกลี่ยอาจทำให้ไม่ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงอาจทำให้มีการกระทำความผิดมากขึ้น

การไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ร้ายแรง ควรจะต้องมีคณะกรรมการที่ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา อัยการ ตำรวจ ผู้นำศาสนา ฯลฯ มาเป็นคณะกรรมการพิจารณาว่าคดีไหนควรจะมาเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยนี้เพื่อความรอบคอบและเป็นการป้องกันการเลือกปฏิบัติ ดังนั้นต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่แน่ชัดเพื่อเข้าไปสู่กระบวนการนี้ การไกล่เกลี่ยโดยจำเลยเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ต้องหาสามารถทำได้แต่ต้องได้รับความยินยอมจากคณะกรรมการที่พิจารณาเบื้องต้นว่ามีความเหมาะสมเพียงใด เพื่อป้องกันผู้มีอิทธิพลมาใช้กระบวนการนี้เพื่อช่วยเหลือพวกตนเอง ทำให้พวกนี้ไม่เคารพกฎหมาย ควรต้องมีการแก้ไขกฎหมายหรือเพิ่มเติมระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับกระบวนการนี้ให้ชอบด้วยกฎหมาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทช่วยให้คนไม่ทำความผิดซ้ำและทำให้สังคมสงบสุขได้ถ้ามีขั้นตอนกระบวนการ พิจารณาอย่างรอบคอบในแต่ละคดี การชดเชยความเสียหายอาจช่วยให้จำเลยสำนึกผิดได้หรือไม่ได้ขึ้นกับแต่ละกรณีไป นั้นการมีคณะกรรมการก่อนก่อนเป็นเรื่องสำคัญ

การคัดเลือกคดีว่าคดีประเภทใดควรเข้าสู่โครงการสมานฉันท์นั้น ต้องกระทำโดยผู้พิพากษาที่มีความเข้าใจ และไม่ว่าคดีจะมีโทษหนักหรือเบาก็ตามต้องไม่แนะนำจำเลยให้รับสารภาพแม้มิได้กระทำความผิดเพียงเพราะจะอ้างว่าศาลจะลงโทษสถานเบาหรือเพียงเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยไม่ต้องสืบพยาน ใน

การดำเนินคดีโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้น ควรมีการกำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้แต่ละประเภทคดี เพื่อใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าว การไกล่เกลี่ยจะเป็นที่ยอมรับได้เมื่อมีบุคลากรและกระบวนการรวมทั้งระเบียบหลักเกณฑ์ที่เป็นกลางเท่านั้นถึงจะเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย หากไม่เป็นกลางจะไม่ใช่ที่ยอมรับของทุกฝ่าย

ควรมีการปรับปรุงกฎหมายโดยระบุอำนาจหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ศาล ผู้พิพากษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนเนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายรองรับซึ่งต้องกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน มิให้ใช้ดุลยพินิจอย่างเดียวและควรมีการศึกษาวินิจฉัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อนเพื่อพิจารณาว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอย่างไรและควรกำหนดบัญชีอัตราโทษ (ยึดถือ) สำหรับคดีที่มีการไกล่เกลี่ยขึ้น โดยเฉพาะ

พนักงานอัยการจะอุทธรณ์และฎีกาในคดีที่มีความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมากหากศาลพิพากษาลงโทษจำเลยไม่เหมาะสมกับการกระทำผิด ในคดีที่ยอมความไม่ได้ที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์สามารถถอนฟ้องได้โดยต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๔๗ ข้อ ๑๒๘

๕.๖ สรุปผลการศึกษาและสังเคราะห์ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการไกล่เกลี่ยเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้คู่ความยินยอมผ่อนปรนให้อภัยกัน เป็นทางเลือกที่จะยุติข้อพิพาทของคู่ความคู่ความจะรู้สึกว่ามีใครแพ้ใครชนะในคดี ไม่เสียศักดิ์ศรี จึงเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายเพราะการเจรจากันทำให้ลดความตึงเครียดระหว่างคู่ความรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวก สามารถอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุขได้ต่อไป เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคมและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาโดยได้รับการชดเชยค่าเสียหายเป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย และเปิดโอกาสให้จำเลยได้แสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นกลับคืนดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

นอกจากนี้ท่านผู้พิพากษาในศาลจังหวัดตลิ่งชันส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ในศาลจังหวัดตลิ่งชันเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทย เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการเปลี่ยนมุมมองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบเดิม ซึ่งมีความคิดเกี่ยวกับการแก้แค้นทดแทนโดยมุ่งที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษด้านเสรีภาพ เพื่อให้เข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก และเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมทำให้สังคมมีความสุขมากขึ้น การลงโทษแบบแก้แค้นทดแทนยังมีการกระทำความผิดซ้ำอยู่และ

ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาแต่ผู้เสียหายเป็นเพียงพยานพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยไม่ได้สอบถามว่าผู้เสียหายมีความต้องการเยียวยาอย่างไร การลงโทษจำเลยโดยจำคุกนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เสียหายต้องการจริงหรือไม่ ในบางกรณีผู้เสียหายอาจจะยังคงหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่ถูกกระทำตลอดชีวิต ดังนั้นแนวคิดว่าหากผู้เสียหายได้มีโอกาสบอกเล่าถึงผลกระทบจากการถูกกระทำความผิดของตนให้ผู้กระทำผิดได้รับรู้และผู้กระทำผิดได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบและเสนอที่จะเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายและสังคม โดยผ่านในรูปของตัวเงินและการทำประโยชน์แก่สังคมเพื่อให้ผู้กระทำผิดรู้สึกว่าคุณค่าในตัวเองยังมีประโยชน์ต่อสังคมและยังได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น เชื่อว่าผู้กระทำผิดจะเห็นคุณค่าในตัวเองและไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก และผู้เสียหายก็จะได้รับการเยียวยาทั้งทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ผู้พิพากษาศาลตัดสิน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังมีความเห็นว่า จากสถิติการสมานฉันท์ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าคดีที่ไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความไม่ได้มีผลสำเร็จจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินการค่อนข้างประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง อาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการไกล่เกลี่ยค่อนข้างพอใจผลแห่งการไกล่เกลี่ย

การศึกษาของคณะผู้วิจัยพบว่าในทางปฏิบัติของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี คดีอาญาทุกประเภทความผิดสามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ฯได้โดยผู้พิพากษาสามารถวินิจฉัยและพิพากษาฝ่ายเดียวได้แม้ผู้เสียหายหรือโจทก์ไม่มาศาลเข้าร่วมการสมานฉันท์ ศาลก็สามารถพิจารณาพิพากษาลงโทษสถานเบาหรือการลงโทษหรือการกำหนดโทษได้โดยไม่ต้องให้ผู้เสียหายมาตกลงเจรจาหรือยินยอม หากกรณีเป็นเช่นนี้การดำเนินการของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีก็มีใช่เป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาทั้งที่ยอมความได้(กรณีที่เข้าสู่ไกล่เกลี่ยและเจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ)และคดียอมความไม่ได้เพราะบางคดีก็ไม่มีผู้เสียหายหรือโจทก์มาศาลจึงไม่มีกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่ความแต่เป็นการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังรวมทั้งอธิบายอัตราโทษที่จะลงแก่จำเลยในกรณีรับสารภาพ ไม่รับสารภาพและกรณีที่รับสารภาพเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ด้วยโดยมีวัตถุประสงค์ให้คดีเสร็จไปจากศาลโดยรวดเร็ว แม้ว่าผู้พิพากษาศาลจังหวัดตัดสินทั้งสามท่านรวมทั้งเจ้าหน้าที่ศาลจังหวัดตัดสินจะมีความเห็นว่า การดำเนินงานของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีจะช่วยทำให้จำเลยสำนึกผิดเกิดความหลาบจำและกลับตัวเป็นคนดีผู้สังคมนั้น แต่บุคคลในกระบวนการยุติธรรมและผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าการชดเชยเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายเป็นผลดีกับผู้เสียหายแต่ไม่มีหลักประกันว่าจำเลยจะกลับตัวเป็นคนดี เกิดความหลาบจำ ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

อีกทั้งจากการศึกษาพบว่ายังไม่เคยมีการเก็บสถิติการอุทธรณ์ ฎีกาในคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ มีเพียงคดีเดียวที่ค้นพบว่าผู้เสียหายไม่พอใจคำพิพากษาของศาลที่ลงโทษจำเลยน้อยและศาลอุทธรณ์ก็พิพากษากลับลงโทษจำเลยเพิ่มขึ้น และไม่ได้มีการเก็บสถิติคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ว่าผู้เสียหายมีความพึงพอใจเพียงใดและมีคดีจำนวนมากเพียงใดที่ศาลวินิจฉัยและพิพากษาคดีไปฝ่ายเดียวโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในการเจรจาด้วย

๕.๗ ข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัย

๕.๗.๑ วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดอัตราโทษสำหรับการกระทำความผิดฐานนั้นๆ เช่นตามมาตรา ๒ วรรคแรก บัญญัติว่าบุคคลต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา ๒ นี้จะเห็นได้ว่าบุคคลที่กระทำความผิดต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดที่ทำ ซึ่งโทษที่ลงแก่ผู้กระทำความผิด มีห้าประการคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ การที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันใช้วิธีการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้ โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องการยอมความมาใช้กับคดีอาญาทุกคดีไม่เพียงแต่แค่แพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเท่านั้นแล้วชี้ให้เห็นว่าการสู้คดีแล้วแพ้อาจทำให้จำเลยต้องรับโทษหนักกว่า หากรับสารภาพและชดใช้ค่าเสียหายจะเป็นเหตุบรรเทาโทษแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๗๘ ซึ่งให้ศาลลดโทษได้ไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ซึ่งโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นศาลสามารถใช้ดุลยพินิจลงโทษได้มากหากความผิดนั้นไม่มีโทษขั้นต่ำกำหนดไว้ หากมีโทษขั้นต่ำศาลก็สามารุใช้ดุลยพินิจลงโทษขั้นต่ำสุดของความผิดนั้นและลดโทษได้อีกกึ่งหนึ่ง ไม่เป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายแต่ขัดกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาที่ประสงค์จะให้ผู้กระทำความผิดรับโทษตามฐานความผิดที่เหมาะสมกับการกระทำความผิดและให้เกิดความหลาบจำ

ดังนั้นการใช้วิธีการไกล่เกลี่ยของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีที่สามารถนำคดีอาญาทุกคดีทั้งคดีความผิดที่ยอมความได้และยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ยโดยมีวัตถุประสงค์ให้คดีเสร็จสิ้นไปจากศาลโดยเร็ว โดยให้จำเลยรับสารภาพ ไม่ต้องสืบพยาน เว้นแต่เป็นคดีที่มีโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีต้องสืบพยานประกอบก็เป็นเพียงการสืบพยานฝ่ายเดียวทำให้ไม่มีข้อยุ่งยากไม่เสียเวลาในการดำเนินคดี แม้ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายอาญาแต่ก็เป็น การจูงใจให้จำเลยเลือกทางที่ต้องรับโทษน้อยซึ่งเป็นผลดีกับจำเลย

๕.๗.๒ การที่ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า การไกล่เกลี่ยเป็นการนำวโนมจิตใจให้คู่ความยินยอมผ่อนปรนให้แกกัน เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความเลือกข้อยุติข้อพิพาทด้วยตัวเองสามารถหาข้อยุติในปัญหาที่แท้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้ คู่ความจึงมีความรู้สึกว่ามีใครแพ้อะไรชนะ ไม่เสียศักดิ์ศรี ช่วยลดความขัดแย้งความไม่พอใจและความตึงเครียดที่คู่ความมีต่อกัน ช่วยรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคู่ความและสร้างความพึงพอใจแก่คู่ความทุกฝ่ายรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวกจึงเป็นการทำให้คดีเสร็จโดยมีผลของคดีออกมาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียมีความพึงพอใจ สามารถอยู่ในสังคมร่วมกันโดยปกติสุข ลดความขัดแย้งในสังคม อันเป็นการสร้างความสงบสุขและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม”นั้น อาจไม่เป็นที่พอใจของคู่ความทุกฝ่ายเพราะบางคดีศาลวินิจฉัยในคดีที่เข้า

สู่กระบวนการสมานฉันท์เพียงฝ่ายเดียว ผู้เสียหายมิได้เข้าร่วมในการเจรจาด้วยจึงไม่อาจลดความขัดแย้ง การที่จำเลยเข้าร่วมในกระบวนการสมานฉันท์รับสารภาพอาจเพียงเพราะต้องการได้รับโทษน้อยลงเท่านั้น

๕.๗.๓ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่า ”การไกล่เกลี่ยฯช่วยเยียวยาความรู้สึก และความเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยที่ผู้เสียหายมีโอกาสแสดงว่าได้รับความเสียหายอย่างไร และจำเลยได้ แสดงความรับผิดชอบในการเยียวยาและฟื้นฟูความเสียหายโดยการชดใช้ค่าเสียหายที่เหมาะสมเป็นการช่วย บรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย แนวคิดหากจำเลยได้รับรู้ความเสียหายของผู้เสียหาย และได้รับผิดชอบ และเสนอที่จะเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายรวมทั้งสังคม โดยผ่านในรูปของตัวเงินและการทำประโยชน์แก่สังคม เพื่อให้จำเลยรู้สึกว่าคุณยังมีประโยชน์ต่อสังคม และได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นซึ่งเป็นการแก้ไขจำเลย ให้กลับตัวเป็นคนดี รู้สำนึกในการกระทำผิดและ เชื่อว่าจะเห็นคุณค่าในตัวเองและไม่กลับมากระทำ ความผิดซ้ำอีก” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนเห็นว่า จำเลยจะทำผิดซ้ำอีกหรือไม่ ก็ไม่ทราบแน่ชัด ขึ้นอยู่กับ ตัวจำเลยแต่ละคนว่ามีความสำนึกผิดเพียงไร จำเลยบางคนยอมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เพราะอาจ ต้องการได้รับโทษต่ำเท่านั้นก็ได้” จึงไม่สามารถวัดได้ว่าจำเลยต้องการบรรเทาผลร้ายด้วยการรับสารภาพ และชดใช้ค่าเสียหายให้ผู้เสียหายเพราะสำนึกผิดในการกระทำของตนหรือเพราะต้องการเพียงรับโทษน้อยลง

ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าจะศึกษาต่อไปว่าการที่จำเลยเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์แล้วจะกลับมา กระทำความผิดซ้ำอีกหรือไม่ กระบวนการสมานฉันท์ ทำให้จำเลยเกิดการสำนึกผิดจริงหรือไม่ ควรติดตาม ผลการดำเนินงานและสถิติของจำเลยเหล่านี้เพื่อนำมาศึกษาต่อไป

๕.๗.๔ นอกจากนี้อาจมีกรณีที่จำเลยไม่ได้กระทำความผิดแต่รับสารภาพเพียงเพื่อต้องการบรรเทา ผลร้ายเพราะตนไม่มีเงินจ้างทนายสู้คดีหรือเพราะไม่มีความรู้ทางกฎหมายอย่างเพียงพอจึงอาจมีจำเลยที่ ต้องรับโทษแม้มิได้กระทำความผิดเพราะไม่มีความรู้และฐานะการเงินพอที่จะสู้คดี เช่น ตัวอย่าง กรณีจับตัว ผู้ต้องหาผิด ในคดีเซอร์รีแอน ซึ่งศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้วจำเลยต้องรับโทษจำคุก ต่อมาจึงทราบว่าจำเลย มิใช่ผู้กระทำความผิด การจับตัวผู้ต้องหาผิด กล่าวหาผิดตัวอาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการยุติธรรม การไกล่ เกลี่ยเช่นนี้อาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมเพียงเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายลดปริมาณ คดีในศาลและนักโทษไม่ล้นเรือนจำแต่อาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมไทย จึง ควรหาทางป้องกันปัญหาดังกล่าวโดยเปิดโอกาสให้จำเลยได้เข้าสู่กระบวนการสืบพยานเพื่อพิสูจน์ความผิด อย่างเต็มที่

๕.๗.๕ การที่ศาลพิจารณาคดีทุกคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ แม้จำเลยต้องการเพียงฝ่ายเดียว โดยผู้เสียหายจะไม่เข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์ ในกรณีที่จำเลยต้องการเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ เพียงฝ่ายเดียวเช่นนี้อาจทำให้เกิดความไม่พึงพอใจของผู้เสียหายทำให้มีการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาล ในศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีที่ตัดสินลงโทษจำเลยสถานเบาหรือรอการลงโทษ ทำให้การสมานฉันท์ไม่ได้ผล

คดีต้องสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไป ดังเช่น คดีหมายเลขดำที่ ด. ๓๙๗/๕๓ คดีหมายเลขแดงที่ ๒๑๒๒/๕๓ ของศาลจังหวัดตลิ่งชันที่ผู้เสียหายยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์

ดังนั้นการนำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ควรได้รับความยินยอมพร้อมใจของผู้เสียหาย โจทก์หรือโจทก์ร่วมด้วยและควรเก็บสถิติคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และศาลวินิจฉัยและพิพากษาคดีไปฝ่ายเดียวโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในการเจรจาด้วยและควรมีการเก็บสถิติที่ผู้เสียหายไม่พอใจคำพิพากษาของการชั้นต้นในคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี และมีการอุทธรณ์ ฎีกาและคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

๕.๗.๖ ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนำคดีทุกประเภทความผิดสู่กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีแม้กระทั่งคดีอุกฉกรรจ์โดยการที่ศาลจะชี้แจงโทษกรณีที่ไม่รับสารภาพและกรณีที่ได้รับสารภาพหากมีผู้เสียหายหรืออัยการมาศาล ศาลอาจขอให้แสดงหลักฐานที่มีเพื่อแสดงให้จำเลยเห็นว่าหากสืบพยาน มีพยานมากพอที่จะลงโทษจำเลยเต็มตามอัตราโทษที่ศาลจังหวัดตลิ่งชันเคยลงโทษไว้และหากรับสารภาพเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ทำให้จำเลยได้รับโทษน้อยลง กรณีเช่นนี้ทำให้จำเลยยอมเลือกที่จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์เพราะได้รับโทษน้อยกว่าที่จะได้รับในคดีอุกฉกรรจ์ ดังนั้นจึงควรกำหนดประเภทคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์

๕.๗.๗ แม้ว่าศาลจะไม่นำคดีที่จำเลยเป็นอาชญากรโดยสันดานเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ก็ตาม เช่นจำเลยเป็นผู้รับจ้างวานฆ่ามาหลายครั้ง หากแต่ผู้เสียหายและจำเลยร้องขอ โดยผู้เสียหายพอใจในการชดเชยค่าเสียหายบรรเทาผลร้ายของจำเลยและจำเลยให้การรับสารภาพศาลอนุญาตได้ ผู้เสียหายอาจขอถอนฟ้องในเวลาใดๆก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งหากศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะเห็นว่าคู่ความสมัครใจและทำให้คดีเสร็จไปจากศาลเช่นนี้จะทำให้เกิดปัญหาสังคมเพราะไม่เป็นการกีดกันอาชญากรออกจากสังคมทำให้สังคมไม่สงบสุขแล้วก็ไม่มีหลักประกันว่าจะเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมของจำเลยได้ การที่ผู้เสียหายถอนฟ้องอาจเกิดจากความไม่สมัครใจอย่างแท้จริงหากฝ่ายจำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลหรือเป็นพรรคพวกของผู้มีอิทธิพลข่มขู่หรือบีบบังคับให้ผู้เสียหายรับเงินชดเชยค่าเสียหายและขอเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และขอถอนฟ้อง จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับคดีที่อนุญาตให้ถอนฟ้องว่าคดีประเภทใดที่เหมาะสมและควรอนุญาตให้ถอนฟ้องได้

๕.๗.๘ การพิจารณาคดีของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีของศาลจังหวัดตลิ่งชันซึ่งเป็นศาลนำร่องหรือศาลต้นแบบศาลหนึ่งในสามศาลที่นำคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้มาไกล่เกลี่ย แม้ว่าไม่ขัดกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการกำหนดโทษจำเลยภายใต้กรอบอัตราโทษของกฎหมายประกอบกับลดโทษเพราะมีเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา ๗๘ หรือเข้าหลักเกณฑ์รอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษก็ตาม แต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวกฎหมายกำหนดเพียงให้อ่าน

และอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและสอบถามคำให้การจำเลยว่าจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ แต่มิได้กำหนดว่าศาลต้องอธิบายถึงยึดถือการลงโทษของศาลสำหรับความผิดที่ปฏิเสธหรือสำหรับความผิดที่รับสารภาพ ดังนั้นหากศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิพากษาคดีอาญาจะจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์ทั่วประเทศควรมีการเสนอปรับปรุงกฎหมาย แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือเสนอร่างพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาที่ยอมความได้และยอมความไม่ได้ รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการกำหนดโทษให้เป็นแนวทางเดียวกันทั่วประเทศและควรให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริงโดยต้องให้ผู้เสียหายและโจทก์สมัครใจที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่จำเลยและผู้เสียหายรวมทั้งให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและจำเลยและเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคมอย่างแท้จริง

การไกล่เกลี่ยไม่ว่าคดีจะมีโทษหนักหรือเบาก็ตามไม่ควรแนะนำจำเลยให้รับสารภาพเพียงเพราะจำเลยจะได้รับโทษน้อยลงและเพียงเพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลโดยเร็ว ในการดำเนินคดีโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้นั้น ควรมีการกำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้แต่ละประเภทคดี เพื่อใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันเพื่อเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และควรมีการปรับปรุงกฎหมายโดยระบุอำนาจหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ศาล ผู้พิพากษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน และควรมีการศึกษาวินิจฉัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อนเพื่อพิจารณาว่าต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอย่างไรและควรกำหนดบัญชีอัตราโทษ (ยึดถือ) สำหรับคดีที่มีการไกล่เกลี่ยขึ้น โดยเฉพาะ

๕.๗.๙ การศึกษาวินิจฉัยต่อไปควรมีการศึกษาในปัญหาต่อไปนี้

๕.๗.๙.๑ ความพึงพอใจของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ว่ามีความพึงพอใจเพียงใด และ

๕.๗.๙.๒ การติดตามผลของจำเลยที่ผ่านการสมานฉันท์ ว่ารู้สึกสำนึกผิดจริงหรือไม่ มีการกระทำความผิดซ้ำหรือไม่และ

๕.๗.๙.๓ การสมานฉันท์ทำให้คู่ความยุติความขัดแย้งและกลับคืนสู่สังคม ด้วยกันอย่างสงบสุขจริงหรือไม่

๕.๗.๑๐ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชันผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า”จากสถิติการสมานฉันท์ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีในศาลจังหวัดตลิ่งชัน พ.ศ. ๒๕๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าคดีที่ไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความไม่ได้มีผลสำเร็จจำนวนสูงแสดงให้เห็นว่าผลการดำเนินการค่อนข้างประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูงอาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการไกล่เกลี่ยค่อนข้างพอใจผลแห่งการไกล่เกลี่ยโดยไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม “สถิติดังกล่าว ไม่อาจวัดได้ว่าการไกล่เกลี่ยมีผลสำเร็จสูงแล้วเป็นเครื่องชี้ว่าผู้ได้รับการไกล่เกลี่ยค่อนข้างพอใจเพราะจากการศึกษาพบว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีนั้นสามารถดำเนินการไปได้แม้ฝ่ายผู้เสียหายมิได้เข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยด้วยเป็นการดำเนินกระบวนการ

พิจารณาโดยศาลและจำเลย สถิติดังกล่าวมิได้แยกแยะคดีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จเป็นการดำเนินการฝ่ายเดียวก็คดี และคดีที่ผู้เสียหายเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยด้วยก็คดี

๕.๗.๑๑ จากการศึกษาพบว่ากระบวนการของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีมิใช่การไกล่เกลี่ยที่ คู่ความทั้งสองฝ่ายเข้าเจรจาต่อรองกันตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประนีประนอมยอมความกัน เหมือนเช่นคดีแพ่งแต่เป็นกระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ กำหนดให้ อ่านอริบายฟ้องให้จำเลยฟังโดยขยายความให้จำเลยเลือกที่จะรับสารภาพโดยไม่ต้องสืบพยานซึ่ง อาจมีการชดค่าเสียหายให้ผู้เสียหายหรือไม่ก็ได้ หรือหากรับสารภาพในคดีที่ต้องสืบพยานประกอบคำรับ สารภาพก็เป็นการสืบพยานแต่เพียงฝ่ายเดียว ไม่ยุ่งยากทำให้คดีเสร็จโดยรวดเร็วแต่การดำเนินการดังกล่าว จะอำนวยความสะดวกธรรมอย่างแท้จริงหรือไม่เป็นเรื่องที่น่าที่จะศึกษาต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ๒๕๕๐
- ฐิตารัตน์ นรินทรางกูร ณ อยุธยา การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว : ผลักวิฤตเป็นโอกาส
วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์
ยุติธรรมนำสู่ความสมานฉันท์
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิดและลหุโทษ
รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ กฎหมายอาญา ภาค ๑ สำนักพิมพ์พลสยาม พริ้นติ้ง
เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (ประเทศไทย) ๒๕๕๑
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ กฎหมายอาญา ภาคความผิด สำนักพิมพ์วิญญูชน ๒๕๔๒
- คณิต ณ นคร กฎหมายอาญา ภาคความผิด สำนักพิมพ์วิญญูชน
- จิตติ ติงศภักดิ์ กฎหมายอาญา ภาค ๒ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง
เนติบัณฑิตยสภา
- หยุด แสงอุทัย กฎหมายอาญา สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๕
- ดร.ธานี วรภัทร์ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย
- คณิต ณ นคร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ ๗ กรุงเทพฯ
สำนักพิมพ์วิญญูชน ๒๕๔๙

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง บทบาทและแนวทางการจัดตั้งศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีกับการ
พิจารณาคดีในศาล โรงแรมอมารี ดอนเมือง กรุงเทพฯ สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ๒๑
กันยายน ๒๕๕๔

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการสมานฉันท์และสันติวิธี โรงแรมแกรนด์
เมอร์เคียว ฟอรัจูน กรุงเทพฯ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๑ สำนักงานศาลยุติธรรม ๑๑ - ๑๒
เมษายน ๒๕๕๕

ไพโรจน์ วายุภาพ

นโยบายการบริหารงานศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

ประวัติผู้จัดทำรายงาน

นายนเรศ กลิ่นสุคนธ์

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2525 มหาวิทยาลัยรามคำแหง นิติศาสตร์บัณฑิต

พ.ศ. 2531 เนติบัณฑิตไทย สมัย 51

พ.ศ. 2553 Nottingham ฝึกอบรมกฎหมายแรงงาน

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2534 ผู้ช่วยผู้พิพากษา
- พ.ศ. 2535 ผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม
- พ.ศ. 2537 ผู้พิพากษาศาลจังหวัดเพชรบูรณ์
- พ.ศ. 2538 ผู้พิพากษาศาลจังหวัดกำแพงเพชร
- พ.ศ. 2540 ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตาก
- พ.ศ. 2542 ผู้พิพากษาศาลอาญา
- พ.ศ. 2544 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตาก
- พ.ศ. 2548 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลเยาวชนและครอบครัว
- พ.ศ. 2550 ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดลพบุรี
- พ.ศ. 2551 ผู้ช่วยผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ภาค 4
- พ.ศ. 2553 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแรงงานภาค 1
- พ.ศ. 2554 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแรงงานภาค 1
- พ.ศ. 2554 – ปัจจุบัน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชัน

ดร.สุภาวดี มาศพงศ์

อัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมาย
อาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

ประวัติการศึกษา

เตรียมประถม-มัธยมศึกษาต้น โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท,กรุงเทพมหานคร(พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๑)

ปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(๕ เมษายน ๒๕๒๖)

ปริญญาตรี ศึกษาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช(๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑)

เนติบัณฑิตสมัยที่ ๓๗ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา(๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๗)

ปริญญาโท MASTER OF COMPARATIVE JURISPRUDENCE,(M.C.J.),HOWARD
UNIVERSITY,USA.(May ๙,๑๙๘๗)

ปริญญาโท MASTER OF COMPARATIVE LAW (M.C.L.), DICKINSON SCHOOL OF LAW,PENN
STATE UNIVERSITY,USA.(February ๖,๑๙๘๘.

ปริญญาเอก DOCTER OF MANAGEMENT, (PUBLIC MANAGEMENT) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Advanced Level of the Intensive English Program, School of Continuing Studies,University
of Miami,(๙ th May๑๙๘๒)

การอบรม

International Copyright Institute Training Program, United States Copyright Office, Library of Congress, on February 22-26, ๑๙๙๓, The Registrar of Copyrights of the United States of America, Washington DC, USA.

The Industrial Property Rights Training Course for Lawyer (EIPL) (29th January, ๒๐๐๓ to ๑๘th February, ๒๐๐๓) Japan Institute of Innovation (JII), Japan

Strategic Management Workshop, Center for Executive Development Haas School of Business (April ๑๒-๑๓, ๒๐๐๖), University of California, Berkeley.

The Intellectual Property Crimes Seminar, January ๑๕-๑๗, ๒๐๐๑ in Bangkok, Thailand, United States Department of Justice, Office of Overseas Prosecutorial Development, Assistance and Training.

หลักสูตร “ อัยการจังหวัดประจำกรม สำนักคุ้มครองสิทธิจังหวัด รุ่นที่ ๑๑ ระหว่างวันที่ ๒๐ กรกฎาคม -๗ สิงหาคม ๒๕๔๖ สำนักงานอัยการสูงสุด

หลักสูตร “ผู้บริหารกับการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน” รุ่นที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๔ กันยายน ๒๕๔๘ สำนักงานอัยการสูงสุด

คอมพิวเตอร์สำหรับผู้บริหาร ๒๘-๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๘, Business Information Training and Services, Bits (Thailand)

นักบริหารงานยุติธรรมหลักสูตร “อัยการจังหวัด” รุ่นที่ ๒๕ ระหว่างวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๘-๑๗ มีนาคม ๒๕๔๙ สำนักงานอัยการสูงสุด

สมาชิกพลร่มสัมพันธ์ กิตติมศักดิ์ รุ่นที่ ๓/๔๙, ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙, ศูนย์สงครามพิเศษค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ประกาศนียบัตรนักเหินเวหากิตติมศักดิ์ของกองทัพอากาศ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

อบรมเชิงปฏิบัติการ “การเขียนบทความชั้นสูงทางด้านทางนิติศาสตร์” ระหว่างวันที่ ๕-๘ สิงหาคม ๒๕๕๑, คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์ละสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ประวัติการทำงาน

กองคดีอาญากอง 10และช่วยราชการกองวิเทศสัมพันธ์อีกตำแหน่งหนึ่ง

กองคดีเศรษฐกิจและทรัพยากร

กองสัญญาต่างประเทศ

กองสัญญาและहारือ

สำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย

สำนักงานคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

อัยการจังหวัดช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนมีนบุรี

อัยการจังหวัดคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสระแก้ว

อัยการจังหวัดคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อัยการจังหวัดนนทบุรี

อัยการผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา

งานพิเศษ

อดีตอาจารย์พิเศษสอนกฎหมายอาญา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

อดีตอาจารย์พิเศษสอนกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

อดีตอนุกรรมการในคณะกรรมการศึกษาและพิจารณาข้อสัญญาและรายการในหลักฐานการรับเงินที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเช่าซื้อและซื้อขายสินค้าและบริการทั่วไป สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค :

-พิจารณาร่างสัญญาที่ไม่เป็นธรรมสำหรับธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา

-วิทยากรร่วมทำประชาพิจารณ์ร่างสัญญาที่ไม่เป็นธรรมสำหรับธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

-พิจารณาร่างสัญญาที่ไม่เป็นธรรมสำหรับธุรกิจการให้บริการโทรศัพท์ เคลื่อนที่

-ร่างประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องกำหนดให้การประกอบธุรกิจให้กู้ยืมเงินของสถาบันการเงินเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๔๓

-วิทยากรร่วมทำประชาพิจารณ์ร่างประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องกำหนดให้การประกอบธุรกิจให้กู้ยืมเงินของสถาบันการเงินเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๔๓

อดีตอนุกรรมการกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ บริษัทขนส่งจำกัด

อดีตกรรมการร่างระเบียบ ข้อบังคับ องค์การสุรา กรมสรรพสามิต

อดีตที่ปรึกษาทิตติมศักดิ์ คณะกรรมการการเศรษฐกิจ สภาผู้แทนราษฎร

-คณะกรรมการการศึกษาแนวทางความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจเบื้องต้นของโครงการรถไฟรางเดี่ยวเชื่อมฝั่งทะเลอ่าวไทยจากฝั่งอันดามัน

-อนุกรรมการใกล้เคียงหนี้ระหว่างบริษัทลิเบอร์ตี้และนารายณ์สากลประกันภัยและอู่ซ่อม ณ กรมการประกันภัย

-อนุกรรมการติดตามเศรษฐกิจแบบพอเพียง

-ศึกษางานติดตามโครงการจัดตั้งเศรษฐกิจชายแดนและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชายแดน กรณีปิดด่านที่อำเภอแม่สอด

-ศึกษาและแก้ไขปัญหาการเลี้ยงสุกรและการเลี้ยงไก่ศรีราชา

-การพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อสู่การค้าโลก

-ปัญหาการส่งออกเนื้อสุกรไปจำหน่ายต่างประเทศและแนวทางแก้ไข

-ร่างหลักเกณฑ์การขออนุญาตผลิตและจำหน่ายสุราแช่จากวัตถุดิบทางการเกษตรเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

-การพิจารณาและศึกษาอัตราภาษีการนำเข้าสินค้าประมง

-ศึกษาแนวโน้มความก้าวหน้าของธุรกิจอุตสาหกรรมยางแท่ง

อดีตวิทยากรรายการกฎหมายชายคาปัญหาชาวบ้าน(การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทางสถานีวิทยุ
สวพ. ๙๑

ที่ปรึกษาอนุกรรมการการขาดแคลนแรงงาน วุฒิสภา

นายสัญญาชัย จุลมนต์

ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์

เชื้อชาติ/สัญชาติ ไทย

ที่อยู่ปัจจุบัน

๗๒/๕๑ ซอยอินทามระ ๑ ถนนสุทธิสารวินิจฉัย แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐

ที่ทำงาน

อดีตหัวหน้าสำนักงาน ซี.แอนด์.เค ทุนายความและที่ปรึกษากฎหมาย
๗๙๒/๑๐ ถนนพระราม ๕ แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
๑๐๓๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๘-๓๘๓๑-๓๓

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๔๙ สำเร็จการศึกษาปริญญาโท นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
(ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายทางด้านสังคม กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายคุ้มครอง
ผู้บริโภค และกฎหมายสิทธิมนุษยชน)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2526 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.๒๕๔๕ ผู้บริหารสำนักงาน (Partner)

สำนักงาน ซี.แอนด์. เค ทนายความและที่ปรึกษากฎหมาย

รับว่าความและแก้ต่างคดีและที่ปรึกษากฎหมายของสถาบันการเงิน

บริษัทเอกชน และประชาชนทั่วไป

พ.ศ. ๒๕๒๗ – ๒๕๔๕ ผู้บริหารคดี ฝ่ายกฎหมาย ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)

ตำแหน่งพนักงานบริหาร / ผู้จัดการ

ประสบการณ์อื่น

ที่ปรึกษากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ในการวางแผน
ดำเนินงานโครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และพื้นที่ต้นน้ำลำธารฯ

นายพิมเนศ ต๊ะปวง

ผู้อำนวยการสำนักแผนและการพัฒนาการคุ้มครองผู้บริโภค

ประวัติการศึกษา อบรม

<u>คุณวุฒิและวิชาเอก</u> (ปริญญา/ประกาศนียบัตร)	<u>ปีที่สำเร็จ</u> <u>การศึกษา</u>	<u>สถาบัน</u>
ปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต	๒๕๓๔	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน	๒๕๔๐	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตไทย	๒๕๔๓	สำนักอบรมและศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตสภา
นักบริหารระดับสูง	๒๕๕๓	สำนักงาน ก.พ.

ประวัติการรับราชการ

<u>วัน เดือน ปี</u>	<u>ตำแหน่ง</u>	<u>สังกัด</u>
๑ กันยายน ๒๕๓๗ - ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๘	อำนวยการ ๓ (ด้าน กฎหมาย)	สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
๑ มิถุนายน ๒๕๓๘ - ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๓	นิติกร ๓ - นิติกร ๖ว.	กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน
๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ - ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐	นิติกร ๖ - นิติกร ๘ ว.	สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ – ๙
มกราคม ๒๕๕๔

ผู้อำนวยการกองคุ้มครอง
ผู้บริโภคด้านสัญญา

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

๑๐ มกราคม ๒๕๕๔ –
ปัจจุบัน

ผู้อำนวยการสำนักแผน
และการพัฒนาการ
คุ้มครองผู้บริโภค

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

ประวัติการทำงานที่สำคัญ

- กรรมการ ในคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
- กรรมการ ในคณะอนุกรรมการพิจารณากลับกรองเรื่องร่ำร้องทุกข์จากผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง
ผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒
- กรรมการและเลขานุการในคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค(ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๕๔๑
- ผู้ช่วยกรรมการและเลขานุการ ในคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง ตามพระราชบัญญัติขายตรงและ
ตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕
- เลขานุการคณะอนุกรรมการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง ตามพระราชบัญญัติขายตรง และ
ตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕
- เลขานุการคณะอนุกรรมการพิจารณาเรื่องร่ำร้องทุกข์จากผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง
พ.ศ. ๒๕๔๕
- กรรมการในคณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลาง ตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
- อนุกรรมการในคณะอนุกรรมการคุ้มครองผู้ซื้อที่ดินจัดสรรกรุงเทพมหานคร
ตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
- กรรมการในคณะกรรมการจัดสรรที่ดินกลาง ตามพระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓

ประกาศเกียรติคุณ

- พ.ศ. ๒๕๒๕ – ๒๕๒๖ นักเรียนดีเด่นด้านความประพฤติ โรงเรียนเวียงชัยวิทยาคม จังหวัดเชียงราย
- พ.ศ. ๒๕๒๗ เยาวชนผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม จากคณะกรรมการจัดงานฉลองวันเด็กแห่งชาติ
- พ.ศ. ๒๕๔๖ ข้าราชการพลเรือนดีเด่น

สมพงษ์ สวนครามดี

รอง ผบก.ภ.จว.น่าน

คุณวุฒิ รป.บ.(ตร.), พบ.ม.

การศึกษาอบรมเพิ่มเติม สว.ปป.รุ่นที่ 4, ผกก.รุ่นที่ 37

ประวัติการดำรงตำแหน่งตั้งแต่เป็นชั้นสัญญาบัตร

- 1 ก.พ.2524 – 19 เม.ย.2525 รอง สวส.สภ.ต.แม่ปิง จว.เชียงใหม่
- 20 เม.ย.2525 – 15 ต.ค.2527 รอง สว.จร.สน.พหลโยธิน
- 16 ต.ค.2527 – 15 ธ.ค.2529 รอง สวส.สภ.อ.สูงเม่น จว.แพร่
- 16 ธ.ค.2529 - 9 ม.ค.2529 รอง สว.ผ.กำลังพล กก.อก.บก.ภ.7
- 10 ม.ค.2534 - 30 ก.ย.2534 สว.ผ.1 กก.สส.บก.ภ.7
- 1 ต.ค.2534 – 22 ม.ค.2537 สว.ผ.กพ.บก.อก.บก.ภ.7
- 23 ม.ค.2537 - 24 ต.ค.2539 สว.สภ.ต.ทุ่งฝาย อ.เมืองลำปาง
- 25 ต.ค.2539 - 31 มี.ค.2541 รอง ผกก.(สส.)สภ.อ.สูงเม่น จว.แพร่
- 1 เม.ย.2541 – 15 พ.ย.2543 รอง ผกก.หน.สภ.อ.วังชิ้น จว.แพร่
- 16 พ.ย.2543 - 31 พ.ค.2547 รอง ผกก.หน.สภ.อ.แม่พริก จว.ลำปาง
- 1 มิ.ย.2547 – 31 ต.ค.2549 ผกก.สภ.อ.แม่พริก จว.ลำปาง
- 1 พ.ย.2549 – 31 ต.ค.2550 ผกก.กลุ่มงานสืบสวน ศสส.ภ.5

- 1 พ.ย.2550 – 19 พ.ย.2551 ผกก.สภ.ห้างฉัตร จว.ลำปาง
- 20 พ.ย.2551 - 9 ก.พ.2554 ผกก.สภ.แม่เมาะ จว.ลำปาง
- 10 ก.พ.2554 – 4 เม.ย.2555 รอง ผบก.ภ.จว.ลำปาง
- 5 เม.ย.2555 – ปัจจุบัน รอง ผบก.ภ.จว.น่าน

นางสาววัลย์ลดา (ลดาวัลย์) แชมช้อย

สรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 12 (ผู้อำนวยการระดับสูง)

สำนักงานสรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 12

ที่ตั้งที่ทำงาน

เลขที่ 1467 อาคารฤทธิรงค์ ซอยพัฒนาการ 31/1 ถนนพัฒนาการ
แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250

โทรศัพท์

02-319-4400

โทรสาร

02-319-1996

วุฒิการศึกษาและสถานที่ศึกษา

1. บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) ; มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2. นิติศาสตร์บัณฑิต ; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายมหาชน) ; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. Graduate School of Business, Stanford Executive Program; Stanford University U.S.A.

ประวัติการทำงาน

1. ประธานคณะทำงานตรวจสอบก่อนคืนภาษีเงินได้นิติบุคคล
2. ผู้อำนวยการส่วนกำกับดูแลผู้เสียภาษี สำนักบริหารภาษีธุรกิจขนาดใหญ่ (LTO) กรมสรรพากร
3. ผู้ช่วยสรรพากรภาค 10 และรักษาราชการแทนสรรพากรภาค 10
4. สรรพากรพื้นที่กรุงเทพมหานคร 12

ประสบการณ์และผลงาน

1. วิทยากรบรรยายพิเศษเกี่ยวกับภาษีสรรพากรภาษีอากรสำหรับกิจการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน และวิชาการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ให้แก่ หน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเศรษฐกิจ การคลัง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ฯ และภาคเอกชน เช่น สภาวิชาชีพนักบัญชี สมาคมส่งเสริมการลงทุน โรงเรียนภาษี ฯ
2. ปฏิบัติงานกองงานรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง (นายสุภชัย พานิชภักดิ์ และนายจตุรนต์ ฉายแสง)
3. ปฏิบัติงานที่ The Australian Taxation Office (ATO) ประเทศออสเตรเลีย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การตรวจสอบภาษีกรณี Transfer Pricing
4. ร่วมพิจารณา Tax Policy and Administration กับประเทศต่างๆที่ The Inland

- Revenue Authority of Singapore (IRAS) ประเทศสิงคโปร์.
5. ที่ปรึกษาจัดทำหลักสูตรวิชาชีพอากร วิทยาลัยอาชีวศึกษานบุรี
 6. รางวัลหน่วยงานดีเด่นด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ(PMQA)

นายธนา เบญจาธิกุล

กรรมการผู้จัดการบริษัท สำนักกฎหมายธนา เบญจาธิกุล จำกัด

การอบรม วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

ที่อยู่ ๒๙๒/๑๒ ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

ประวัติการศึกษา

- นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยกำแพง พ.ศ. ๒๕๒๓
- เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ ๓๖ พ.ศ. ๒๕๒๖
- นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๔๕
- ปริญญาบัตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันป้องกันประเทศ หลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร ภาครัฐเอกชนและการเมืองรุ่นที่ ๓ (ว.ป.ม. ๓)
- ประกาศนียบัตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๖ วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
- ประกาศนียบัตรการบริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงรุก แบบบูรณาการ รุ่นที่ ๑ กระทรวงยุติธรรม
- ประกาศนียบัตรหลักสูตรผู้บริหารกับการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน รุ่น ๑ สำนักงานอัยการสูงสุด
- ประกาศนียบัตรหลักสูตรพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับผู้บริหารพรรคการเมือง รุ่น ๒ สถาบันพระปกเกล้าฯ
- ประกาศนียบัตรหลักสูตรนักบริหารกระบวนการยุติธรรมทางปกครองระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรมทางปกครอง ศาลปกครองรุ่น ๒
- ศึกษาดูงานกระบวนการยุติธรรมจากประเทศออสเตรเลีย จีน เยอรมัน ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย

ประวัติการทำงาน

๑) ด้านวิชาชีพ

- ประกอบวิชาชีพทนายความ ๓๐ ปี
- มีความเชี่ยวชาญว่าความคดีแพ่ง คดีอาญา กฎหมายธุรกิจ และกฎหมายปกครอง

๒) ด้านสังคม

- เลขาธิการสภาทนายความ พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๗
- กรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
- กรรมการอำนวยการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ
- กรรมการอำนวยการสถาบันวิชาชีพนักกฎหมายชั้นสูง
- รองประธานฝ่ายวิชาการ สภาทนายความ
- กรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ
- คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักนายกรัฐมนตรี

นายอภิชาติ จารุศิริ
ผู้ตรวจราชการกรม

สถานที่ทำงาน

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

เลขที่ 120 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ อาคารราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ชั้น 5 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ที่ทำงาน 0 – 2141 – 6462

โทรศัพท์มือถือ 08 – 9201 – 8601

โทรสาร 0 – 2143 – 8468

E-mail a.jarusiri@hotmail.com

การศึกษา

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายวันชัย ถนอมทรัพย์

เกิดวันที่ 29 มีนาคม 2501

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต รามคำแหง
 นิเทศศาสตรบัณฑิต. สุโขทัยธรรมมาธิราช
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(รัฐศาสตร์). รามคำแหง

ประวัติการทำงาน

นิติกร กองรายได้. เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2525
 หัวหน้าฝ่ายทะเบียน สำนักงานเขตตลิ่งชัน
 หัวหน้าฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตมีนบุรี
 ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน สำนักพัฒนาสังคม
 หัวหน้าสำนักงานเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
 ผู้อำนวยการเขตคลองเตยและเขตบางคอแหลม
 ผู้ช่วยปลัดกรุงเทพมหานคร
 ผู้ตรวจราชการกรุงเทพมหานครสูง

พันตำรวจโทเบญจพล จันทวรรณ

พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ๙ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษ

ประวัติการศึกษา

1. สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์ คณะพัฒนาสังคม สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2538
2. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิต พ.ศ.2532
3. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ รุ่น 33 (ปี พ.ศ. 2523)

การฝึกอบรม

1. วุฒิบัตรการอบรมหลักสูตร “ผู้บริหารงานงานยุติธรรมระดับสูง (บธ.ส.) รุ่นที่ ๑” จากกระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ. 2554
2. วุฒิบัตรการอบรมผู้บริหารระดับสูง หลักสูตร “การเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ ๒” จากสถาบันพระปกเกล้า เมื่อพ.ศ. 2554

ตำแหน่งที่สำคัญ

1. เป็นพนักงานสอบสวน ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นหลักประมาณ ๒๐ กว่าปี ก่อนจะโอนย้ายมาเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม
2. เคยดำรงตำแหน่งสายปฏิบัติการของตำรวจที่สถานีตำรวจนครบาล ที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ เช่น สน.บางซื่อ สน.พลับพลาไชยเขต ๒ สน.หัวหมาก สน.โชคชัย สน.ห้วยขวาง และ สน.พญาไท
3. เคยดำรงตำแหน่งสายอำนวยการของตำรวจ ที่ แผนกความชอบชั้นสัญญาบัตร กองกำลังพล และเป็นนิติกรพิจารณาทัณฑ์ทางวินัย กองวินัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

4. โอนย้ายมาเป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ที่สำนักคดีทรัพย์สินทางปัญญาเป็นครั้งแรก เมื่อปี ๒๕๔๗ นับตั้งแต่แรกที่ DSI จัดตั้งขึ้น และ เลื่อนระดับในตำแหน่งและหน้าที่รับผิดชอบ จนกระทั่ง เป็นพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ๙ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคดีพิเศษ ในปัจจุบัน

ภาระงานรับผิดชอบที่สำคัญ

- เป็นคณะทำงานร่วมจัดทำหนังสือคู่มือในการสอบสวนคดีพิเศษ ให้กับกรมสอบสวนคดีพิเศษในคราวโอนย้ายเริ่มแรกนับแต่การก่อตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษ เมื่อปี ๒๕๔๗
- เป็นคณะพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ร่วมรับผิดชอบสอบสวนทำคดีพิเศษที่สำคัญของกรมสอบสวนคดีพิเศษและเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทำหน้าที่เลขาคดีพิเศษที่สำคัญหลายๆ คดี อาทิ เช่น
- คดีเกี่ยวกับความมั่นคง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีการออกหมายจับแกนนำคนสำคัญๆ นำคดีขึ้นพิจารณาที่ศาลอาญา ในกรุงเทพฯ สามารถยืนยัน ระบุชี้ ในมูลเหตุการก่อคดีฯ ว่า มีสาเหตุเกิดจากการต่อต้านอำนาจรัฐลักษณะแบ่งแยกดินแดน เป็นครั้งแรก(คดีปล้นปืนปี๒๕๔๗)นับแต่กลุ่มได้ก่อเหตุร้ายมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ เป็นต้นมา และคดีพิเศษดังกล่าวในที่สุดได้รับการประกันตัวในระหว่างการสืบพยานโจทก์ที่ศาลอาญาแล้วผู้ต้องหาทั้งหมดหลบหนีไป
- คดีเกี่ยวกับพ.ร.ก.กู้ยืมเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน ฯ (แชร์ลูกโซ่)ที่เกิดเหตุ ที่จังหวัดเชียงใหม่ คดีนี้มีผู้ต้องหาและผู้เสียหายเป็นจำนวนมากที่เสียหาย และนับเป็นคดีแรกๆที่ DSI รื้อฟื้นการดำเนินคดีดังกล่าวขึ้นมาทำอย่างจริงจังและรวดเร็วในทุกชั้นตอน(ได้ประยุกต์ใช้แนวการสอบสวนคดีและสืบพยานพยานขึ้นใหม่ สอดคล้องกับกฎหมายและอำนาจของDSIที่มี) ทำให้คดีนี้เสร็จสิ้นเร็ว และผลคดีนี้ศาลได้มีคำพิพากษาจำคุกผู้กระทำผิดทุกคน ด้วยอัตราโทษสูงถึง๓,๐๐๐ปีแต่สามารถลงโทษได้สูงสุดเพียง ๒๐ ปีตามกฎหมาย
- คดีเกี่ยวกับการหายตัวนักธุรกิจชาวซาอุดีอาระเบีย ที่สูญหายจากการที่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวข้อง และคดีนี้กรมตำรวจในสมัยนั้นได้มีคำสั่งไม่ฟ้องเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา(พล.ต.ท.สมคิด บัญณอม) ไปตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ และได้โอนคดีความผิดทางอาญาดังกล่าวมาเป็นคดีพิเศษภายหลัง ได้มีการนำคดีความผิดอาญาดังกล่าวขึ้นฟ้องต่อศาลในกำหนดภายในอายุความ ๒๐ ปี โดยไม่มีศพ คดีดังกล่าว นับเป็นสอบสวนรับฟังรับพยานการดำเนินการพยานแวดล้อมกรณีเป็นครั้งแรกตามป.วิ. อาญามาตรา๒๒๖/๓ที่แก้ไข(ปี ๒๕๕๑)

งานเขียน

- บทความเกี่ยวกับการสอบสวนความผิดทางอาญาของตำรวจที่กำลังจะเปลี่ยนไป (เมื่อครั้งเป็นพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ)
- บทความเผยแพร่เกี่ยวกับ การสอบสวนคดีพิเศษ ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ในวารสารของหน่วยงานที่จัดทำขึ้นเผยแพร่

- รายงานผลการศึกษาวิจัย ประกอบหลักสูตร “ผู้บริหารงานยุติธรรมระดับสูง บธศ.รุ่น๑” หัวข้อเรื่อง “ทิศทางการใหม่ในการสอบสวนคดีพิเศษกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา”